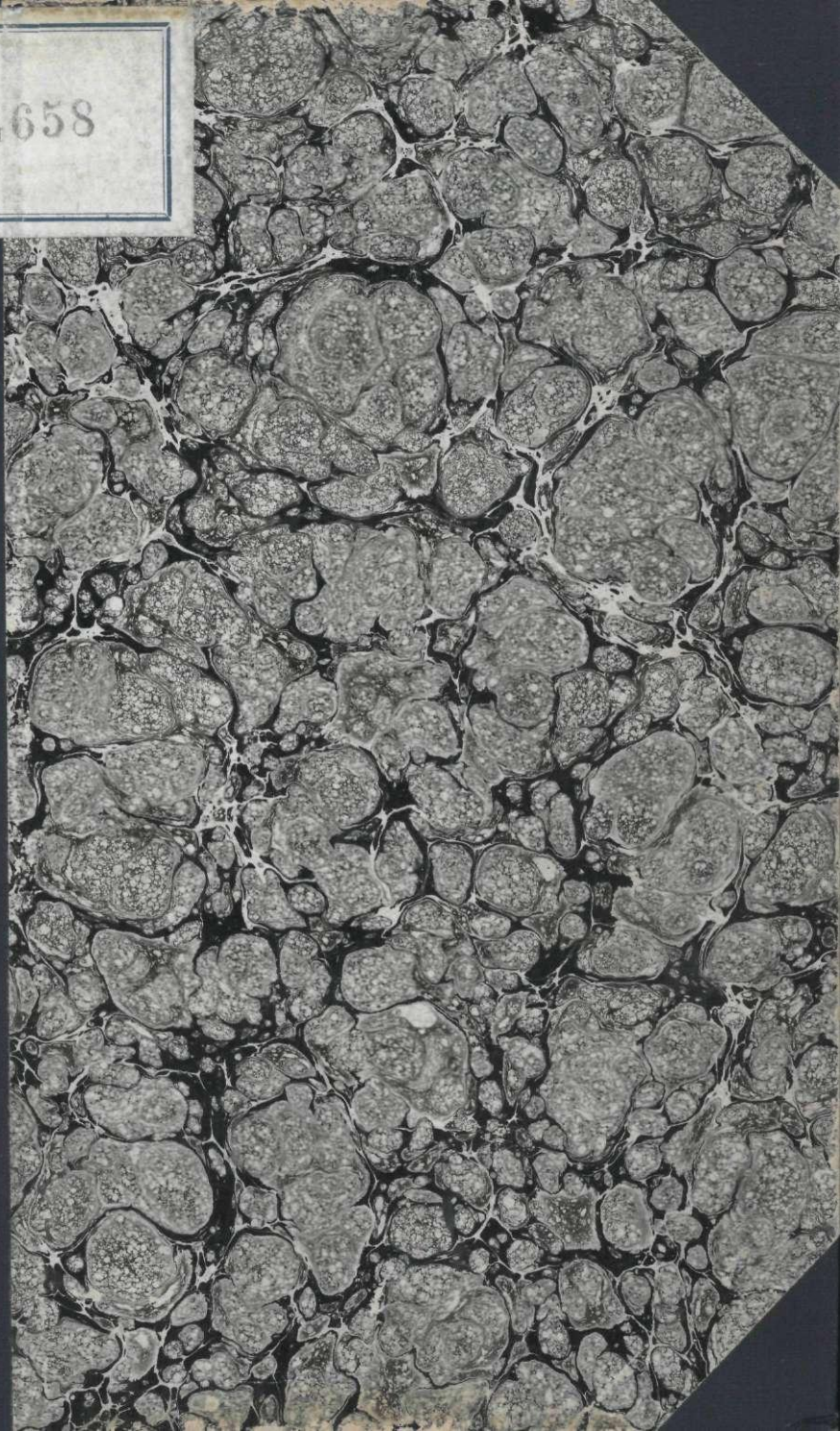
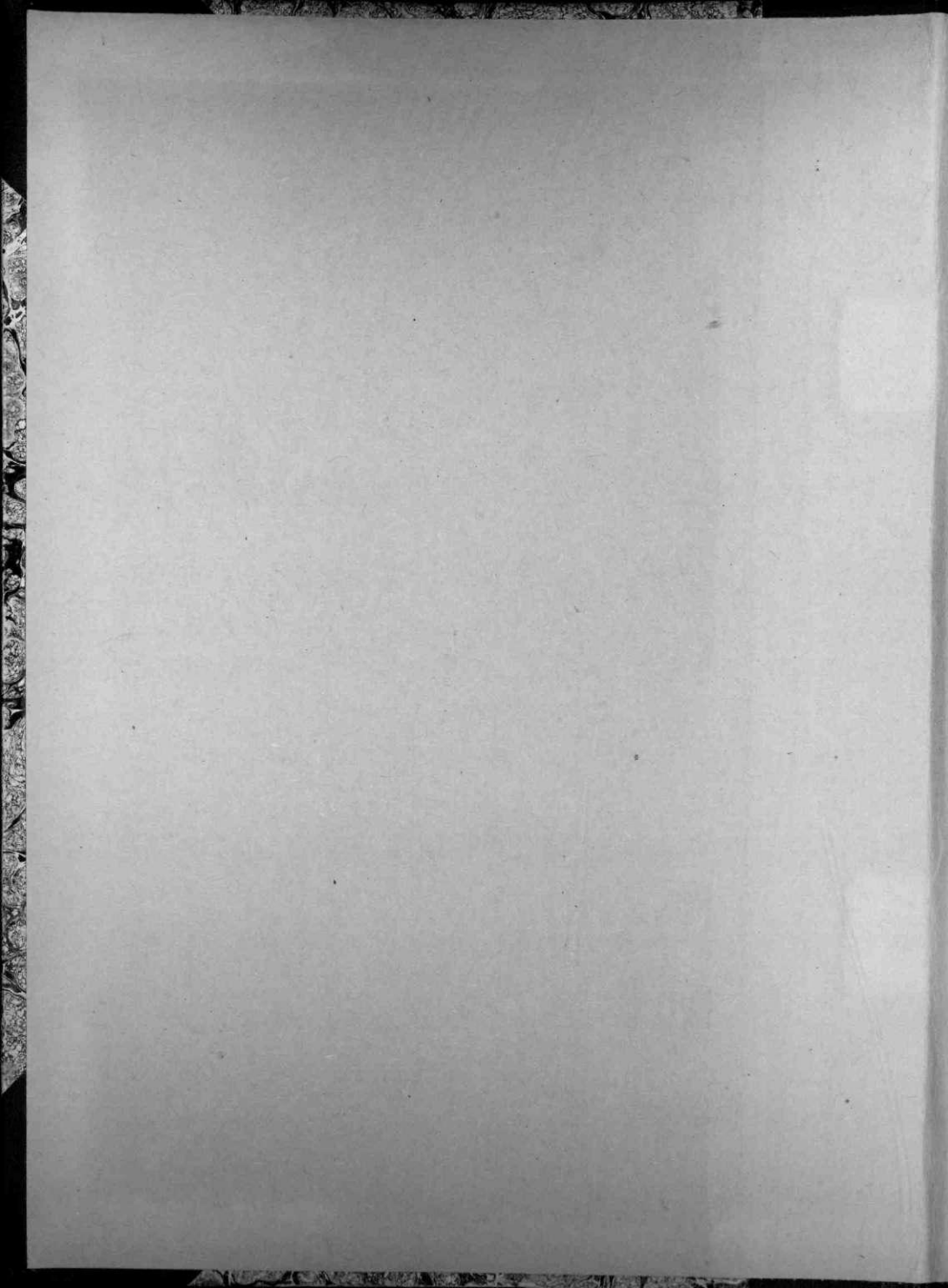

64658

7

IVAN CANKAR:
BÍLÁ
CHRYSANTÉMA.

◆◆◆
N I N A.

ZE SLOVINŠTINY PŘELOŽIL
DR. VOJTĚCH MĚRKA.

NAKLADATEL J. F. BUČEK, KNIHKUPEC
V PROSTĚJOVĚ
1920.

„Gjiljenski dom“ podjiv Srnešk. V.

Albrecht

IVAN CANKAR:

**BÍLÁ
CHRYSANTÉMA.**

N I N A.

ZE SLOVINŠTINY PŘELOŽIL

DR. VOJTĚCH MĚRKA.

1920.

Nakladatel J. F. BUČEK, knihkupec
v Prostějově.

64658

03001 8815

VYTISKLA KNIHTISKÁRNA V. HORÁKA V PROSTĚJOVĚ.

BÍLÁ CHRYSANTÉMA.

SVÝM RECENSENTŮM.

Buďte pozdraveni v Kristu!

Buďte pozdraveni všichni, kteří jste mne tak oddaně doprovázeli na mé dlouhé cestě. Pestrý zástup vás byl — kdo by vás spočítal, kdo by znal vaše jména? Komu se zazdalo, připojil se k vám a šel s vámi za mnou. Muži i ženy, starci i děti, mudrci i báby, poctivci i lupiči — běda mně! Nebyli jste si podobní ani v slovích ani v úsudku; chytili jste se někdy mezi sebou. Ten na mne křičel: »Zátka, na pravo ji obrať!« Jiný mne učil: »Na levo se drž, nešiko!« Spojovala vás nezdolná víra, že má cesta není správná, že jsem vědomky aneb nevědomky zbloudil s pravé cesty.

Když jsem byl ještě mlád, domlouvali jste mně soucitně, skoro otcovsky. »Je mladý a bouřlivý; dá se na pokání, uklidní se, až dosáhne toho poznání, jehož se nám již dávno dostalo!« Rostl jsem a do-rostl — poznání nebylo. Tu se zástup na mne velmi rozlítil. Někteří z vás již zdvíhali kamení; brzy mně fičelo kolem uší. Všickni o překot vyčítali mně uražení a rozhněvání: »Což jsme ti nepovídali kudy a kam? Již jsi dosti stár a také uši máš dosti dlouhé, abys poslouchal a poslechl rad zkušených lidí!« Poněvadž vám nikdy nenapadlo, že by vaše moudrost nebyla moudrostí, pohlédli jste na sebe: »Úmyslně chodí po té špatné cestě! Vysmívá se nám!« Řeknu

vám však upřímně: kdyby bylo po mém, byl bych vás všech poslechl a užíval bych dnes bílého chleba vaší úcty; ale šel jsem, kam mně nemilosrdně rozkazovalo srdce a svědomí.

Prohlédli jste konečně, že vaše slovo, jež nestačilo, nebude stačiti ani teď. Tu jste vyřkli rozsudek: »Ztracen, zahuben na vždy! Hříšník a darebák to byl již při prvním kroku, ale byl mlád; tomuto však, jenž dospěl a chodí vědomě po srázném svahu omylu, i když je mu bílá cesta čnosti bližší a lehčí, tomuto nebude dáno rozhrěšení na tomto ani na onom světě!«

Poobraceli jste listy celé knihy mého života i jednání a odvolali jste, co jste kdy řekli dobrého.

»Bylo nerozumné, že jsme ho přechovávali. On a jeho stoupenčí již dávno zasloužili, aby byli vyloučeni ze zdravého těla národní kultury, a abychom nečekali, až se hniloba rozroste. Ale útěcha je: co je shnilého, odpadne samo dříve aneb později!«

Slyšel jsem již někoho, jenž si prozpěvoval za mnou:

»Konec rozpustilé komedie, konec přičarované slávě! Cankarovština to byla!«

Zástup šel za mnou, jako jde luza za spoutaným cikánem. Již nebylo krásných rad, již nebylo žalostných důtek. Kdykoliv jsem poslouchal, slyšel jsem výsměch, spílání, narážky a šprýmy. Dříve jste mně hleděli do srdce, teď ještě tak na kabát. Dříve ozýval se z vašich slov rozum nebo nerozum, teď mluví z nich nepřátelství, jak ještě dosud vždy souzeno bylo člověku, jenž chodí sám a po svém.

Hodlal jsem již všechny vaše úsudky sebrati v tlustou knihu, rozumné i nerozumné, příznivé i nepřijíznivé. Velmi mnoho zlého jste mně již řekli a

vyčtli, proč bych já vás nezostudil? Vy jste volali: »Vizte hříšníka!« Proč bych já nevolal: »Vizte soudce!« — Ale poznal jsem, že není třeba tlusté knihy — také bez ní bude rozhodnuto, kdo že byl hříšník a kdo soudce.

Tež jste řekli v mém srdci, co jste mně slovem vyčítali již mnohokrát: sama pýcha je a sama ješitnost!

Pohleďme si do očí:

Kdo pak jsi, jenž mne s vysokého papírového prestolu učíš slovinštině, zdravým názorům a prospěšným zásadám? Nejsi-li týž, který ve Vídni dvanaáct semestrů hrál kulečník, popíjel a konečně trapně dokončil svou smutnou zkoušku? Kdy tě osvětil duch svatý, že ses ustanovil veleknězem v našem chrámě? Není všechno tvé počínání pouhá pýcha a pouhá ješitnost?

Kdo jsi, jenž mne neúnavně zasypáváš blátem, úplně přesvědčen, že je umělec nevěstka tělem i duší na prodej každému opilému vozkovi? Nejsi kněz bez práce, který popíjel a šprýmařil v dírách, pak se ustanovil podezřívajícím, pouličně spílajícím, bez studu pomlouvajícím ochráncem morálky? Křestane, není tvé jednání pouhá pýcha a pouhá ješitnost? —

Kdo jsi, že jsi plivl na mé umění a konečně jsi mně vyčítal, že беру poctivý plat za poctivou práci! Nejsi-li ty týž, který zatajil a prodal své přesvědčení za veliký kus chleba a který prodává a zatajuje své přesvědčení den ode dne, každým slovem, slovem i písmem? Necítíš, že tvé pasekářské kázání je pouhá pýcha a pouhá ješitnost? Skryj se do noci, ať tě nevidí oko nezaprodaného člověka! —

Promiňte — buďž vám pýcha a ješitnost tradice Bleiweisových dnů! Tenkrát řečeno bylo vý-

znamné slovo: »Nechť zhyne pes!« — a leskne se ještě dosud v erbu slovinského umění. —

»Čím jsi?«

»Umělcem!«

»Ne ... myslím ... jaké máš povolání?«

»Umělcem ... jen umělcem!«

»A — ach ... tak!«

Dlouhá tvář, úcta u konce. —

Společnost vládnoucí zle ošidila umělce. Vychovala ho tak, že poznal nejvyšší kulturu, že tudíž je dychtiv a hoden všech jejích darů; kolikrát ho shodila mezi nejnižší, ze země vyrvaný, bez domova potulující se proletariát; umělec je proletář v měšťáckém kabátě. Každá práce je dnes pevně a vždy přísněji organisována; každý dělník: úředník, obuvník i zametač ulic je rovnoprávný úd organisované společnosti. Umění je mimo organisaci, mimo společnost; umění je svobodné a pro tu svobodu bezprávné. Také tovární otrok je potřebný a v teorii rovnoprávný úd společnosti, která mu krájí každodenní černý chléb, protože k prospěchu jsou otroci. Umělec není ani otrokem; stojí u plotu, na cestu vyhnán, bezprávný je, třeba má na rameně pytel dukátův. — Nu, zametači, moje péro, dej mně svou metlu, ať si jedenkrát v životě vesele zapísknu! —

Bezprávná svoboda umělcova je všecka jeho radost i trpkost; pro ni jím společnost pohrdá, pro ni on společnosti nenávidí... Tento poměr mezi umělcem a společností je v našich krajích obzvláště ostře vyhraněn. Poněvadž úzká je naše vlast, je podobna klevetivému, utrhačnému městečku. Chlubivost a zpupnost společnosti je v takových městečkách nesmírně přehnaná; a zrovna tak přehnané je pohrdání k těm bez domova, bezprávným pocestným.

Uvážíme-li to vše, není to naprosto nic divného, spíše úplně přirozené, že soudí u Němců o umění a umělcích Richard Muther, u nás Bolčev Pepe. —

Ona:

»Jak svobodný, bezstarostný, veselý je váš život! Jako skřivánek nad polem, jak oblak na obloze! Čím je vám čas, čím je vám kraj, čím lidé! Není vám třeba přetvářeti se, není vám třeba lháti slovem, pohledem a úsměvem! Není vám třeba přijímati nemilých hostí, choditi k protivným lidem. Řídíme se zákony, které jsou tvrdé a nemilosrdné; vy si píšete svůj zákon sami; pro každou hodinu a pro každý den zvláště. Blaze vám -- za jeden den vašeho života dala bych jeden rok svého!«

On:

»Za jeden den vašeho života dal bych jeden rok svého! Všech vašich zákonů bych oddaně poslechl, ačkoliv jsou tvrdé a nemilosrdné! Jakákoliv je má touha, kamkoliv směřuje — nejtrpčí a nejhlubší je má touha po jednom dni klidu, jednom dni vězení. Čtli jste Murnovy básně? Všechny ty jeho krásné sny o klidném selském domě, o hezké selské nevěstě — to jsou všechno horoucí sny o dobrovolném otroctví. Podívejte se na všechny, kolik nás je a tažte se nás; odpovíme vám: za jeden den otroctví jeden rok svobody! Když jsem byl ještě mlád, skrývala se v mém srdci ta cudná touha; již tenkrát tušil jsem, odkud mé nepřátelství k vám a vašim, odkud vaše pohrdání ke mně a mým; a odkud vaše i moje závist!«

Ohlédla se naň udivena a rozhněvána; její oko řeklo:

»V duši nejste umělcem. Neboť ústní podání vypravuje, že umělec potřebuje svého utrpení, jako my zotročení křesťané svého slavnostního plesu.«

Také on se na ni ohlédl nepřátelským pohledem.

»Bohém poznal, kým je a umřel!«

Ten rozhovor skutečně byl — kéž by tomu tak nebylo! Šli jsme každý svou cestou; kolik lásky mezi námi bylo, v tom okamžiku zhasla.

* * *

Konečně jsem spočítal své knihy a viděl jsem, že je jich dvacet. Řekněme, moji milí, že se vás jen pět vpravilo do každé knihy, počítejme však sto referátů. Bůh odpusť, kolik prázdných a nepotřebných slov! Tak se mně zdáte jako onen člověk, který tři dny a tři noci jezdil po nesprávné trati, nenapadlo mu vrátiti se. Dále jste jako onen krátkozraký řečník, jenž řečnil k prázdné zdi a posluchačům ukazoval záda. Mluvili jste totiž a mluvili a nedomyšlili, že má kritik mluvit k obecnstvu, ale ne k umělci. Obratě se, dokuď je čas! —

Procházel jsem se jednou u Bledského jezera se slečnou, jež má dosud ještě v mém srdci nejkrásnější oltář.

Náhle však řekla:

»Dokud jsem se dívala na pouhá umělecká díla, myslila a věřila jsem, že je umělec vznešenější nad všechny ostatní lidi. Poznala jsem a prohlédla, že všichni jsou vznešenější nad něho. Teď nemám již tak ráda uměleckých děl. Zdá se mně, že by umělec měl žít v zavřené světnici, a že by ho měli krmit okénkem jako trapistu. Nemohla bych se podívat s radostí na obraz Matky boží, kdybych věděla, že umělec páchl slanečkem, když ji maloval.«

Odpověď jsem :

»Vaše řeč prozrazuje, že nejste obecnstvo, nýbrž slovinský posuzovatel. Totiž lidé toho druhu nevy-
světlují, jaké je umělecké dílo, v jakém a kterém po-
měru je umělcovo dílo s kulturou národa a doby,
nýbrž řeší jen a vyzvídají, páchl-li umělec slanečkem
čili ne. Když se toho dopídí, že opravdu páchl sla-
nečkem, řeší ještě dále, kde si slanečka koupil a jak
mu chutnal; konečně omastí svou slanečkovou mou-
drost ještě poučením. kde si má umělec příště své
slanečky kupovati a kdy je má pojídati. Když posu-
zovatel takto vykoná svou práci, zakroučí si vousy
a je učencem. — Řekli jste jednou, že milujete
Heina. Budete ho ještě milovati, řeknu-li vám, že
na cestě mezi Jenou a Wýmarem trhal švestky?
Nade vše drahý je vám Kette; nezmizí úcta, pro-
zradím-li vám, že si sám spravoval boty, poněvadž
se stýděl za roztrhané podešve? — Povím vám, že
nepěl to ten Kette, který si boty spravoval, nýbrž
někdo jiný, kterého nikdo nezná a nesmí znáti.
Řeknu vám též, že těch veselých a smutných událostí
nepsal jsem já, který s vámi mluvím a který vás
mám srdečně rád; psal je člověk, kterého neznáte
a nebudete nikdy znáti. Rozdělte svou úctu, kolik
jí ve vás jest: větší polovici věnujte mně, jenž s vámi
chodím, zbytek pak onomu, jenž píše své události
skryt a neuznán«.

Bojím se, že mně nerozuměla a že mně nevě-
řila; dlouho jsem jí již neviděl. —

Vy pak, moji drazí, řiďte se, jak jsem vám řekl:
nepoučujte mne, poučujte obecnstvo! Posuzovatel
je zrcadlo, v kterém umělec ukazuje význam a účel
své práce národu. V našich krajích obrátili zrcadlo,

takže umělec vidí v něm svou zrůdu, národ pak hledí na prázdný papír.

*
Odpustitelná chyba je zrozená z hlouposti. Neodpustitelná však je znemravnělost, vnitřní hniloba, která smrdí z papírové učenosti a je hlavním znakem pohrdání uměním a umělci. Každý ples v Lublani, každá veselka v zapadlé vsi je papírovým učencům znamenitějším kulturním projevem nežli všecko umění. O plesích a veselkách píší s úctou, láskou, nadšením; toiletý vlasteneckých dám opěvují s lyrickým povznesením, vlastenecké přípitky uchovávají stoletím od prvního až do posledního slova; člověk obdivuje jen svědomitost, pravdymilovnost a vážnost. Sotva promluví o umění, je u konce vážnost, pravdymilovnost a svědomitost.

Vše to jsem již poznal dávno před tím na svém těle. Když vyšla má první kniha, nějaký mládenec odevzdal svůj referát redaktoru. Četl jsem ten referát: velmi duchaplné spílání! Pak jsem potkal mladíka a smějí se: »Zle jsi mne zdělal... skoro se stydím, že jsem na světě!« Nesmál se, nýbrž mně to vysvětlil: »Vždyť jsem to nepsal tak, jak jsi to četl. Redaktor tě nemá rád, prosil mne pak, že mám napsati chválu; napsal jsem ji. Co zůstalo, omastil svými oškvarky!« — »Proč ses neopřel?« — Udiven se na mne podíval: »Nač?«

Vskutku — nač? Umělec není vlastenecká dáma a umění není plesová toileta. Nač svědomitost, nač vážnost, nač pravdymilovnost! Vlastenecká dáma by byla opravila: hedvábí nebylo sněhobílé, nýbrž odstíny, přecházelo do modra... Naprosto není třeba, aby člověk o umění dvakrát mluvil a ničil papír, slovo i čas. —

Jednou jsem se otázel učence :

»Nestydíš se, že píšeš chválu a slávu člověku o němž víš sám, že není umělec a že jeho verše jsou plesnivé fráze ?«

»Ovšem vím, že jsou jeho verše plesnivé fráze, avšak on je náš stoupenec !«

»Proto je umělec ?«

»Kdo mluví o umění ! Nemáme rádi urážek a ostud, to je to ! A konečně — proč bychom ho ke stáří bezpotřebně rmoutili ?«

»I kdyby byl tedy vašim stoupenecem, ať je to kdokoli, napsal hloupou knihu, namaloval směšný obraz, vytesal nepodařenou sochu . . . a kdyby byl i k tomu starý a zasloužilý člověk . . .«

»Chválili bychom knihu obraz i sochu !«

»Avšak hleď : knihu, kterou jsi chválil, leží na stole nerozřezána !«

»Dítě !«

Smál se k slzám. —

Někde žije člověk, jenž mne jednou tak velice slavil a vychvaloval, že jsem se až styděl. Stalo se však, že jsme se pohašteřili ; myslím, pro maličkost. Od toho dne upadalo mé umění vždy níže a níže ; všechny ctnosti ku podivu rychle změnilly se v chyby a hříchy konečně stál jsem nahý na cestě, obtíž národu i jeho kultury . . . Bůh věz : nevrátily by se mé ctnosti, kdybych mu napsal v noci přívětivou pohlednici ? —

Krásná společnost byla ; mluvili jsme o Zupančiči. Četl jsem hlasitě některé jeho básně ; pak jsem o nich mluvil ; a vřelost, která byla v mém srdci, zračila se zajisté také v mém hovoru.

»Nepohašteřili jste se ?« udiveně tázala se slečna.

»Ano.«

»Proč tedy . . . proč tak mluvíte o něm ?«
»Pro mne a naše záležitosti nejsou jeho básně o nic méně krásnější!«

Hleděla a nerozuměla.

Také ta slečna byla slovinský pozorovatel. —

Napsal jsem knihu, která byla, jak pravý Goethe, obvyčejný oběd — ne přeskromný, také však ne slavnostní. Mnohdy jsem již znamenitěji obědval. Ale vydal jsem tu knihu v nakladatelství, které je v těsném spojení s vlivným časopisem. To bylo chvály! To bylo slávy! To bylo úcty! Najednou se objevilo, že jsem velikým umělcem; objevilo se také, že jsem byl velikým umělcem teprve tehdy, když jsem vydal tu knihu . . . Jen měsíc jsem pohodlněji panský obědval; toho mého obědu se nikdo nevíšimnul.

Poslední mé drama zašlapali do bláta. Řekl jsem učenci:

»Pěknou věc jste udělali . . . vždyť není možné, abyste to tak myslili!«

»Ovšem že ne! Avšak my jsme, víte, vlastenecký list!«

»Nerozumím dobře . . . Vlastenecké listy jsou vůbec proti všemu umění?«

»Ne proti němu, ne pro ně. Hlavní věc jsou ideály.«

»Které ?«

»Ideály vůbec. Bez ideálů národ nemůže žít; kdo mu ideály ničí, je jeho nepřítel.«

»Nemyslil jsem, že ničím; zdálo se mně, že stavím. Poněvadž je veškeré umění kritika doby a rodu, je tedy veškeré umění nepřitelem národa?«

»Řekl jste!«

Upřímný člověk to byl. —

Nějaký redaktor psal mně takový dopis:

»Velectěný pane! Prosim vás, určete, kterému kritiku mám odevzdati vaši knihu, aby nebylo urážky ani zde ani tam...«

A tak dále.

Když jsem dopis přečetl, uvažoval jsem v mém srdci: ten redaktor úplně nevině a úplně upřímně pověděl, co jsem veřejně již já mnohokrát řekl; že totiž znemravnělost, nevážnost a bezzásadnost v literárních věcech je něco přirozeného, bez obtíží pochopitelného — výraz upřímného pohrdání uměním. —

Jakopič loni uspořádal ve svém paviloně uměleckou výstavu. Rozhodčí soud odmítl práce jednoho umělce. Ten umělec žije v přátelství se slovinským denníkem. A poněvadž žije s ním v přátelství, denník mlčel o výstavě, která byla všude na světě velikou kulturní událostí. Ne, úplně nemlčel: zarmoucený sobotní žvanil umění a umělce poplival. V druhém listě druhý žvanil s příliš drzým gestem, zkrátka a dobře odmítl všechno opravdové umění, také jen proto, že žije v přátelství s tím umělcem. V ostatních papírových chrámech — mlčení, chladné prezírávání aneb mluvení bez lásky a bez rozumu.

Tak přijali dar, jenž byl podán jako žádný jiný z čistého srdce! Tak jsme zaplatili za práci, jež byla plodem bezpříkladné zmužilosti, opravdové oddanosti k umění, pevné víry v budoucnost národní kultury!

Nemluvil pouhý nerozum. Zvuk, slovo, obraz, socha — kdekoliv a jakkoliv se objeví umění, souzeno mu jest nepřátelství a pohrdání. —

Znám člověka, spisovatele neumělce, jenž psal kritiky proti sobě a pro sebe, aby vzbudil polemiku, s polemikou zájem. Nějak se zvláště se svým jednáním

netajil, neboť zdálo se mu to úplně poctivé a přirozené. A zrovna toto jednání dokazovalo, že není umělcem, poněvadž necítí umění a nehledí na ně vážně. Že se sám nestyděl, bylo by ještě pochopitelné; poněvadž rozličné jsou duše i svědomí. Mnohem smutnější a význačnější pro dobu a lidi je, že se veřejnost naprosto nic jednáním umělcovým nepohoršila, a že jeho vliv nebyl menší, nýbrž vždy větší. Co hodlal, toho dosáhl. Vznítla se veliká válka a uprostřed ní stál on, pastva pro ošizené oči. Byla to groteskní komedie, jakých jsem ještě málo viděl a zažil. Když prach lehl a dým se vykouřil, nezůstalo nic. Všechna komedie nevyoralá ani nejmenší brázdy v naší kultuře. Ale přece je, ach, tak význačná! Nechť se jen někdo dopustí v politice, ve společenském aneb hospodářském životě takové čičikovštiny — běda mu! V literatuře a umění jest však dovolena každá čičikovština. Přiházejí se ještě pořád ve větším aneb menším rozměru; a Čičikov je tím ctěnější, čím lépe se mu čičikovština podařila. —

Přítel se divil:

»Proč vypravuješ ty historie s takovým smutným hlasem? Čti časopisy: byly ty historie od jakživa a všude, ale není přece ještě umění mrtvo!«

»Řekl jsi: čti časopisy! V tom je všecek rozdíl. Jinde mluví o takových špinavých historiích jako o něčem neobvyklém a nemorálním. My jsme však tomu zvyklí jako vzduchu a chlebu, máme to za všední věc, jež není hodna ani hněvu ani slov . . . Pro zemi malomocných byla by smutná útěcha, že žijí malomocní také jinde!«

* * *

Všeho jsem již záhy zakusil a poznal. Přece jsem někdy myslil, když na mne padla melancholie: »Není to snad pravda, není aspoň trochu pravdy v těch slovích, jimiž mne již dlouhých deset let učí, napomínají, varují a posuzují? Není možné, že aspoň trocha výčitek je oprávněna, když jsou zrozeny z čistých nebo nečistých úmyslů, a že tedy je to aspoň trochu záslužné kulturní dílo?«

Dobře vím, že bych nikdy nemohl psát jinak, i kdybych to jasně poznal: vše je pravdivé a správné, co jste mně řekli od počátku až do této hodiny. Ihned bych totiž poznání zdokonalil: a vše je pravdivé a správné, co jsem napsal od počátku až do této hodiny.

Umělec je zvyklý utrpení obzvláště v našich krajích. Ale všechno utrpení jde mimo srdce, jako jde přes pole stín letících oblak. Jediná jest jen bolest, která raní srdce do krve postaví rozumu černý plot, vezme rukám sílu a nohám lehkost.

»Co je vše moje dílo? Nebyla to jen voda, vylitá do písku, símě na kámen zaseté, hlas větru na poušti?« Strašný je okamžik pochybností, nemilosrdná odvěta za hodiny hrdosti a radosti. V tom okamžiku umělec již není umělcem. Kdo pochybuje o své síle, není již silný, kdo pochybuje o své víře, nevěří již.

Když se Kristus rozplakal na hoře Olivetské, nebyl to Bůh . . .

* * *

Před desíti lety mně někdo vyčítal, že není v mém díle pozitivní idey. Tak jste mně tu trpkou výčitku mleli kolem uší každý rok dvakrát, někdy také třikrát. Zvykli jste tomu a také já jsem tomu

brzy zvykl, že jsem jí postrádal, když jste ve lhostejném kvapu na ni zapomněli. Jednou se mně jen zazdalo, abych do krajnosti uvážil, co je to: pozitivní idea.

Šel jsem k věrnému člověku, proroku národa.

»Vy věrný člověče a proroku národní, povězte mně spravedlivě, co je to pozitivní idea! Mnohokrát jste mně to vyčítali, že jí neznám; ukažte ji, abych před ní poklekl a modlil se k ní!«

Poklepal se po břichu, zamžikal a usmál se.

»Pozitivní idea . . . hm! Hlásejte lidem vše, co jim hlásá krev a puď a budete jim hlásati pouhé pozitivní idey! Co je to, pohrdá-li zarputilý snílek demagogem! Co je to, křičí-li vám nerozumný moralista do tváře, že zatajujete svou pravou myšlenku, že vaše slova jsou lež a faleš! Řeknu vám: ať se člověk řídí takovými pozitivními ideami, dosáhne cti a moci, dlouhého života, klidné smrti, po smrti pak nebes!«

Když jsem slyšel tu zašedivělou pravdu, obrátil jsem se všecek zarmoucen; na schodech jsem slyšel, jak se smál za mnou věrný učenec.

Šel jsem k pánu, který je po vši širé vlasti ctěn pro své pozitivní idey. Jeho verše jsou vskutku kostrbaté, ale sotva hlesne, kane mu z úst pozitivní idea.

Oslovil jsem ho:

»Nehlesnete, aby vám z úst nekanula pozitivní idea, vysvětlete mně spravedlivě, co je to pozitivní idea a kudy vede k ní cesta!«

Pohládl si brahu, posupná byla jeho tvář.

»Pozitivní idea je . . . pozitivní idea! . . . Národu je třeba ideálů . . . bez ideálů není života . . . Po-

krok . . . svoboda . . . vyšší cíle . . . vše pro národ . . . mládež . . . Hej Slované . . .«

Uprchl jsem, pán však pokračoval; ještě pod oknem jsem ho slyšel.

Tenkrát se mně trpkostí sevřelo srdce; poněvaďž jsem uvážil :

»Poctivý pán je to, také jeho brada je krásná. Ale všechna ta slova jsem již slyšel, byl jsem jim zvyklý jako klapání deště na okno, jako tikání hodin na stěně. Nikdy jsem nepomyslel, že v nich se skrývají pozitivní idey! . . . Naopak: vždy se mně zdálo, že se z nich jako z konve lije faleš. A hle — krásnobradý pán je po širé vlasti ctěn a uctíván pro ta slova z toporných hřmotných veršů! Nikdy neposlouchal milostivých ponaučení, nikdy nezdvořilých výčitek; cesta jeho života byla jasná a pohodlná, po obou stranách klaněly se mu vysoké topoly; a na konci té cesty pomník, pod pomníkem vděčný národ, který oplakává svého proroka . . . Vše pro pozitivní idey! . . . Ach, pro mne je příliš pozdě! Vždyť znám všechna ta slova, vždyť bych se je mohl den za dnem modlití, jako se modlí ospalé dítě růženec, než ucho se brání, jazyk nechce!«

Abych ukonejšil svou trpkost, vkročil jsem do krčmy a otázal jsem se Minky :

»Ó Minko, řekni mně — co je to pozitivní idea?«

Minka se mlčky obrátila, přinesla mně půl litru kyselého vína a přisedla ke mně, poněvaďž viděla můj smutek . . .

Což? Nezasvítí skulinou tichý paprsek pozitivní idey? Žij život, jak ti jej Bůh dal! Nechoď mezi pisálky a farizeje, mezi učence a mudrce; nechoď

mezi ně, aby tě nepohoršili! Buď klasem na poli květem v zahradě, javorem v lese! . . .

Příliš pozdě je — »churavím pro bleudou myšlenku!« —

Jdi, odejdi k člověku, jenž by ti snad jediný dovedl říci, co je to pozitivní idea a kde roste ten divotvorný květ!

Předstoupil jsem před zrcadlo.

»Chodil jsi se mnou po všech mých schůdných i neschůdných cestách, odhal mně zatajené, vysvo-
boď mne!«

Onen v zrcadle mluvil :

»Nepravil jsem ti to již s počátku, což ti to nehlásám každý den zvláště! Všechn tvůj omyl je v tom, že se díváš na lidi a věci, jak jsou ve všední dny a ne v nedělích, jací jsou doma a ne na ulici! . . . Hledal jsi člověka — radost pro všechny spravedlivé oči! Stál na podiu, černě oděn, pravici vysoko ve vzduchu, levici v boku; tvář sladká a světlá, takořka vnitřním ohněm ozářená. Jeho slova — báseň, složená vlasti ke cti; a v jakých verších složená! Národ je nadšen, pláče, zpívá, vríská; srdce mládeže jsou až po kraj plna těch svatých ideálů, jimž se obyčejně říká fráze . . . Ty však stojíš v koutě, hledíš mrzutě a mlčíš. Kéž bys jen mlčel! Knoflík za knoflíkem odpínáš na slušném kabátě řečnickově, do naha ho svlečeš a ukážeš ho lidem, jak je malomocen . . . Myslíš, že jsou ti vděční? Poskvrnil jsi jim ideál, zablátil jsi jim ty příjemné pozitivní idey, pro které byli nadšeni bez rozmyslu. Byl bych křičel hosanna, jako křičeli druzí a byli by tě prohlásili za hlasatele pozitivních ideí, k tomu ještě za velkého umělce! Nač ti bylo třeba dívat se pod kabát? . . . Všechno to je dílo tvé od počátku až do

konce, že jsi ukázal světu smutný obraz nynějších dní. Nezdá se ti to jednání nerozumné, jako bylo tvé chování posledně, když jsi na plese pozdravil dámu výkřikem: Myslil jsem, že jste krásnější! Dáma se na vždy urazila, o své kráse však byla přesvědčena jako dříve. Proč se divíš, že ti lidé vyčítají přehánění, škarohlídství, bezidejnost, ničení ideálů, brouzdání se blátem a ještě nemálo jiných poklesků? Křič hosanna, nesahej pod kabát, nezarmucuj citlivých dám a zapiš si, že vlast je nejcitlivější dáma! Af je jakkoliv naporáděna a namažkařena — pěj jí hosanna, i když jsi v srdci přesvědčen, že lžeš; i tehdy, když v svém srdci víš, že jí svou písní neprospíváš, že bys jí snad lépe prospěl, kdybys jí mrštil hrubou pravdu v nalíčené líce! Podívej se na lidi, kteří se řídí tím naučením: psaní jim nejde hladce, také jiných předností nemají nadbytek; avšak poněvadž vzdávají úctu citlivé dámě a poklony jejím bradavicím, jsou jejich poklony pozitivní idey a jejich falešné hosanna ryzí umění. Řiď se jimi — to je pozitivní idea: chť ji a drž, aby ti bylo dobře na zemi!«

Tak mně kázal ze zrcadla.

Odpověděl jsem mu však:

»Nevzpomínáš již, jak nám jednou bylo ve Vídni? Hněvem a trpkostí nám tekly slzy po tváři, ty pak jsi mne těšil svým dobře naučeným kázáním. Tenkrát jsem vstal a šel, abych tě poslechl. Dříve nežli jsem se vydal na trnitou cestu, obrátil jsem ke stěně všechna zrcadla a svůj obraz jsem vhodil do peci. Ale běda mně — mé oči jsou tak otevřeny, že se vidím sám. Snad nejsou jen mé oči tak stvořeny. Pravda je, kéž by tak nebyla: Bůh tě vidí v zavřené světnici. Ubíje pravdu, která je

v tobě — neubiješ jí! Chtěl jsem volati hosanna — hlas nechtěl z hrůla; chváliti jsem chtěl, co chvály nezasluhovalo — jazyk se bránil; psáti jsem chtěl proti své myšlence — péro mne neposlušovalo... Silnější byla boží pravda v mém srdci nežli světský rozum v mé hlavě. Nerozumné a bez prospěchu je tvé kázání, můj příteli! Poslouchal jsem je již mnohokrát, obzvláště za těch dlouhých a smutných hodin, když jsem nemohl usnouti a před mýma unavenýma očima zlé myšlenky jako černé stíny se míhaly, ke stropu vysoké; poslouchal jsem je, teď jsem mu zvykl a směji se mu. Nevím, jak dělají jiní lidé, že pějí hosanna a hlas se jim nezlomí a jazyk nesplete; také nechci vyšetřovat toho kouzelného umění — nikdy jsem nebyl rozohněn pro clowny, jongleury a eskamotéry; jen jsem se styděl, tlačil-li se národ v jejich stanech a obdivoval jejich pozitivní práci. Ne, kázání se mne netýká, umění přetvářky se mne netýká. Pryč malomyslností, pryč pochybností! Hrdost je v mém srdci: přes všechna naučení, napomínání, výčitky, přes výsměch, spílání a narážky všecken můj život a jednání sloužilo nejvyšší ideí: pravdě! Co jsem viděl očima, srdcem a rozumem, nezatajil jsem; a nebyl bych toho zatajil ani za samé zlaté nebeské hvězdy. Pravda je nádoba všeho jiného: krásy, svobody, věčného života. Dokud jsem věren pravdě, jsem věren sobě; dokud pracuji v jejím jméně, bude mé dílo úrodné, nezavadne od jara do podzimu... Ne, můj příteli — zdá se mně, že nikdy již neuslyším tvého nečistého kázání!«

Ten v zrcadle a já jsme se obrátili a ukázali si záda.

* * *

S přítelem — také já mám přítele — šli jsme pomalu Latermanovým stromořadím. Krásné podzimní jitro bylo. Mlha sahala z Lublaně jen do středu stromořadí, sotva k těm břízám na pravé straně, pod nimiž jsem zažil tolik krásných dní, dokud jsem byl ještě menší a útlejší. Podhradí bylo již všecko v slunci; lesík nad ním koupal se v rosném paprsku a chvěl se samou sladkostí.

Ohlédli jsme se na Lublaň.

»Podívej se na ty obrysy!« ukázal přítel, »Stěží je rozeznati v mlze, přece však podoba města je jasnější přede mnou, nežli by byla za poledního slunce...«

Tam se zaleskl kříž, tam zajiskřilo jablko na sloupě; za okamžik rozstoupila se mlha — skupina bílých domů se usmála a zhasla; jako sen to bylo, jako okamžitý úsměv na tváři spícího dítěte.

»Také v jitrním slunci viděl jsem již Lublaň; v máji. To světlo lilo se s celého čistého nebe tak neklidně a opojně, tak opájelo oči a vábilo snění, že byly kontury města ještě splývavější a zastřenější, nežli je zastírá podzimní mlha. Vše je jediný jen celistvý obraz, jediná jen celistvá krása bez těch vtírajících se, povídaných podrobností, které rmoutí oko, rozbíjejí obraz a ubíjejí krásu. Za pustých dnů, kdy je slunce líné a ospalé, prou se a žvaní ty podrobnosti všechny křížem; oko neví, kam by se podívalo, proto nevidí nic a je rozhněváno; ještě v bezměsíčné noci by vidělo lépe!«

Napomenul jsem přítele:

»Nevypravuj těchto moudrostí posuzovatelům! Vyčítali by ti, že píšeš chválu nejasnosti a mlhavosti, hlavnímu hříchu, pro který mně nikdy nedají

rozhršení . . . Pojďme do lesa, v ten obdivuhodný
dům krásy, nejasnosti a mlhavosti!«

Zdá se mně, že událost o Apellu a kopitáři je
hloupá bajka. Apelles postaví obraz na obdiv :

»Před njo s kopiti čevljarček se vstavi;
ker ogleduje smolec obuvalo,
jermenov, méni, da ima premalo;
kar on očita, koj Apel popravi.«*

Ne, Apelles nespravil nic, neboť věděl, že pravdi-
vost uměleckého díla není odvislá na počtu řemenů.
Tuto bajku si vymyslíl recesent, který byl již ve
stáří zvyklý strkati svůj dlouhý nos do uměleckého
díla, proto však neviděl celku, nýbrž počítal kno-
flíky na kabátě a řemeny na střevících. Jak bylo,
tak zůstalo: obrazy posuzují krejčí a ševci,
o sochách soudí kameníci, o básních gramatikové.

Zesnulý kreslič Rudolf Wilke seděl před mo-
delem a byl smuten, poněvadž ho ruka neposlou-
chala: co se ukázalo na papíře, byla zrůda, ne obraz.
V svém velikém hněvu obrátil se zády k modelu —
a hle, zády viděl lépe nežli očima. Obraz se vytvořil
sám a bylo to umělecké dílo.

Oko vidí příliš a vidí velmi málo. Podrobnosti
uduší celek, před přemnohými a různými vlivy ne-
uchrání oko nikoho, v pestrém množství zvuků utone
hlavní melodie. Přivři oči a zmizí vše, co je zby-
tečné, ukáže se ti pravá tvář v nejdůležitějších,
nutně potřebných tazích, v těch totiž, které objasňují
duši. Všechny ostatní přívěsky jsou nepotřebné a
teď neumělecké.

---

* Před ním (obrazem) s kopyty se zastaví obuvníček;
švec prohlíží obuv, míní, že má velmi málo řemenů; co on
vytkne, ihned Apelles opravi.

Nevšímej si, neváhej, mluv-li recensent o nejasnosti a mlhavosti, a žádá-li dokonce určitý počet řemenův. Člověk, který prožívá umění čistým srdcem, pozná tě, umělce, a potěší tě. — Nerozumějí-li recensenti knize, pošli jim dítě, ať je poučí. Dobře rozumím události o mladém Kristu, jenž v chrámě starým farisejům svaté písmo vysvětloval.

* * *

Jednou jsem jel z Lublaně do Terstu; v kupé seděla příjemná mladá dáma. Nad Vrhnikou vlak se zastavil uprostřed trati, nevím proč; tam jsme začali hovořit. Někde blízko Postojné dospěl náš rozhovor k literatuře. Tu řekla dáma:

»Cankar se mně líbí... avšak poslední dobou zdá se mně, že příliš rychle píše, že se sám přehání...«

»Proč se vám to zdá?«

»Říkají!«

»Což jest znáti tu ukvapenost v jeho pracích, v slově, ve slohu, v myšlence, v ideji?«

»Nepozorovala jsem — avšak říkají to!«

»Kdo to říká?«

»Čtla jsem. Tak jsem čtla, jakoby člověk, když napsal deset knih, nemohl a nesměl již psáti. A píše-li přece, že je nepříjemný, pak buď umělcem všech umělců. Spílá-li farář svým farníkům tři neděle po sobě, věrně ho poslouchají; čtvrtou neděli není již nikdo v kostele...«

Vlak se zastavil v Rakeku.

Když jsme jeli dále, řekla dáma:

»Pak že by byly ještě krásnější jeho knihy, nežli jsou — příliš mnoho je jich! Zdá se mně, že by musel malíř namalovati jen jediný obraz; namaluje-li ještě druhý, vyčítají mu, že jej namaloval pouze pro

peníze. Mně, nejsem zkušená v takových věcech, snad by se druhý obraz ještě lépe líbil nežli dřívější... avšak moudří lidé by řekli tak a tak — styděla bych se pak...«

Jak bych jí odpověděl, abych zatajil svou radost a svou trpkost?

»Ze rychle píše, praví, a že se přehání; znám ho a vím, že to není pravda, rozšířili to literáti. Není člověka, který by tak pomalu a namáhavě pracoval... slovo za slovem, větu za větou jako zrnka na růženci. Jednou se mořil léto s jedinkou novelou... a konečně rozhlásili mudrci, že je splašeně zkroucena... Idea plane v duši, z ní plane tisíc obrazů, tisíc zápletek — vylouskní ideu, očistí ji, zazáří do koutu všech těch tisíc obrazů a zápletek, raz ideí nejbližší, hladkou cestu, bez záhybů, mostů a plotů — to je umění, to je práce! Každé slovo, které napíšeš, musí takořka dýchatí tou hlavní ideí, jinak je slovo nepotřebné; každá tvář, kterou ukážeš, musí mít v očích, v lících, na rtech výraz té idey — jinak je nepotřebna... Buď je umělec umělcem aneb není; mezi umělcem a neumělcem není nic a »ukvapený, povrchní umělec« je nesmysl... Člověk, o němž jste mluvila, moří se s nějakou tragedií již sedm let, ale nedokončil ještě prvního jednání; když bude napsána, vyčtou mu přenáhlenost a povrchnost... Nechtěl jsem ho hájiti; řekl jsem, jaký je!«

Dáma se zamyslíla.

»Také mně soukromně se tak zdálo... jinak bych nebyla čtla knih, všech až do poslední. Řekla jsem jen to, co praví... Ale divné je: brousí-li a teše slovo za slovem, louská a čistí myšlenku za myšlenkou — odkud ta papírová hora, když ještě není šedivý, není plešatý?«

»Znám ho: ubožák pracuje dnem i nocí, ve své světnici, na cestě, v kavárně v krčmě, ve společnosti, dokonce ve spánku; od té chvíle, co napsal první slovo, když mu zapěl v srdci první verš, nepromarnil ani hodinu. Dílo ho objalo oběma rukama a nepustilo ho již — nemilosrdné je, nedopřeje mu odpočinku... a zdá se mně, že si odpočinku ani nepřeje, že by se nudil, kdyby pestré obrazy netančily již před jeho očima, kdyby smutné a veselé myšlenky nehrály již v jeho hlavě, kdyby jeho srdce necítilo již touhy po kráse, kdyby jeho ucho neposlouchalo již zvonivých slov...

Kdyby se to vše stalo, byl by konec slávy a recensenti by mluvili pravdu — pravdu o únavě, o povrchnosti, o mrzutém krušném díle. Myslím však, že se to nikdy nestane — poněvadž sám by ucítil dříve nežli všichni, že se blíží mrak...«

»A kdyby ucítil, že se blíží mrak?«

»Neměli by recensenti již práce.«

Horké polední slunce pálilo krasové skály; ohromný hřbitov s nesčíslnými bílými náhrobky.

»Měla jsem přítele; velmi drahý mně byl. Přejde však klevetivý člověk, vtírá se mezi nás, vypravuje mně, že můj přítel je takový a takový, že má tu chybu a onu slabost a že je vůbec, dobře-li to uvážím, veliký darebák. Nevěřila jsem mu, tomu klevetivému člověku; pořád ještě je mně přítel velmi drahý — avšak přece je v mém srdci tichý stín; jemná pochybnost...«

»Ten klevetivec byl recensent, jenž plivl na čistou knihu; můžete ji očistiti — ale nezůstane-li stopy, zůstane vzpomínka...«

V Sežaně dáma vystoupila. Mnohdy myslím na ni, na jejího přítele a na klevetivého recensenta.

Velice jsem hřešil nad tebou, ó obecenstvo!
Často, ó příjemná mladá dámo, spolucestovatelko
má, jsem svaloval na tebe hříchy a chyby kleveti-
vého recensenta . . . Někdy jsem zoufal nad tebou,
vyčítal ti vlažnost, nevděčnost, hloupost . . . Spolu-
cestovatelko má, teď tě znám! —

Jednou jsem napsal tuhle událost:

* * *

Někdy, obzvláště za zamlženého, nevlídného
počasí, zdá se mně, že je naše ulice bez konce, že
se rozprostírá od východu k západu, od severu
k jihu, jak daleko krok může a že je to tmavé úto-
čiště unavených a obtížených rozsáhlé jako veškerý
svět sám.

Když bloudím po tom smutném světě, potkávám
zvláštní lidi. Bůh ví, jaký osud je zahnal do tmy;
snad jen jediný okamžik to byl, malicherný a směšný
— teď tápají ve stínu, na vždy jsou jim dveře světla
zavřeny . . .

Přišel jsem jednou do zapadlé kavárny, jakých
je v těch krajích velmi mnoho. Jizba těsná a nízká
a přes světla velmi tmavá; kořalkou tu páchne,
špatným tabákem, vzduch je těžký, plný plesniviny.
Mrzutí lidé tam sedí, tiší a zlí; vzpruží je teprve ko-
řalka a tenkrát zablýskne v opilých očích ten strašný
plamen: vzpomínka na minulé, co dávno bylo, ve
snách; a důvěra, jež se nikdy nevyplní.

Když jsem vstoupil do světnice, spatřil jsem za
stolem ženu, hledící ke stropu a kouřící cigaretu.
Měla velmi vysoký účes a dole měla vlasy tmavější
nežli nahoře; oblečena byla v světle červenou bluzu,
v uších měla veliké náušnice, jaké nosí cikánky a
na rukou chřestil náramek. Byla to již starší žena

snad již blízko čtyřicátky; vrásky na lících, na čele a obzvláště kolem očí byly prozatím líčidlem zakryty. Její pohled naprosto se nehodil k účesu, k náušnicím, k líčidlu; byl neklidný, poněkud plachý a velmi dětský.

Přisedl jsem k ní, zapálil jí druhou cigaretu a ihned jsme začali příjemně hovořiti.

I vypravovala pak mně:

S počátku rozhodli, abych jezdila v jízdárně; krásně jsem již stála na koni, když běhal v kruhu; avšak když jsem spatřila lidi, spadla jsem na písek a skončilo to tím, že jsem byla měsíc nemocna... Potom trpkost a bída — avšak nač bych o tom?... Konečně dostala jsem se k majiteli zapadlého zvěřince. Tam jsem byla dvě léta.

Daleko v předměstí měl svou boudu ten člověk. Nikdy tam nebylo slušných lidí; samá holota. V létě přišli někdy páni se svými dámami, ale smáli se, jako se směje stařec dětským hračkám; nevážili si mého umění a podívejte se: bolelo mě srdce, úplně tiše, že si ho nevážili, asi umění nebylo veliké.

Zvěřinec byl nepatrný; několik stále hladových opic, vycpaný krokodil, jenž smrděl a živý lev. Ten lev byl vskutku živý, ale tak starý a nevrlý, že jsem ho vždy litovala; zvíře je zvíře; pán se ukazoval s ním, lev se však třásl, a když bylo po komedii, skryl se do koutu, bál se.

To nebylo to hlavní. Pravé teprve začalo, až jsem vystoupila já.

Pán měl velikého hada, pythona, čtyři metry dlouhého. Znam toho hada a vím, že nemá veliké ceny; již proto ne, poněvadž ustavičně strádal. Líný jako mrtvý ležel v klubko svinut. Když jsem ho uviděla po prvé, velmi jsem se lekla. Tmavě pruh-

vaný byl, mokrý, nelibě páchnoucí; již za hlavou byl tlustý jako můj loket, jen byl ploščí, scvrklejší a měkčí; v těle byl ovšem ještě tlustší; ty malé oči hleděly zpřímá na mne, ospale, avšak tak klidně a zpřímá...

»Přístup blíže, vezmi ho jemně pod hlavou, pohlaď ho!« praví pán.

»Vstoupila jsi do služby, teď služ!« myslila jsem si a dotkla jsem se prsty té úzké, ploské, trojúhelníkové hlavy.

»Kdyby nebyl tak studený!« pomyslila jsem si. Haď se nehnu, jen hleděl na mne.

»Brzy si zvyknete!« zasmál se pán.

A když jsme šli, zamlžilo se mně před očima...

Opravdu zvykli jsme si brzy, já a ten dlouhý černý pythón.

Svíralo se mně srdce, téměř jsem plakala, když jsem první den stála ve vysoké kleci a venku hleděli lidé; líný a mrzutý ležel pythón v koutě, úplně klidný, v klubko svinutý. Stála jsem tam v těsném, křiklavě světlém oděvu, obnažený krk, ruce obnaženy k ramenům. Lidé hleděli a čekali, hněvivě ohlédl se pán. Poklonila jsem se lidem a přívětivě jsem se usmála, jak se slušelo. Pak přistoupila jsem k němu ležícímu v koutě, ošklivému a černému a hledícímu na mne těma mrtvými klidnými očima. Chytila jsem ho jednou rukou pod krkem, druhou ještě níže, zdvihla jsem ho silně a ovinula jsem ten tlustý, slizký, černý provaz čtyřikrát kolem těla, takže zůstal na zemi okolo mých nohou jen ještě jeden kruh. Hlava ležela klidná a studená na mém obnaženém rameni, úplně blízko mých lící; tělo, čtyřikrát kolem mne ovité, bylo těžké, avšak nepohnulo se. Stála jsem klidně, bylo mně zima; lidé se dívali a

žasli. Když se dosti nadívali a byla jsem unavena, pomalu odvila jsem těžký provaz, líný a ošklivý, jako dřívě, ležel ohromný kotouč na zemi.

Časem zvykla jsem té práci. Nebylo mně již zima, také hnusu jsem necítila ani strachu, když jsem ovijela hada kolem těla. Nikdy mně nenapadlo, že jsem byla v tom okamžiku, když jsem stála tam ovinuta, úplně v moci toho černého provazu. Nena- padlo mně, že je život v něm, hluboko skrytý jako za hustým mrakem, a že by mohl náhle zapláti z noci. Konečně mně bylo jen ještě nudno; nudno obzvláště proto, poněvadž se mně zdálo, že bude život vždy dále dřímati, k tomú konci, kdy přestane žítí python i já . . .

Dávno, v raném mládí jela jsem krajinou s ubo- hými komedianty; i přišli jsme do krajiny, že není smutnější; sám kámen a tichá samota . . .

Zdálo se mně o té krajině, a když jsem se vzbudila, má tvář byla všecka zaslzena a těžko mně bylo u srdce. Léto bylo, žhavý a parný den to byl. Byla jsem unavena a všecka nemocna, když jsem vstoupila do klece. Jen málo lidí bylo venku; několik bílých slaměných klobouků se lesklo, něko- lik zapocených tváří hledělo na mne. Také mně bylo velmi horko a pot tekł stezkou, kterou ráno vybrá- zdily slzy.

Přistoupila jsem k černému klubku ležícímu tam líně, tupě dřímajícímu; když jsem ho chytla pod krkem, zazdálo se mně, že se pohnul pod mým palcem; ale ihned jsem myslila, že se to pohnula jen má ruka, jako někdy zachvějí se rty a třese se celé tělo ještě dlouho po silném vzlykotu. Zdvihla jsem ho oběma rukama a těžší zdálo se mně břímě nežli kdy před tím. Ale pomyslíla jsem si: »Jsem unavena těmi

smutnými sny, vzpomínkami!...« Když se vily všechny čtyři kruhy kolem mého těla, nemohla jsem nahnouti hlavy; můj krk byl napjat a tváře diváků jsem rozeznala jen, když jsem hluboko a s námahou sklopila oči. Proto jsem neviděla, hýbal-li se poslední kruh vinoucí se na zemi kolem mých nohou; toho večera pak něco náhle se dotklo nohy a cítila jsem podivné, slizké chladno přes sametový střevíc. Snad minulo teprve několik okamžiků, únava však byla již tak veliká, že jsem se třásla na těle. »Zdvihni ruku, přestaň!« myslila jsem; ale hleďte, ruka visela jako mrtvá. Teprve několik okamžiků snad minulo, tenkrát však se mně zdálo, že minuly již dávno ty určené minuty. Na prsou mně bylo těsno, jako by padal kámen; tu se pohnulo jemně také na rameni, na plecích se pohnulo, kolem boků. Zazáblo mne, že mně zuby drkotaly; nebyla to hrůza — úplně obyčejný chlad to byl, jako bych stála rozhalena ve sněhu, rozhalena, spoutána. Silněji napjaly se kruhy kolem mého těla, od ramene k lýtku a zmocnil se mne cit, který nebyl nic jiného nežli veliké zděšení. »Jak? Vždy ležel mrtev, jen tolik měl života, kolik jsem mu ho dala já — a hle, najednou má život též sám, úplně svůj, mému cizí a snad dokonce nepřátelský... Co je v tom životě, kam jde? Co chce ode mne?...« Tak jsem zvykla tomu velikému provazu, že pro mne nebyl ničím jiným nežli provazem a opravdu zděsila jsem se, když provaz náhle ožil. A ihned potom napadlo mně něco ještě směšnějšího nežli zděšení.

»Zapomněla jsem, že je v něm život a tak jsem mu ubližovala ve své nevědomosti bůhví kolikrát. Člověk suně kámen stranou bez milosrdenství — hle, kdyby byl v kameni život!... Snad jsem

mu ubližovala, když jsem ho ukazovala lidem... A tak rostla v něm zlá myšlenka: přijde den!... « Kruh ovíjel se vždy těsněji, dýchala jsem těžce a přerývané, jako by mně něco svíralo hrdlo.

»Teď je čas... teď je čas odvíti!« myslala jsem si, nehnula jsem však rukou.

Nikoho jsem venku neviděla, slyšela jsem však dobře, že někdo vzkřikl a že zašumělo. Ten křik snad rozhněval pythona a ovil se kolem mne tak silně, že se mne na okamžik, jen na ten okamžik, zmocnila černá hrůza... jako by mne objalo osmero studených ocelových rukou nepřátelskou, slizkou silou... černá hrůza uchvátila mne; nebylo by mně tak v objetí nepřátelských rukou, neboť stud byl v hrůze...

Jen na okamžik — pak se vše náhle změnilo. Zazdalo se mně, že již nestojím, nýbrž vznáším se výše, pomalu a příjemně... Viděla jsem jednou zelenou krajinu se světle bílým chrámem na chlumu a sluneční vesničkou, jež visela na chlumu, jako by tam odpočívalo hejno holubů. Byla neděle, vše bylo ticho; po polní stezce, mezi zrajícím žitem, šel krásný selský hoch... Hleďte, náhle jsem uviděla tu krajinu, jako by se rozprostírala blízko přede mnou a mé srdce se radovalo...

Jednou před dávnodávným časem, když jsme se potulovali krajinou polokomediantů, položebráčí, seděla jsem na zemi za vozem a plakala. Přišel však náhle pán, pohladil mne po vlasích jako dítě a obdařil mne pomerančem. Téhož okamžiku, jako v mlze viděla jsem jeho tvář, poněvadž uplakaný byly moje oči... a hleďte, teď jsem ho uviděla jasněji před sebou, jako v tom pradávnmém čase, nehnula jsem nohama a šla jsem mu vstříc, on se

usmíval a nabízel mně světlý pomeranč . . . Vysoko v modrém lesku chvělo se nebe, slunce svítilo žhavě . . . jen ještě ten žhavý paprsek jsem uviděla a zdálo se mně, že celý ten Hoď boží velikonoční září mně ke cti . . .

Když jsem se vzbudila, ležela jsem na posteli. Ležela jsem ještě dva měsíce aneb tři a když jsem vstala, byla jsem unavena. Ještě pořád jsem unavena, pane . . .

Tak vypravovala; a když přestala, zapálil jsem jí novou cigaretu.

»Jak se to stalo?« tázal jsem se.

»Když mne nejtěsněji objal a měla jsem již duši na jazyku, přišli a rozsekali ho na mém živém těle . . . Do posledního okamžiku stála jsem přímo, jen prsty jsem se dotýkala země . . . Ubohé Publikum!«

»Kdo?« podivil jsem se.

»Publikum!« Toho pythona jsme totiž nazvali Publikum . . . pán ho tak pokřtil.«

Hleděla ke stropu svýma dětskýma očima a bloudila v myšlenkách bůhvíkde; dým cigarety vil se kolem jejího vysokého účesu.

Brzy jsem vypil svou kořalku a odešel jsem a přemýšlel, jak napadlo tomu člověku pokřtíti černého pythona takovým divným jménem.

* * *

Promiň mně, ó svaté Publikum, že jsem ti ublížil tak velmi! Promiň mně, že jsem ti nevinně křivdil! Klevetní mluvkové vstoupili mezi nás, lhali tobě i mně jako utrhační sousedé, kteří roztrušují pomluvy po farnosti. Ach, jak lhali! Kdo by spočítal všechny lži, kdo by je posuzoval a vyvracel! Tobě neuškodily, ó Publikum, a mně rovněž ne. Oba

dva jsme jim zvykli, teď slyšíme jen ještě prázdná slova a nestaráme se o ně. Lživý mluvka konečně tak bez obalu se svěřil a odhalil před náma oběma, že nám je jen tak pro smích ani ne pro zábavu. Po-
 dejme si ruce a pojďme vesele po krásné své cestě — Bůh odpustí ubožáku, jenž udýchán potácí se za námi, křičí a spílá ... Snad se stane — neboť bu-
 doucnost je bohata — že nám přijde vstříc přívětivý člověk, jenž spravedlivě poví mně, kdo jsi ty a tobě, kdo jsem já ...

Jeďiná lež však byla, jeďiné slovo, na které jsem mnohdy myslil a myslil jsem na ně s trpkostí v srdci.
 »Nemiluješ domoviny, cizinec jsi, bez domoviny!«

Jeďiná výčitka, na niž jsem nedovedl odpově-
 ěti ani se brániti a ani dnes toho ještě nedovedu.

V mlčení byl stud člověka, který nerad mluví o své nejhlubší lásce; hrdost člověka, jenž se ne-
 stará o pouliční urážku. Není jiné lži, moji recen-
 sentí, v níž byste odhalili tolik slepoty, nevědomosti a pouhé zlomyslnosti!

Oko, pohlédni nazpět, až do šera dětských let!
 Kam spěla všecka touha, komu darována byla nej-
 lepší síla srdce a rozumu, odkud vyvěřala, kam se vra-
 cela všecka radost i bolest? — Opravdu, domovino,
 nemiloval jsem tě jako fňukavé dítě, jež se drží matky
 za sukni; také jsem tě nemiloval jako uplakaný vzdy-
 chálek, který ti podkuřuje líce sladkými vůněmi, až tě to
 štípe do ubohých očí; miloval jsem tě s porozumě-
 ním; viděl jsem tě celou, ve svízeli i v hříších,
 v hanbě i v chybách, v ponížení i trpkosti; proto
 jsem se smutkem i hněvem v srdci miloval tvou po-
 skvrněnou krásu, miloval jsem ji stokrát hlouběji a
 stokrát výše nežli všichni troubaďouři!

Mé dílo je kniha lásky — otevři ji, domovino, a uvidíš, kdo je tvůj pravý syn! Dal jsem ti, co jsem měl; bylo-li to mnoho aneb málo — Bůh dal, Bůh rozsud! Dal jsem ti své srdce a svůj rozum, svou fantasií a svůj jazyk, dal jsem ti svůj život — co bych ti ještě dal?

Loni, když jsem byl velmi sklíčen a nemocen, psal jsem:

* * *

Bylo to v té smutné, tiché hodině, kdy je člověku tak milo u srdce jako při vzpomínce na smrt.

»Ne, ne, ten národ nemůže umřít ani neumře!«
vzkřikl můj bratr. »Příliš krásy je v něm; a krása je nesmrtelná, je věčná!«

Tak řekl můj bratr; mlčel jsem a myslil na svého přítele Lužara, jenž zemřel mlád — — —

Ležel opuštěn, tři dny a tři noci ležel. Nebyl u něho v těch trpkých dnech ani těšitel ani těšitelka. Sám cítil, jak mu svět pomalu vždy dále uniká. Zdálo se mu, že stojí na bárce: klidná je bárka na klidných vlnách, břehy tonou tiše v zářivé dálce.

Hladu necítil již, jen žízniv byl a hlava ho bolela; také ta bolest byla stejnoměrná, tupá a prázdná; kladivo udeřilo jen jedenkrát, jen po prvé, pak leželo těžce a ustavičně na temeni. Rty jeho byly malé a pukaly; s počátku chladil je mokrým šátkem, ale konečně byla ruka líná a nezdvihla se.

Spal málo, poněvadž bez přestání toužil po spánku, snech, dlouhých, příjemných snech — o vzdáleném domovu, o raném mládí, o matce. Myslíl: dokud budu spát, budu žít! Neboť nade vše sladký a nejvyšší touhy hodný je život pro nemocného,

ještě sladší je umírajícímu. V svém srdci prosil, aby snil o tom světě, jenž jednou žil a napsán byl před jeho upřenýma očima a jenž tonul teď zářivě v zářivé dálce. Ale dlouhé černé hodiny hleděly naň, mlčky hleděly naň; bál se jich a strachem bděly unavené oči.

Kanula mu do srdce trpká myšlenka.

»Usnu-li teď, nevzbudím se již nikdy... já však bych rád žil! Ó Bože, dopřej mi žítí!«

S námahou se zdvihl na posteli.

»Vždyť to bylo nerozumné, že jsem lehl... nerozumná byla ta myšlenka: zavřítí oči, nebáti se již, nedoufatí již — umřítí! Z malověrnosti zrodila se ta myšlenka!... Vstanu, ven půjdu a oslovím člověka: Človče, jsi-li, dej mně chleba! — Že je sám žebrák nad žebráky — neodřekne mně kůrky!«

Zdvihl se a vstal. Nohy byly jako z měkkého těsta; sotva se dotkl holé země, skácel se tiše a bez bolesti.

»Odpocinu si!« řekl. »Není na spěch. Chladněji je na zemi nežli v posteli; již dávno mohl jsem lehnouti na zemi!«

Hleděl ke stropu a spatřil tam namalované veliké rudé růže.

»Již jsem viděl rudé růže, zarosené, vonící... kde jsem je viděl a kdy, v které zahradě? ... Kam spějí ty rudé růže, kam se ubírají? Buďte u mne, růže, utěšte ubožáka, ohlédněte se naň!« Vždy výše se zdvíhaly růže, sotva je oko rozeznalo. Hleděl za nimi...

Utěcha samých nebes vlila se v jeho srdce.

Stál náhle v té zahradě, kterou viděl jako dítě. Prostranná zahrada to byla. Bílé stezky vedly na vše strany a člověk nevěděl, kam by se dříve vydal, neboť ráj byl na všech stranách. Bílé, žluté, rudé

růže pozdravovaly a vábily; kvítky, jichž jmen člověk nezná, blahodárně lily svá vonící požehnání. Srdce bylo omámeno; oči nerozeznávaly již nebe a země: duše, v těle spoutána, již pěla před božím obličejem...

Vzdychl samým štěstím a vzpřimil se.

Tenkrát poznal, kým je a poslední slzy vytryskly mu z očí.

»Ó Bože, proč jsi nerozkázal, abych snil na vždy? Nikdy neviděl mé živé oči takové zahrady, nikdy neužilo mé srdce tolik radosti... Není-li psáno, abych žil a je-li poručeno, aby do poslední hodiny mým údělem byla trpkost a bolest — dej, ó Bože, abych viděl jen jedenkrát živýma očima ten ráj, který jsem viděl ve snění!«

Tak prosil, Bůh pak vyslyšel jeho prosbu...

Vstal a vydal se do ráje. Sotva vstoupil, čarovná krajina rozprostřela se před ním. Slunce svítilo tak jasně a mile, jak nesvíí ani v září. Kam oko pohlédlo, nebeská krása; květy všech krajin shromážděny byly v téže zahradě; zalévaly je stříbrné prameny. Kudy chodil, kam vstoupil, klaněly se mu růže a zdvořile ho pozdravovaly: usmívaly se naň bílé lilie a pyšné chrysanémy.

Když stál uprostřed zahrady, ohlédl se vůkol.

»Kde je zahradník, že mně nepřinese vody? Žízniv jsem!«

Šel dále a ohlédl se po druhé.

»Kde je zahradník, že mně nepřinese chleba? Lačen jsem!«

Zahradníka nebylo; růže voněly opojně, slunce bylo vysoko na obloze a nehnulo se.

Volal.

»Chleba! Dejte mně chleba!«

Ani odpověď ani ozvěna; ráj byl mrtev.

Hrůza mu vnikla do srdce; šel rychleji; pošlapal chrysanému. do tváře ho udeřila růže.

»Chleba!«

Přišel k prameni a lehl na zemi, aby pil. Pramen byl ze suchého stříbra.

»Vezměte si ráj, nemiluji ráje! Chleba mně dejte a vody!«

Růže opojně voněly, slunce se nehnulo.

Větší byla hrůza v jeho srdci; běhal po stezkách, přímo přes záhon, dále a dále. Ráj je však bez konce.

Skácel se na zemi, kousl růži, jež se mu smála do tváře. Růže byla jedovatá

— — — — —

Vyprávěl jsem bratru tuto smutnou událost.

On však řekl:

»Nehřeš! Všechna ta krása, která je v nás — že je ráj umírajícího?«

»Snad ne umírajícího — Bůh je milosrden. Avšak: ubohé domovíně dali jsme dosti růží, poněvadž mimo růže nic jsme neměli; teď však se ohlédni a taž, kdo jí dá chleba!«

Byl již úplně soumrak; mlčeli jsme oba a hleděli do noci.

* * *

Recensent:

»Hle, opět tvůj šedý, těžký mrak — což jsi ještě nikdy neviděl slunce? Hle, opět tvoje zdrcení, slabí, po neznámých cestách tápající lidé — což jsi ještě nikdy neviděl silného člověka, jenž kráčí tvrdým krokem po známé cestě, známému cíli vsrříc?«

Spisovatel:

»Ukaž mně ty kraje a ty lidi, rád bych je viděl a opěval!«

Recensent:

»Jsi-li umělcem, máš oči, abys viděl stín a světlo!«

Spisovatel:

»Stín vidí mé živé oči, světlo vidí jen mé srdce, jež hledí do budoucnosti... Dnešní doba zdá se mně jako člověk, jenž stojí na práchnivé lávce: není na tomto břehu ani na onom, bez síly a bez důvěry, váhá, všecek malý a malověrný... Jistě devětkrát ztratí odvalu, nežli vstoupí na onen břeh... jistě. Ale teď stojí na práchnivé lávce.«

Recensent:

»Umělec buď hlasatelem a těžitelem národa. Ukaž mu člověka, jenž stojí na onom břehu, devětkrát většího a devětkrát silnějšího! Ukaž mu záři, kterou tušíš!«

Spisovatel:

»Ukáži mu, jak je malý, jak je malověrný, jak tápe bez vůle a bez cíle; ukáži mu svatozáři bezzášedovosti, úctu falše, slávu lži; proto, aby se vzchopil, aby poznal, kdo a kde je, a aby se podíval do budoucnosti. Což nepěl jsem o smutku, poněvadž byla v mém srdci touha po radosti? Líčil jsem noc, docela pustou a šedou, plnou hanby a trpkosti, aby oko tím silněji zatoužilo po čistém paprsku. Proto bylo mé slovo, ačkoliv bylo tvrdé a těžké, všecko plné důvěry a víry. Z noci a bahna do nebeské dálky upřen byl můj důvěřivý pohled — vy však jste mne prohlásili za pessimistu!«

Recensent:

»Samým černým stínem zarmoucené oko nevidělo přeskromného paprsku, jež jsi zapálil na obzoru.«

Spisovatel:

»To slepé oko bylo oko recensentovo, jež hledá, kde by se zarmoutilo. Kdo nemá rád světla, zhasí

je sám; pak ovšem nemá práva, aby proklínal noc ...»

* * *

Bohové maloměšťáctví vymírají. Myslil jsem a řekl jednou, že to umírání není ani obzvláště krásné ani obzvláště velikolepé. Teď, když se třpytí na východě nová čarovná záře, teď se mně zdá to umírání krásné a hodné opravdového soucitu.

Buď pozdravena, slovinská romantiko, ještě při svém umírání milá! Co jsme měli krásného, pevného života hodného, vše to je darem tvých rukou. Je pravda, že jsi byla jen lokajem svého obtloustilého, vlasteneckého, poněkud nadšeného a poněkud svobodomyšlného hospodáře, jenž s tebou nezacházel příliš panský a jen proto tě posadil v neděli na vůz vedle olivrejovaného kočího, že se chlubil tebou před sousedy. Ale jak jsi byla svobodna v svém lokajství, jak bohata ve své bídě, jak vesela ve svém utrpení! Víím, že jsi mnohdy tiše zasténala, zavzdychla v livreji; odtud ten roztoužený půvab, rozprostřený v celém tvém životě... Melodram je tvůj život — melodram se blíží konci. Hospodář se ožebračil, nezmůže již vydání na tvou livrej ani ne na kočího ani ne na koně. A jako každý svědomitý lokaj, ostříháš ho a těšíš ho na stará léta, dokud sladce v Pánu neusnete oba v těsném objetí, hospodář i lokaj...

Nová záře na východě — milý Bože, jaká záře!...

Loni na podzim četl jsem v nábožném časopise takové věci o sobě, že jsem nevěděl, sním-li, aneb je-li to pravda. Nábožný papír mně ještě dosud nebyl obzvláště nakloněn, ale za loupežníka, darebáka, zaprodance, ztraceného člověka mne ještě do loňského podzimu neprohlásil. Jak se to stalo, že jsem

najednou upadl do takového bláta? Jak bylo možné, že u mne náhle, téměř přes noc, zmizela všechna morálka, že se mně zpronevěřily všechny Musy, že mně úplně jazyk vypověděl?

»Jak pak by to bylo?« konejšil jsem se. »Tak to bylo jako s tím recensentem, který spoléhal na intendantovu svědomitost a na boží prozřetelnost. Napsal v krčmě úsudek o dramatech, které vidělo jen jeho důvěřivé oko; neboť nežli se opona zdvihla, herečka omdlela za kulisami. Co jsi učinila, herečko?... Tak to bylo: svatý muž nečetl ani jediné mé řádky; zlomyslník zažertoval s ním a vyprávěl mu divoké bajky o mně. A svatý muž psal...«

Ne, nebylo to tak. Na zimu jsem četl o sobě druhou pověst, devětkrát neslušnější. Kdyby bylo v ní jen trochu pravdy, neodvážil bych se již ven, zavřel bych se do světnice a rozbil zrcadlo... Pomyslel jsem si: vždyť to není lehkomyšlná, neuvědomělá lež, není zloba bez účelu a cíle, není to holý nerozum, také není to pouhá prázdnota srdce, není to zhola ubohost duše!... Znamení mezi znameními! Nová záře na východě — záře, jaké ještě neviděly naše oči! Oznamen nám den nesrovnatelný, oznamena nám masopustní komedie, že nebylo nikdy takové! Romantika leží na smrtelné posteli, umřítí se jí však ještě nechce; proto se rozhněvali netrpěliví její dědici a rozhodli se, že ji udusí v hnoji. Bez rozmyslu, bez úsudku, bez výběru — co zrodila maloměšťácká romantika krásného aneb nepěkného, věčného aneb pomíjejícího, buď zesměšněno, poplíváno, zašlapáno do hnoje!... Umři, lokaji, abys ustoupil páchnoucímu otroku!...

Čtli jste událost o bílé chrysanémě?

* * *

Můj přítel Petr Košenina je veliký hrdina. Životní nehody tepaly ho bez přestání a se všech stran, nevšimal si toho; je z těch lidí, kteří bez pýchy a přemýšlení cítí, že jsou na světě potřební a teď žijí — Bůh sám ví jak! Ke svému prospěchu nehnul prstem, pro svou trpkost nevyronil slzy; ale div divoucí; sotva ukřivdili »národu« (ještě teď nevím, kdo a co je pro něho ten národ) velice aneb málo, všecek z nenadání změkkl a fňukal; střezil strach a soudný den.

Včera se tohle přihodilo: mluvil v říšské radě Malik aneb Wastian anebo dokonce zesnulý Pommer — jeden z těch nemnoha poslanců, kteří mluví v říšské radě o slovinské kultuře. A mluvil, jak je třeba; že totiž slovinský národ nemá kultury a že jí také nepotřebuje a že konečně, uváží-li se to dobře, vůbec není slovinský národ. To se přihodilo v poledne, večer vběhl do mé světnice Petr Košenina.

«Četl jsi?»

— »Co?»

»Co? Je ještě něco jiného na světě, myslíš ještě na něco jiného? Pojdi, duše — nemáme kultury!»

— »Ó, kdybychom jí tolik neměli!»

»Řekl, že nemáme umění, literatury, vědy ani řeči ne...«

— »Že teď takřka lžeme, že jsme!»

»Nic jinak!... Pane, já jsem Slovinec!... Pardon, pane, mnohá svědectví dokázala, že není Slovinců!...

Pane, co jsem teď?... Pravíte-li, že jste Slovinec, teď vůbec — nejste!»

— »Logika je logika!»

»Co logika — nesmysl je to! Když řekl, že národ neexistuje, smáli se, když řekl, že nemá kultury, kývali; ach, a kývali tak líně, jako by schvalovali pra-

starou pravdu... Na srdce mně padla slza. Pořád více je lidí na světě, kteří vědí, že je někde mezi jinými národy také slovinský národ... Někteří učenci nás již rozlišují od Chrvatů a Srbů; dokonce nějaký Francouz nás již rozeznal. Pomalu, ale ustavičně rozšiřuje se poznání, že jsme. Posledně mluvil jsem s vynikajícím úředníkem z ministerstva vyučování, tázal se mne, kdo jsem. »Ein Slovene!« řekl jsem. »Ein Slovene? Ein Slovene! Richtig... weiss schon!«

... Prospěje nám to vše? Objevili nás, jako objevili národ černých trpaslíků v severní Africe. Ne, ani tak nás neobjevili! Mezi národ trpaslíků poslali učence a badatele, aby vyšetřili vše od počátku do konce: odkud je ten národ, kdo je a jak je to s jeho kulturou. Šli svědomití učenci a vše vypátrali: národ je odtud a odtud, takový a takový, taková je jeho kultura! Veliký počet tlustých knih hlásalo světu, jak žije ten národ, co vytvořil a kde je na poli všeobecné kultury lidské... Ó, blaze by nám bylo, kdyby nám byla údělem domovina v černé Africe!«

»Zanech trpkých slov! Wastian je člověk vši úcty hodný!«

»Wastian?«

»Tedy Malik nebo Pommer... aneb kdokoliv! Promiň mu, že nevidí naší kultury a že jí nikdy nevidí. Je příliš blízko!«

»Jest to nesmírně smutné — ty však si zahráváš se slovem!«

— »Přísahám, že nepotřebuji umění, řekl Polonius... Pevněji a horoucněji jsem přesvědčen o velikosti naší kultury — hlouběji já smějící se, nežli ty plačící!«

»Ty jsi přesvědčen . . . také ten byl přesvědčen, kterého nevinně odsoudili, že zabil otce; a přece visel!«

— »Dobře jsi přirovnal a rozumně! Ten, jenž visel, ještě pod šibenicí křičel, že je nevinen, avšak soudci . . . milá duše, soudci věděli vše: věděli, že je hříšník od narození ubohý, že je lačen, žízniv a roztrhán, dříve ještě nežli dorostl . . . to se říká, nikdy vůbec nedorostl . . . a soudci věděli (neboť soudci jsou moudří lidé), že páchne z močálu jed a že roste pouhé kamení v pustině . . . Wastian, Malik a Pommer viděli náš národ zblízka a řekli: ten národ nemá kultury, poněvadž jí nemůže mít!«

»Nespravedlivý úsudek! Prozkoumej hřích a dokaž jej!«

— »Nač je třeba dlouhého sporu? Stojí-li žebrák před tebou, prozradí ti to jeho kabát, že je žebrákem; jen blázen by se ho ještě zvláště vyptával a proklepával. Soudci se dotazují a proklepávají, ale ne pro soud a také ne pouze ze zvědavosti, nýbrž pro zvyk a zákony. Ještě dříve nežli bylo promluveno první slovo, dokazovalo oko a soudilo srdce: jsi souzen!«

»Není tedy žaloby, není stížnosti? Odsouzený má svěřiti hlavu a má mlčky užívatí své nevinnosti?«

— »Řekl jsi! . . . Svěs hlavu a mlčky užívej své kultury! Co by se přihodilo žebráku, který by hlásal na cestě, že má dukáty v kabátě? Ani loupežníci by mu nevěřili, k tomu by ho ztloukli pro ostouzení a pohoršení . . . Užívej bohatství, které ti Bůh udělil a raduj se, že ti závistník nešilhá přes rameno!«

Nečistá nauka je nauka o pokoře! Je-li koruna na mé hlavě, je úcta mé právo! Co? Ten národ, jenž třikrát pět set let trpěl a robotil; náš národ,

jenž psal dějiny svou krví a svými slzami; ten národ přes otroctví a chudobu, přes hlad a žízeň nadpřirozenou silou vytvořil svou kulturu — a teď se ukáže trhan a vhodí mu do tváře: Nemáš kultury!... Směješ se, já nemohu; směj se křivdě, plij jí do tváře — křivda zůstane!«

— »Ó, jak krásná jsou tvá slova a jak bystrý je tvůj rozum! Trefil jsi tam, kam jsem mířil! — Národ, jenž třikrát pět set let trpěl a robotil — ten národ že by měl kulturu? Národ, jenž je ochuzen a zotročen, lačen a žízniv — ten národ, že by měl kulturu? Tak řekl a usuzoval Wastian — kdo by mu zazlívál?«

»Tedy prostě: národe, zpustni, poněvadž v tvé lidství nikdo nevěří! Říkají, že jsi žebrák — oblec si žebráckou košili! Praví, že jsi lačen, strádejl! Tvá kultura je jako zušlechtěný květ v knoflíkové dírce vychloubavého pobudy — zahod ji ven a pošlap ji!«

— »Rekl jsi!... Jako zušlechtěný květ v nezušlechtěné knoflíkové dírce! Posledně jsem četl, nevím již v kterém časopise, krásnou a poučnou událost. Stala se v Paříži... aneb ve Vídni, aneb kdekoliv. Tam žil člověk, marnotratník všech marnotratníků. Jak si lehce peníze vydělal, tak je lehce utratil. Nikdo nevěděl, odkud je bere a kam je hází. Jeho dlaň byla jako kámen na dně potoku — voda přitekla a tekla dále, nezastavila se. Buď karbanil, aneb sázel, aneb kradl, aneb snad dokonce je dělal — zlatá voda tekla dále dlaní. Jednou toulal se ulicí velice bohat a vesel, vstoupil do obchodu, aby si koupil květinu. Ze všeho vonného požehnání jeho oči nejlépe pozdravila pyšná bílá chrysanéma (chrysanthemum indicum L). Bez prodlení strčil ji do knoflíkové dírky, pak položil na stůl hromaďu

zelených bankovek a řekl obchodník: Dokud budu živ, přijdu každý den pro bílou chrysentému! Obchod byl smluven a potvrzen — každý den přišel marnotratník pro svou bílou chrysentému. Ale štěstí je jako slunce: když je nejkrásnější, zapadne. Sotva byl marnotratník uzavřel ten rozpustilý obchod, vyschla zlatá voda na jeho dlani. Ještě se ani neohlédl, byl žebrákem a pobudou. — Co pak to! — řekl; mine-li vše a zanikne, chrysentéma přece zůstane! Chodil po panských cestách, roztrhán, bos, neučesán, neoholen — ale v knoflíkové dírce překrásnou bílou chrysentému. Boháči a výtečníci se naň zasmušile ohlédali: Takový žebrák, takovou chrysentému! Avšak marnotratník nosil hlavu přímo a usmíval se královsky: Co žebrák, co pobuda, co lačen, co žízniv — jen když mám chrysentému, jaké není na světě rovné! Žil dlouho, příliš dlouho, dokud nezmrzl u chrámových vrat. Když ho vzali, byl oděn do hader, bos a s obnaženou hlavou, ale na jeho prsou byla chrysentéma, bělejší a světlejší nežli sníh; a rty jeho se usmívaly: »Není soucitu, lidé boží — kdo z vás má takovou chrysentému? ...«

»Krásná událost je to, ale co s ní?«

— »Sám jsi řekl: zušlechtěná květina v nezušlechtěné knoflíkové dírce! — Chrysentéma (*chrysanthemum indicum* L.) je nejkrásnější květina na světě, avšak dá-li si ji do knoflíkové dírky žebrák, zůstane konečně přece jen žebrákem. A je jen divné, že ho pro podezřelé chrysentémy ještě nezavřeli. — Teď nechme řeči a uvařme si čaj ...«

* * *

Na odřeném kabátě maloměstácké kultury zářila bílá chrysentéma, romantické umění. Noví hospodáři

umění rádi by si připjali na talár aspoň bodavý květ.

»Příteli, hlouběji pohleď! Nevídiš, odkud ty nové síly? Život se probouzí v nížinách, jež spalý. Oči se otvírají, hledají paprsky, ruce se vztahují, hledají cíle. Co je to, že přichází mládí ve vichoru a povodni! Z té černé naplaveniny vzklíčí bujný vzrůst! Jejich myšlenka byla pravá: ne bílé chrysanémy na odřené frak — rudý karafiát na kamisolu! Neboj se, národ se nedá ošiditi, nedá si zavázati oči! Nechť jej vodí postranními cestami, močálem, tmou — sám najde si cestu k slunci! Plevel zaseli, vzrostla však pšenice«.

Také má víra je pevná; ale raději bych, aby šel mimo ten trpký kalich. Pevná je má víra, že rozbřeskne se záře toho dne, kdy naše kultura nebude již chrysanémou ubožákovou, nýbrž bohatstvím bohatého. Již tuším záři toho dne, tuší ji všecka má nejhlubší a nejčistší touha... Ne, ne touha jen! Mé dílo je tušení záře, všecko mé slovo a všecek můj život. Již slyším dláto, jež teše žulový základ nové budovy...

Až rozbřeskne se ten den, přerozený národ vezme z bláta pošlapanou ubohou chrysanému, očistí ji a schová ji s vděčnou úctou jako vzpomínku na trpce krásnou minulost.

Na jednom tom tenkém bílém lístečku bude napsáno mé jméno.

* * *

Moji drazí, nepověděl jsem vám všeho, co jsem hodlal. Leckteré slovo, které jsem měl na jazyku, jsem zamlčel; mnohé, již napsané, jsem přeškrtnal. Když zasvítlí oknem po prvé zlaté jarní slunce, je moje srdce jako opráno a očištěno. Kde je nepřá-

telství, kde trpkost a mrzuté vzdychání? Záře, oblij
mne, jaro, obejmi mne!

Ještě nikdy, ó záře, jsi mně tak nesvítala, nikdy,
jaro, jsi tak plně nezaujalo mého srdce! V stříbrném
jitru jako průsvitným závojem vidím daleko pod
sebou modré pohoří; a tam vzadu, na levo, je Vrhnika,
má kolébka, matka a mládí. Zdá se mně, že vidím
bílou svatou Trojici, jak se tiše usmívá pod jitřním
sluncem; zdá se mně docela, že slyším zamlklou
píseň svatého Pavla. Vše, co kdy bylo hořkého a
temného, umřelo; co bylo sladkého a světlého, po
druhé se zrodilo ve mně a ve mně zůstane, ne-
smrtelné, věčné ve veškerenstvu jako má duše sama...
Nad kvetoucí zahradou stojíme, paní a já. A všechna
krása toho nesmrtelného jitra, krása, která je ve
mně, kolem mne a ve veškerenstvu, odráží se, paní,
v tvých očích; v nich odráží se mé věčné jaro, mé
mládí a štěstí... Mládí, nepustím tě! Mé jarní štěstí,
držím tě oběma rukama! Mocnější je má v kráse a
štěstí zmlazená vůle, nežli čas a osud jeho.

Ach Kobale, ach Lenarde, ach Terseglave, ach
vy všichni kostelníci ukašlaní v svatém chrámu
našem — příliš brzy jste přišli kropit! — Vroucí
myšlenky, příliš odvážné obrazy, opět všechna má
niva je vámi zarosena — slunce, ohlédni se na ni,
aby vzklíčilo rozpustilé bohatství!

Stáří, jak jsi ještě daleko!...

V Rožniku, v květnu 1910.

IVAN CANKAR:

N I N A.

Ze slovinštiny přeložil Dr. V. Měrka.

Svým milým přátelům

*Martilíkovým a E. Solaříkovi k vzpomínce na rok
1916, rok hrůzy, kdy nám útěchou byla jen hudba a
literatura,*

věnuje

překladatel.

PRVNÍ NOC.

Proč ses podívala tak plaše? A ruce se ti chvějí, Nino!... Nikdo není venku, dveře jsou zavřeny a nikdo nezvonil... Vzbudila ses, poněvadž tě zavolaly hvězdy, které čekají na tebe každý večer. Snění jest ještě v tvých očích, proto hledíš plaše. O čem jsi snila? Není třeba, abys povídala; v tvých očích je to napsáno, na tváři. O Nino, také ve snách nesmíš viděti minulosti, nesmíš se báti budoucnosti!...

Ne, ne on — já jsem byl u tebe a sám jsem ti hleděl do tváře, jež byla tak klidna: držel jsem tvou ruku, abych ji zahřál, poněvadž byla studená... Jak hluboko vnořili strach do tvého srdce! Leží na dně jako černý kámen a všecka má láska není tak silná, aby jej zdvihla... Nešel předsíní tiše, neotevřel jemně dveří, nepřistoupil k tvé posteli... dveře byly zavřeny, babička dřímala u tvé postele a ve spánku chřestila růžencem...

Tma je již v naší tiché světnici. Hle, teď odhrnu okno a hvězdy, jež se již nudí, vesele tě pozdraví... Jak zazářila tvá bílá tvář! Noc zhlédla se v tvých očích jako v zrcadle a podívala se své i tvé kráse... Oviň ruce kolem mého krku, zanesu tě k oknu. Tak bych tě nosil, nemocné dítě, světlou, dlouhou nocí... zdá se mně, že bychom přišli zrovna mezi hvězdy,

do blažených nebes a nezdálo by se nám to divně. Bylo-li možné, že jsem tě našel v své trpkosti a že jsi mne požehnala svou láskou — jaký div by byl ještě na světě nemožný, když vstal Lazar z hrobu?

Zachvěla ses — kde bloudí tvé myšlenky? Zaviň se těsněji, skryj ruce, ty drobné, studené, ubohé; je ti zima... Nehleď dolů, Nino, do té pusté ulice; k obloze vzhleďni! Tam dole je hřích a úzkost; unikli jsme oba ranění a unaveni; není třeba, abys hleděla dozadu! A ohlédneš-li se, ohlédni se s milosrdenstvím, ne s bázní; neboť mnoho jich zůstalo tam hledících výše a jsou spoutáni...

Mysli na minulost jako na povídku, kterou jsi kdysi čtla a která zatřásla tvým srdcem. Pomysli, že ten život nebyl nic jiného, nežli fantasie člověka, jenž zakusil mnoho trpkosti; modli se za ubohou duši a zapomeň na ni...

Kdyby udeřilo kladivo na průhledný porculán místo na pružnou ocel, rozbil by se porculán na drobné střepiny. Znal jsem lidi, na něž ustavičně padalo kladivo a jen někdy se sehnuli pod úderem; a také jsem znal lidi, kteří se skáceli po první ráně... Mnoho jsi trpěla a silné bylo tvoje srdce; proč by sláblo před vzkříšením?...

Posledně jsem viděl po dlouhé době děvče, jež jsem kdysi znal. Vyprovodil jsem přítele a přišel jsem do zatuchlé, tmavé světnice. Nebylo tam nábytku; stůl, židle a postel se špinavým, zalátaným prádlem. Tmavým oknem viděl jsem na pusté tovární nádvoří, na střevíc vysoko pokryté černým prachem. Na posteli ležela žena, která měla již smrt v očích. A přece nebyly ty oči smutné, nebylo v nich utrpení, nebylo lítosti, ani strachu, sotvaže trochu únavy, té dětské únavy před spaním. Její tvář byla

dosud ještě příjemná, ačkoliv opadlá a drobná, její vlasy byly bujné jako dříve, jen tělo nebylo již, zmizelo úplně pod oděvem, jako by tam leželo desítileté dítě. Na ní celé ani v očích ani v úsměvu ani v řeči nebylo stopy po utrpení a trpkosti a přece jsem věděl, kolik utrpení a trpkosti zažilo to ubohé umírající dítě.

Její osud není zajímavý, neboť opravdové utrpení není nikdy zajímavé. Když byla ještě dítětem, prodala ji matka za několik korun vilnému starci. Ten stařec lišil se poněkud od svých vrstevníků; nebyl totiž jen vilný, nýbrž i skoupý a surový. Koupil si za malou cenu milenku a děvče zároveň. Olze bylo s počátku dobře u starce; živil ji, oblékal a také první týdný jí ani nebil. Jednou však ji zbil tak dokonale, jen pro zábavu a té noci bylo Olze nudno. Hleděla oknem, u protějšího okna seděl u světla mladý student. Rozžehla, zdvihl hlavu a podíval se na ni ostře. Druhého dne mluvili v předsíni, třetího dne se přestěhovala k němu. Minul měsíc ve snění a opojení, konečně však bylo jasno, že student nebyl v svém srdci nic jiného nežli vilný surovec s tím rozdílem, že byl ještě mlád, že neměl peněz a že dychtil po dobré službě a bohaté nevěstě. Jednou ji zbil velice a vyhnal přes práh. Tenkrát bylo Olze šestnáct let.

A ku podivu — její srdce spalo, necítilo utrpení, nepoznalo ještě touhy.

Vykročila na ulici; venku jen slunce, veselé, světlé kočáry spěchaly tiše a panský do města šumícího, velikého. Olga viděla koně hbité, silné, lesknoucí se, viděla bílé, červené slaměné klobouky, hedvábné živůtky, viděla kočího v žluté livreji s velikými pozlacenými knoflíky.

»Kéž bych také tak jednou jezdila!« pomyslíla si a v témže okamžiku vzbudila se v jejím srdci touha, jež nikdy neumřela.

Tedy začala komedie, zcela obyčejná, jež je člověku protivná jen proto, poněvadž ji tak dobře zná. A přece byl nějaký rozdíl: ten totiž, že zůstala Olga ještě v své touze a ve všech svých trpkostech dítětem.

Podávali si ji z ruky do ruky, jak o ně zavadila. Divné bylo, že neměla přítelkyně; bili ji a vláčeli za vlasy: Olga jen čekala, kdy se skončí utrpení a neplakala. Důvěra vzrostla v jejím srdci a všecko je naplnilo. Věřila v, ni jako v Boha a nebe: ještě přijde jednou mladý, bohatý a vznešený a tebe poveze celým městem před očima všech lidí v lehkém kočáře, tam daleko... kam? Tenkrát bylo Olze sedmnáct let.

Přišel však člověk, opilý a roztrhaný, vzal ji za ruku a vytáhl ji z domu. Olga ihned ho poznala, již v předsíni uhodla, že je to její otec a velmi se lekla. »Proč tak promrháváš své mládí?« rozhněval se otec. »V hedvábí žiješ a v sametu a nestaráš se o své lidi? Stůj!« — Pustil její ruku a zamyslíl se. »Kolik pak máš?« — »Nic nemám!« — »Lžeš!« — »Jen jednu korunu!« — »Dej ji sem!« — Nu hle, to byla druhá komedie, zrovna tak všední jako dřívější. Jen považ, Nino: nic není na světě tak všedního jako křivda a utrpení. Prohlásili to všedním, poněvadž je hluboko vpálené znamení na čele nás všech, toho Bohem proklatého lidstva, jež dnes jako vždy je hrdé na svou čest, ale leze a klopýtá jako opilec po zablácených cestách... Promiň, Nino — to byla jen vzpomínka na smutnou minulost, kdy

jsem se ještě stýkal s lidmi; teď jsem sám s tebou, má budoucnost je volná a co bylo, bylo jen pro mne.

Tak se Olga zapřáhla do těžkého vozu; velmi naložen byl ten vůz; otec i matka, opilci, tři aneb čtyři hoši, kteří měli nože v kabátě a kteří se ve svátky z dlouhé chvíle seprali mezi sebou a tlustá židovka a domácí a ještě pár žebráků — všichni jeli v tom voze a každý měl v ruce dlouhý bič: »Hý!« Olga táhla. A myslila si: »Tam jedou kočáry ... kéž bych také já tak jednou jezdila!« Táhla, až si zakrvavila něžná, bílá ramena, oči hleděly s důvěrou: »Kéž bych také já tak jednou jezdila!«

Nevím a také ona mně neřekla, cítila-li to utrpení. Na její tváři nebylo napsáno; cítila je, ale její srdce poznalo je a sprostilo se ho svatou radostí. Rád bych viděl to srdce, rád bych se ho dotkl rukama: tam bylo ještě tolik lásky, že by se napilo ještě tisíc lidí. Pro to, poněvadž to srdce nebylo poskvrněno ... Sklonila hlavu, když předstoupil otec, když přišla matka opilá, pobožná. »Tak začneš?« — »Odpusťte!« — »Kolik máš?« — »Zlatý!« — »Dej sem, nevěstko!« — »Jen když mne neudeřila!« z radovala se Olga. — A pomyslila si: »Kéž by již přišel čas, abych jezdila městem v kočáře! Jen abych neumřela dříve!«

Nebála se smrti — proč ses usmála, Nino? Nebála se smrti.

Neočekávaně velmi se změnil její život. Nějaký člověk, jenž byl u ní celou noc, zamiloval se do ní a tenkrát začalo její veliké utrpení. Ten člověk byl totiž dobrý v svém srdci, šlechetný v svých činech, avšak byl velmi žárlivý. Zavřel ji do překrásné klícky a hleděl na ni klíční dírkou. Přála-li si světlý červený klobouk, koupil jí černý, poněvadž se bál, aby

ani krůpěj její lásky neskanula na červený klobouk; přála-li si náušnice s bílými drahokamy, koupil jí náušnice s rubíny; přála-li si černý oblek, poněvadž její pleť byla tak bílá, koupil jí červené hedvábí. Ovila mu ruce kolem krku: »Ještě jsem neviděla ulice, té světlé ulice; svez mne v kočáře, slunce svítí!« — Zbledl a pak ji zavřel do klíčky ještě krásnější, jen že okno měla do pustého nádvoří, kde nebylo nikdy ani zvuku ani člověka. Olga byla zvyklá vězení jako zločinec. Avšak vězení jest teprve strašné, když je v srdci touha; krásná je noc pro člověka, jenž ví, že vzejde slunce... Proč ses usmála, Nino? Nám vzejde slunce.

Vyňala náušnice z uší, ty náušnice s červenými rubíny, rozepjala náramek, svlékla oblek, to červené hedvábí, všechno bohatství položila na pohovku a zaplakala. Pak otevřela dveře tiše a utekla. — »Vrátila ses?« tázal se jí milenec a udeřil ji do tváře. Olga klekla před ním. »Kde jsi byla?« — »Odpust!« — Tenkrát bylo Olze osmnáct let...

Nino! Vždyť nejsou pravdivá tvá slova! Nebyla zrozena z té duše, v níž září krásné hvězdy jako v jezeru... Nejsi její sestra srdcem; nikdy nezářily nebeské hvězdy v jejím srdci, nebyla důvěra v něm, jako je v mém i tvém... Žila, nešťastnice, na světě, avšak my dva jsme ji odstrčili od sebe...

Když jsme přišli s přítelem do té tmavé zatuchlé světnice, objevily se z oděvu dvě tenké, bílé ruce a rty, již úplně bledé, vesele se usmály. »Již dlouho jsem byla sama, již tři dny!« přivítala nás. Její ruka byla úplně studená, když jsem ji stísl. Podívala se na mne velikýma očima a poznala mou tvář; v témž okamžiku zaleskla se jasná záře z jejích očí a záře svítila na její tváři.

Držela mne za ruku a vypravovala:

»Hle, jen ještě týden, aneb dokonce ještě jeden den... zdá se mně dokonce někdy, když myslím tak klidně a pomalu a když nesním, nelituji, že jsem již umřela... Tak nebudu věděti, kdy přijde smrt; nepřivítám jí ani vesele ani smutně, poněvadž ji znám, neboť, zdá se mně, je stále při mně...«

Co zasvítilo, Nino, v tvých očích?...

Za ruku mne držela a vypravovala svůj podivný osud.

»Může teď státi smrt u mne, neboť vše se stalo tak, jak si přálo mé srdce... Hleď, velmi jsem onemocněla, stála jsem na cestě a nevěděla jsem kam. Bála a styděla jsem se lidí. Všichni na mne hleděli a viděli, odkud přicházím a kam vede má cesta. Neboť měla jsem na hlavě veliký pestrý klobouk, jakých již tehdy nenesli a veliké pozlacené náušnice u ušíh a v ruce krajkový slunečník, jenž svítil zdaleka; a má sukně byla zalátána. Stojím tam a čekám, blýská se mně v očích. Nebyla jsem zvyklá dnu; stěží jsem rozeznávala tváře ve velmi jasném světle a nohy se mně třáslly... Tu jede mimo kočár v rychlém běhu; stěží jej rozeznávám, jako vzdálené snění a neočekávaně zatočí, vrátí se a zastaví přede mnou. A v kočáře sedí mladý pán, krásný a dobrý. ‚Kam pak?‘ táže se mne. ‚Nevím, pane!‘ — ‚Sedni si a jeď se mnou!‘ — Nevím, vstoupila-li jsem sama do vozu, aneb zdvihl-li mne pán, jenž byl silný a krásný. Do města, do šumícího slunce švihl se vůz... Jezdili jsme širokými ulicemi, jakých jsem před tím nikdy neviděla; vysoké domy stály tam, půvabné hradby a rozprostíraly se zahrady, úplně zelené, stromoví tam rostlo, o němž jsem myslila, že roste jen v pohádkách a že je uvidí

člověk teprve po smrti jako andělské peruti a ze živé země rostly květiny a růže, mnohem krásnější nežli v oknech... a myslila jsem, že spěje vůz v bystrém chvatu přímo do nebes. A co tak jezdíme, táže se pán: „Kam pak teď?“ — „Nikam, pane!“ — Zasmál se a vzal mne za ruku; jeho ruka byla celá teplá a dobrá. Jezdili jsme městem křížem křížem — snad celý den, snad celý týden, snad půl života. Již se stmívalo, když jsme se zastavili. Vůz jel dále, zmizel, já však jsem stála tam a radovala jsem se v srdci. Jako by byl přišel a slitoval se sám Spasitel; všecka trpkost, jaké kdy zažilo moje srdce, byla hojně odměněna...«

To byl její osud; umřela ještě té noci... Nikdo nebyl na jejím pohřbu, nikdo neví, kde je její hrob. Já však vím, že se tam dole ve tmě tak blaženě usmívá její tvář, jak se usmívala při poslední hodině...

Nám se vyplnila veliká důvěra a přece ještě jsem neviděl na tvých rtech toho úsměvu, na nějž čekám každou noc. K hvězdám hledí tvé oči a přece jsou tak smutné; v tvých očích odrážejí se hvězdy a zdá se mně, že jsou to slzy a jejich záře jest tichý, bleďý plamen z umrlčí komory.

Ještě jsi nevyřkla té hrozné a nepravdivé myšlenky, avšak já jsem ji slyšel již dávno a naprosto mne nepolekala. Bojíš se, Nino, že by se vyplnila až po vrch naše důvěra, bojíš se smrti... Což nevěříš v Boha, Nino? On je spravedlivý; nenabídl nám žízňivým číše proto, aby nám ji odňal dříve, nežli jsme okusili první kapky... Viděl jsem tě, když jsi prohlížela své ruce a v zrcadle svou tvář a byla jsi smutna. Nikdy nebyla tvá tvář krásnější a nikdy ještě nebyly tvé ruce tak bílé. Jiná znamení

vrývá smrt!... Kdyby někdy vše zmizelo z mého srdce, všechna víra, — jedno by zůstalo: nikdy, Nino, ještě nebyla zklamána důvěra, kterou si člověk vybral za cíl svého života; nikdo nemůže zklamat, ani smrt ne; vyplněna jest i kdyby zůstal životu již jen devátý díl vteřiny. Když jsi řekla: »Kéž bych tak jednou jezdila!« — věděl jsem, že se tak stane. A když jsem tě uviděl, zdvihl tě do náručí a zavedl tě v tiché noci do té naší tiché světnice, věděl jsem, že se teď vyplní tvoje i moje důvěra ...

Zavři oči, přitul se ke mně!...

Všecka jsi plachá, Nino, jako dítě, to nebyl jeho stín, nepoznal jsem ho a ty jsi ho také nepoznala; strach je v tvém srdci a vzchopil se sám, nikým nevzbuzen... Míhl-li se stín u té zdi, přes ulici, proč se bojíš? Poslouchej: odnikud kroků... jen světlo na rohu se zachvělo a stíny, jež spaly v ulici, plaše se pohnuly... Nebyl to jeho klobouk, byl příliš široký, ačkoliv byl v šikmém světle dokonce užší nežli ve skutečnosti; také neklopýtal; jakmile vstoupil, rozkýval se stín a zhasl střelhubitě... Byl to člověk, byla to jen vzpomínka tvá i má, zrozená z neklidného srdce a obdivuhodně ztělesněná před našima očima?... Ó, Nino, místo aby se má důvěra vlila do tvého srdce, rozlil se strach v mém srdci!...

Hle, teď, co jsme mlčeli, zdá se mně, že se zastavily také hvězdy na nebi. A sotvaže jsi promluvila, veseleji se zaleskly a vydalý se dále na svou vznešenou pout...

Seděl jsem jednou, ty víš, když byla noc a hledal jsem své hvězdy. Tam svítila ve veliké slávě, všecka žhavá a zlatá. »Ty buď mou hvězdou!« přivítal jsem ji. Mé oči však hleděly jinam, tam, kde byla tichá, bleďá hvězda, která se nepohnula, když

všechny druhé spěly mimo: A hleděla přímo na mne a sama mne pozdravila. »Tak samotná a tichá!« lekl jsem se a ohlédl jsem se tam, kde byla žhavá hvězda; a daleko již byla, již na obzoru a zapadala... Teď ji mám rád, tu tichou, bledou hvězdu; nehledal jsem, ona však mne našla. Hle, tam září!

Otevřela oči a zalesklo se v nich. Leskne se v nich od počátku; na tebe čekala a na mne. A teď vím: když mne tenkrát pozdravila, viděl jsem tvou tvář...

Opři se, Nino, o mé rámě! Dlouho je ještě k ránu, než vzejde nepřátelský den. Dlouhý bude den a bojím se ho, poněvadž ti není příjemný; sotvaže se probudí, položí svou těžkou ruku na tvá víčka a tvé oči zhasnou, na tvá líce, jež úplně zblednou; na tvé rty, jež se již nezasmějí; a tvé srdce usne, nežije již a nesní... Opři se o mé rámě, vždyť je ještě daleko k ránu. Nino, milenko, usměj se! Také nám vzejde jiný den... tak nám jest určeno, jako jest určena cesta té hvězdy, jež kráčí tiše a bude kráčet na věky...

»Hle, hvězda spadla!« ...

DRUHÁ NOC.

Kdybych tě mohl milovati ještě silněji, nežli tě miluji, byla by všecka ta moje láska nepatrný dík za veliké vykoupení, jež jsi mně přinesla. Teď teprve, když jsme sami na světě, když již nikoho neznám nežli tebe a nic již v mém srdci není nežli láska, teď vidím chvěje se, že jsem vstal z mrtvých. Tak něžná, dětská je tvá ruka a učinila zázrak...

Hledím nazpět a vidím s klidným srdcem člověka, jenž bloudil se zavázanýma očima. Pouhá ná-

hoda to byla, že se svýma široce vztaženýma, ve tmě tápajícima rukama dotkl milosrdné ruky, jež mu odvázala oči a vedla ho na světlo...

Vyřadil jsem se jednou zrána z domova; deset let mně bylo tehdy. Vzal jsem s sebou plachetku, provaz a kus chleba. Spěchal jsem vesnicí, abych brzy dospěl do samoty vozových cest, kamenitých mýtin, neúrodného, plevelem a bodlácím porostlého pole, mezi ty rozryté, pusté kopce, jež dřímaly pod lesem...

Nikdy později ve všech nehodách toho zasmušilého života nebylo mé srdce tak zřeceno a bez důvěry jako tehdy. Neboť tenkrát ještě jsem nepoznal nepřátelství, jež mně později tak sladilo všechno utrpení... Mnoho jsem tenkrát přemýšlel, pozoroval a posuzoval. Avšak divné jest mi ještě teď, že neviděl jsem nic veselého a krásného, že jsem nikdy nemyslel na příjemné věci a na světlé události a že jsem posuzoval jako zklamaný stařec. Četl jsem povídky, jež vypravovaly o smutku, o krvavých vraždách a strašidlech, poslouchal jsem povídky o mrtvých a umrlčí komoře a čím větší byl zločinec, tím hodnější byl mého soucitu. Žil tenkrát člověk, jenž přišel z vězení, poněvadž zabil otce; když šel mimo, hleděl jsem naň upřeně velikýma očima a nechvělo se mé srdce strachem, spíše divnou sladkostí... Co jsem tehdy tušil, vím teď: vše, co bylo za všedního dne a nad ním, bylo hodno mé touhy a lásky a bál jsem se té hladké cesty, jež byla přeplněna lidmi; teď vím, proč jsem miloval zbojníka a paricidu a proč jsem nenáviděl zbožného souseda... Divil jsem se tehdy a trpěl jsem nesmírně, neboť určeno bylo v mém srdci pro vždy, že povleku svůj

ranec po hladké cestě mezi smradlavým množstvím do konce dnův.

Šel jsem mezi těmi pustými chlumy, jež dřímaly pod lesem. Sel jsem pomalu, neboť jsem již neviděl ani chýže ani člověka. Toho dne a již den před tím byly divné myšlenky v mém srdci. Po cestě jsem šel a spatřil jsem papír a vzal jsem jej. Kus časopisu to bylo a jako by sám anděl boží byl jej položil před mé nohy: napsáno tam bylo, jak umřel člověk, kterému se nechtělo již žít. Podivně trásl se mé srdce — hle, umřel, když sám chtěl. Dříve jsem myslil, že nelze utéci; na, tu máš svůj ranec, ten nos až do konce; nuže drž se, aneb padni pod ním buď plač a křič, aneb mlč: tvůj ranec je to a budeš jej nositi až do konce!

Tak jsem myslil. A teď: člověk zahodil ranec přes rameno, když poznal, že je příliš těžký proň... opatrně jsem zahnul a složil ten papír a schoval jsem jej... To byla myšlenka, jež tiše klepala v mém srdci. Dobře jsem věděl tenkrát, že by bylo třeba odložit ranec.

Tak již by nezůstala prázdná touha, ani utrpení, kdybych byl učinil, jako učinil ten, jenž odložil ranec, ještě dříve nežli byl doma. Bylo třeba přemýšlet mnoho o té věci? Na papíře bylo napsáno, že se usmrtil sám; tam, kde bylo vyloženo, jak to učinil, byl kus utržen a povídka končila uprostřed věty... Jak je to třeba učiniti? Vymyslí si, že bych umřel, kdybych skočil do vody a neplaval. Tam stojím na břehu; teď je ještě vše: tam je obloha, slunce, pole, palouk, voda; i já jsem tu; žebrák a syn žebráků; také moje matka je ještě na světě, klečí a modlí se, věří a ví sama, že vše skončí v hladu a hanbě...

Ó Bože!... Teď člověče, zavři oči oběma rukama a skoč... odlož ranec!

Tak jsem si myslel, Nino...

Šel jsem, vždy pustší byly mýtiny, nebylo již pole, ani trávníků; sypká, písčítá země, kamení a bodláčí. Cesta široká, vymletá vyschlým potokem, stinná, ovroubena jako vysokou tmavou zdí, lískovím a ostružinami. Zapadl jsem někdy do mělké vody, jež se skrývala pod písekem; jako bílé těsto propadal se písek, kameny byly vymleté a kulaté. Cesta zahnula a skrýla se pod vysoké lískoví, jež ji celou zastřelo, tak že nikde nebylo ani paprsku a že člověk šel jakoby na smrt... Má cesta však vedla na svah a všeska teplá byla, jako by se ještě v tom okamžiku vzchopilo slunce; stálo tam žhavé a nepříjemné.

Šel jsem po té cestě, již znám jako svůj život a jež mi jest tak podobná; nevím, je-li tam ještě; nikdy jsem neviděl tak nesmírně smutného, opuštěného svahu; velice široký byl a strmý, na píd vysoko byl pokryt žlutým jílovým prachem; na obou stranách bylo zaprášené, nízké, zakřivené křoví a dále, na pravo i na levo kamení, krtince a nízká, polouschlá, vyprahlá tráva. Nikdy nešel veselý člověk po tom svahu; sotvaže se zabořila noha do prachu a ohlédl se na pustinu, sklonil hlavu.

Šel jsem dále, na nic jsem nemyslel v těžkém srdci. Na vrchu svahu cesta zahýbala a opět stoupala. Zdaleka viděl jsem opuštěný, polorozpadlý mlýn a jako vždy, když jsem se naň podíval, tajemná hrůza mne obešla.

Mlýn visel vysoko jako nad propastí. Z pod něho bublal do hlubiny ubohý potok, jenž se celý téměř ztrácel v nasypnaném kamení. Nahoře za mlý-

nem pak ležela v hluboké kotlině klidná, tmavá voda. Podíval jsem se otevřeným oknem do mlýna; zatluchlý, páchnoucí vzduch byl v tmavé světnici; stěny, podlaha, strop, vše bylo černé, poloshnilá lávka ležela převržená na podlaze.

Nikdy jsem neměl tolik odvahy, abych vstoupil do té světnice; ještě v ní byl duch člověka, jenž tam jednou přebýval.

Zavržený člověk to byl; kdo ho potkal na cestě, vyhnul se a plivl stranou; nesměl do kostela ani do krčmy ani na zábavu, s hochy se nerval, s děvčaty nemluvil. Nevím, co učinil lidem zlého; zdá se mně, že jeho otec byl zločincem. Seděl jsem jednou na svahu, když šel mimo. Byl ještě mlád, sotva měl dvacet let, chodil však sehnut a hleděl do země; kamizoly neměl, kalhoty měl přepásány řemenem a ruce zatkl za řemen. Jeho tvář byla bleďá, avšak široká a tlustá jako oteklá, dlouhá, kudrnaté vlasy mu visely k obočím. Na žádnou věc nemyslím z těch dávných časů a na žádnou tvář; jeho však vidím jako před sebou. Chtěl jsem utéci s prahu do předstíne, ale nemohl jsem se pohnout a hleděl jsem za ním, dokud nezahnul do pole. Jednou zmizel ze vsi a již se nevrátil. Brzy užasla hrůzou celá farnost.

Šlo jednou děvče na vzdálenou paseku a potkalo ho na svahu. Bůh ví, nač myslila; když šla mimo, plivla stranou, jako byl obyčej. Tu však přistoupil k ní a tázal se jí: »Před kým pliváš?«

— »Před tebou!« odpovědělo mu děvče. Nic neřekl, vzal kulatý kámen a udeřil jí, že se zhroutila; a k dyž ležela na zemi, rozbil jí hlavu.

Doma ještě vylíčila svůj příběh a umřela. Ne-dlouho na to pásl pastýř pod opuštěným mlýnem a spatřil vyvrhele, když právě vystoupil z mlýna. Vy-

rostek zapískl a ukázal mu na osly. »Komu se vy-smíváš?« táže se ho. »Tobě!« — Pak považ, vzal pak provaz a svázal ruce hochu; dal si ho na rámě, nesl ho pod hrušku a pověsil ho za nohy na nízkou větev; pod hruškou bylo pak veliké mraveniště a pastý-řovy vlasy sahaly do něho. Přítel jeho byl skryt v olšovi a vrátil se domů teprve pozdě v noci, do rána nemohl mluvit... Brzy našli zlosyna, dal se dobrovolně spoutat a za krátko zemřel na šibenici.

Mnoho jsem na něho myslil v té době a kdysi jsem šel mimo mlýn, hleděl jsem do světnice, kdež jed-nou spal. Hruža byla v mém srdci a neodvážil jsem se vstoupiti do světnice, ale zdá se mně, že jsem se nebál zavrženého člověka. Nač myslil, když ležel tam na studené podlaze, ruce pod hlavou a hleděl k černému stropu? Snad jsou jeho myšlenky ještě zapsány tam na těch stěnách; tak tiché jsou a smutné! Snad on také někdy myslil, že odloží ranec, těžký byl...

Stál jsem u vody za mlýnem; hustě zamřížo-valy ji špinavě zelené řasy; divný stín ležel na ní a na všem břehu. Zamočil jsem si nohu, ihned jsem se celý zatřásl, jako bych se byl dotekl něčeho hnus-ného, kluzkého, studeného a na všem těle mne zamrazilo. »Je-li třeba, abych jednou svůj ranec složil... zde ne!« pomyslil jsem si.

Spěchal jsem pryč a když jsem se ohlédl na oblohu, porozumněl jsem, proč byl stín na vodě tak tmavý. Všecka obloha znenadání zatáhla se oblaky, jež spěla a předbíhala se od jihu k severu jako silná černá vojska. Mnohokrát zažil jsem již bouři v lese, skryl jsem se pod husté křoví a čekal jsem: toho dne bylo pak mé srdce stísněné a proto jsem se bál.

Nebylo již daleko k těm rozsáhlým bukovým hvozďům, kamž jsem chodíval pro suché větve. Mohutné buky rostly tam na dřímajících, skloněných horách, pokrytých měkkým vlhkým listím; černé lesní stezky, stěží vyhozené, křížily se na vše strany a ztrácely se v listí jako pramének, jenž náhle uschne v písku. Tam jsem chodil a mé snění chodilo se mnou; ležel jsem někdy, hleděl do vysokých větví a našel-li jasný paprsek cestu listím a zachvěl-li se na světlém pni, stalo se, že zablýskla důvěra, měkká touha v mém srdci. Někdy jsem poslouchal, hleděl do vzdálené tmy; ozvalo se něco za mnou, stísněně sípavý křik jako lidský hlas; zrovna blízko mne ozvalo se někdy něco, zaklepalo na peň a když jsem se ohlédl, zdálo se mně, že stín smýkl se za strom; a vše bylo tišší nežli před tím...

Přišel jsem do lesa, když silně zašumělo ve vrcholcích a první těžká krupěj udeřila mne do tváře. Vysoko nade mnou se bouřlivě kolébalo zelené větroví, střecha se otvírala dokořán a zavírala, zaleskl se někdy široko vůkol bleďý paprsek a pak bylo tma, že jsem neviděl kmene před sebou; když se otevřela střecha, lilo se na šustící zemi jako z konve, země pila vodu doušky.

Nermoutilo mne mnoho, že mně padl někdy studený liják do tváře. Sbíral jsem větve a skládal je na hromadu a byl jsem vesel, že mně vichor nalámal nejkrásnější větve a házel mně je k nohám. Má nůše byla hotova, dříve nežli přešla bouře. Vždy slaběji se kolébalo ve větvích, buky se třásly a s listu na list padaly krupěje.

Seděl jsem na hromadě, kterou jsem nasbíral; má tvář byla jako umyta a také za krk mi kapala voda; bylo mně zima. Vstal jsem, svázal nůši a opřel

se o buk, abych ji lehčeji dal na hlavu. A dříve, nežli jsem ji chytil, napadlo mně... »Abych dobrovolně odložil nůši...« Napadlo mně, avšak neotálel jsem ani okamžik a dal jsem ji na hlavu tak silně, že jsem se zapotácel a vtláčil podložku do čela... V témže okamžiku zaznělo něco, sotva deset kroků ode mne; zrovna v témž okamžiku, kdy udeřila nůše silně na mou hlavu. Zachvěl jsem se až k srdci; lidský hlas to byl, tesklivý, srdce svírající. A jako nikdy při hlasu z lesa, zmocnila se mne hluboká hrůza.

Neohlédl jsem se; chopil jsem se nůše silně oběma rukama a spěchal jsem po černé stezce dolů, z lesa; stezka byla mokrá a kluzká, sklouzl jsem a padl naznak. V tom okamžiku, když jsem udeřil hlavou o nůši, uslyšel jsem po druhé to tesklivé volání a také tenkrát bylo úplně blízko mne, sotva deset kroků vzdáleno. Na nic jsem nemyslel a také již jsem se nestaral o nůši; popadl jsem ji za provaz, vlekl jsem ji jednou rukou, v druhé jsem držel podložku. Nevzpomněl jsem si ani na okamžik, že bych měl nechat nůši tam, že bych mohl svobodně utéci, vyskočiti z lesa lehkými kroky. Nůše mne bila do nohou a zraňovala mně, klopýtal jsem a potácel se, avšak nepustil jsem jí. Taková hrůza byla tenkrát v mém srdci, že jsem slyšel za sebou zřetelné kroky na měkkém listí a že jsem věděl, kdo za mnou volá: zavržený člověk to byl. A tenkrát jsem se bál — nějakým divným, nepochopitelným strachem; nebál jsem se jeho rukou, sotva jeho očí; zdá se mně teď, že jsem se bál jeho života; tak tomu je; hrůza, která jednou byla veliká v jeho srdci, vlila se tehdy do mého srdce. Bál jsem se ho jako tmavé noci; noci jsem se bál, ne strašidel a lupičů...

Venku již zářilo slunce a když mně zasvítilo do tváře, vše náhle se mnou ztichlo; nebylo již ani hlasu ani krokův. Sedl jsem na nůši a skryl tvář do rukou; zmocnil se mne veliký smutek...

Ó Nino, co jsem tehdy hluboko tušil a nerozuměl tomu, čtu teď zřetelně... Seděl jsem na své nůši a odpočíval; a když jsem vstal, dal jsem ji na hlavu a ani okamžik jsem neváhal. Kdyby byla těžká jako země, byl bych ji dal na hlavu bez odboje a nesl bych ji, kam by rozkázali... Myslil jsem na té dlouhé cestě: »Proč jsem neučinil tak jako onen, jenž odložil nůši ještě dříve, nežli byl doma?« A dále jsem uvažoval: »Těž ten zavržený člověk, též on nebyl rád, že plivali před něho a šel svou hroznou cestou... Báł jsem se jeho ducha... báł jsem se, abych nebyl takový jako on... Ponesu však svou nůši a nikdy ji neodložím...«

Bylo to tušení, ještě dětské, sotva pochopitelné; teď pak je vše zapsáno zřetelnými slovy: Nikdy neustoupíš s přeplněné přímé cesty, nezaměříš nikdy ani napravo ani nalevo ani nahoru ani dolů; poslušně poneseš svou nůši a všechna tvá touha nevyšvobodí tě...

Tak bylo určeno, dokud jsi nepřišla ty a nasmazala milosrdnou rukou mého odsouzení...

Vše jsem měl, čeho je člověku třeba, aby šel sám svou cestou. Vůz byl dobře naložen, počasí bylo příjemné, avšak koně nebyli zapřaženi; proto bylo málo uvěřitelné, že bych se kdy pohnul s místa. Vše jsem měl, jen ne odvahu; to prý jsem neměl nic. Odtrhnouti se od všeho, rázem, bez rozmýšlení, kráčet a neohlédnouti se — toho jsem se neodvážil, slaboch malověrný. Jak mne pářilo v srdci každé slovo, jež jsem řekl, poněvadž jsem je říci musel!

A přece jsem se lekl a zbledl, když jsem s rozvahou vyslovil slovo, které spalo ve mně a bylo mé a uviděl jsem užaslé, zarmoucené tváře. . . Nejhorší byla hanba, která hlodala ustavičně v mém srdci a učinila mne nedůvěřivým, bídným, z pohrdání a strachu utíkajícím před sebou samým . . . A přece neodložil jsem nůše; nosil jsem své starosti, svého života bídnost, jako bych byl sám dobrovolně vzal to břímě a přísahal, že je donesu do konce . . .

Tak jako tenkrát svůj svázaný ranec, nosil jsem jednou později svůj smutek, který byl ještě daleko těžší. Utekl jsem z města, avšak zapudili mne opět nazpět. Šedivý a studený podzimní den byl, déšť se líl rovnými, tenkými prameny, na rozmočené cestě se bořila noha pod kotníky do bláta. Byl jsem sklíčen, když jsem vyšel ze vsi, avšak tupá sklíčenost se změnila ve vždy hlubší živý smutek. Prostrannými, močálovými rovinami šla cesta; všecka rovina byla šedá, zasmušilá; v příkopech, potocích, v kolejích, v loužích velikých jako hnědá jezera, rozlévala se voda po ní. Šel jsem; a když jsem byl sám uprostřed nesmírné, mrtvé, vodou zatopené samoty, zaplakal jsem hlasitě . . . Šel jsem jako do vězení a na smrt; tak unavený jsem byl a tak pomalu jsem šel, jako by bylo všechno moje tělo řetězy spoutáno. Avšak šel jsem. Věděl jsem, že jdu do hanebného otroctví, do protivného života, který ze mne učinil tak časně zkušeného starce, do nízké bídy, která mně ukradla smích s tváře a radost z očí a sehnula hřbet již dítěti, ale zastavil jsem krok cestou sotva na okamžik a šel jsem dále.

Pršelo pravidelně, louže na cestě byly vždy širší, bláto vždy hlubší; všecek promočen jsem byl, poněvadž byl můj deštník děravý a průhledný, takže

tekla na mne voda jako sítem; ohlédl jsem se a již jsem neviděl vsi; utonula v mlze a dešti.

Hlasitě jsem zavolal: »Vrátím se; ať je to kamkoliv, vrátím se!«

A nevrátil jsem se; již v tom okamžiku, kdy jsem zavolal a zaplakal, věděl jsem dobře, že se nevrátím...

Přede mnou stál znenadání člověk, sehnul dlouhé tělo a hleděl mně do tváře. Poznal jsem ho a velmi jsem se podivil. Byl velice vysoký a velice suchý, špatně byl oblečen; s klobouku, s krátkého, tenkého kabátu tekla mu voda, kalhoty byly do kolenou jako černá hadra; v tváři byl bledý a suchý, neboť byl souchotinář.

»Proč pak pláčeš?« tázal se mne.

»Do města se vracím!« odpověděl jsem a styděl se.

»Proč pak jdeš, když nejdeš rád?«

»Musím!«

Sklonil jsem hlavu.

»Nebuď nerozumný, vrať se, pojď se mnou; půjč mi trochu deštníku!«

A vzal mne za ruku.

»Nesmím!«

»Nu, pak jdi s bohem a nic neplač!«

Šel, ruce v kapsách, hřbet hluboce skloněný...

Také on jednou utekl, ale již se nevrátil; teď byl svoboden jako stéblo na poli, kámen na cestě.

Hleděl jsem za ním a již chtěl zavolat: »Stůj! Počkej na mne!«

Nu, obrátil jsem se pomalu a šel jsem svou smutnou cestou, tak přímo deštěm, blátem a pustou samotou, jako bych spěchal do ráje...

A on, jenž měl již smrt v sobě, on ještě odložil ranec a sám si vybral cestu!...

Nebyl tak silný, aby vysvobodil též mne, kdyby mne vzal za ruku; bylo třeba teprve tvé lásky, Nino!

TŘETÍ NOC.

Naše srdce nejsou ještě zvyklá štěstí; růže byla přesazena do cizí země a její kořeny nenašly pramének v té prsti, dosud tak písčité a neúrodné!

Proč se nevzpomíná na minulost s tak klidným a veselým srdcem jako na ránu, která je již dávno zacelena? Pohleďme nazpět — a v tvých očích vidím bázeň a také má důvěra je tak malá a moje radost je jako zastíněna. Hledí-li člověk na dávné utrpení, hledí na ně jako na krásný obraz. Co bylo někdy mlha v mlze, všechno šedé a pusté, jen těžká trpkost bez formy a boje, jest jasně před očima namalováno silnou rukou umělcovou. Líce jsou bleďá, ruce kostnaté, krajina pustá a smutná, avšak člověk hledí s veselým, prožívajícím srdcem a sotva se ještě stará, že je jeho tvář bleďá, že jsou ty jeho ruce kostnaté, unavené a že on sám chodil tou pustou, smutnou krajinou... Proč nemůžeme my dva tak hleděti? Ó, kolik trpkostí zůstalo ještě v našich srdcích! Ten svět, jemuž jsme unikli, leží tam dole ještě pořád tak šerý a beztvarý, plný skrytých hříčův a nepochopitelných obav. Kdy přijde čas, že se podíváme naň jasným, čistým okem, smířeným, osvobozeným srdcem? Kdy přijde ta blažená hodina, kdy dokonce zatoužíme po něm v okamžité rozpuštění, rozmazlení láskou a štěstím, syti bílého chleba a dychtívi ovesného? ...

Jak se zachvěla tvoje studená ruka v mé, Nino, jak se zasmušilo tvé oko! Nehleď tam dolů, k obloze pohlédni! Bojím se tvých očí, když hledí do tmy; světla, které je v nich se bojím! ... Nehleď tam dolů!

Hleď, jak pomalu plují malá, tichá, šedá oblaka od jihu; stěží je rozeznáváš od oblohy a neviděla bys jich, kdyby hvězdy nezhasínaly pod nimi. Tiše se plazí, pomalu jako do srdce vzpomínky z minulosti; nevidí jich člověk, nemyslí na ně a již potáhly srdce a hvězdy zhasínají ...

A nemůžeme-li hleděti na ni jasnýma očima — nač je třeba mysliti na minulost, nač vzpomínati na ni? Opravdu, bázeň je v našich srdcích; člověk, jenž se bojí strašidel, mluví o strašidlech. Sotva jsme někdy myslili na budoucnost a když jsme o ní mluvili, byla naše slova prázdná, poloupřímná, jako bychom nedůvěřovali tomu světlu, jež svítí před námi. Teď jsme sami, teď jsme šťastni — a již při těch slovích, nevím, jsou-li opravdová. Štěstí je kolem nás, v této světnici, v našich polibcích, v tom objetí; můžeme se ho dotknouti rukama, viděti je očima — do našich srdcí nenajde cesty. Jako očarování hledíme nazpět ...

A když hledím nazpět, vidím mnohokrát tvou tvář, jak jsem ji po prvé uviděl. Náhle stane přede mnou obraz tak živý, že se stěny před ním roze-stoupí; a vidím-li jej v polosnění, zastaví se mé srdce a bojím se otevřítí oči, aby se snění nepřeměnilo ve skutečnost ...

Ty ulice vidím, kde byl tvůj dům. Také můj domov to tehdy byl. Myslím, že není nikde na světě takových krajů; mohl bych přijít kamkoliv, v samo peklo — necítil bych tam bolesti ani historie svého ponížení, což leží jako hustá noc nad těmi ulicemi. Křížují se bez konce a jsou si přesně podobny. Všechny jsou úzké, tmavé, špinavé. Domy jsou vysoké; mnoho z nich je nových, avšak večer je dům dostavěn, ráno je již šedý, stařecký, nepřívětivý a

hrubé ozdoby, přes noc zčernalé, jsou podobny hromadě tvrdého bláta, ještě podobnější černým vředům, prorazivším z oteklého, nemocného těla. A nikdy nejsou ty ulice jiné, nikdy nejsou veselé; zasvitne-li slunce do nich, nevzbudí života, radosti, spíše jen prach a smrad. Zřídka kdy do nich zasvitne, protože ty ulice nemilují slunce; šilhavě mžikají tmavá okna a usnou opět; souchotinářská žena jde po dlažbě, její cáry zalesknou se masopustně, vyzáblá tvář je ve světle ještě vyzáblejší; podobna lebce; náhle jsou ulice prázdné, když se v nich rozlije žhavý paprsek, jen několik hubených psů se válí v prachu; dokonce děti ukazují se teprve za soumraku a nikde na světě není tolik dětí jako v těchto ulicích.

Tam byl tvůj i můj domov... tam dole teď spí, stěží k nám dolétne ospalý, osamělý hlas z nížiny a nad ní, nad námi září klidné hvězdy...

Můj domov to byl; a tázalo-li se někdy mé srdce jen plaše a s přikrytým studem, odpověděl jsem mu jako neposlušnému psu: »Zvykni si, kanálie!« Když se setmělo, vyšel jsem na ulici, abych dýchal zatuchlý, souchotinářský vzduch svého domova. Tenkrát byly ulice plné a hlučné. Lidé stáli ve skupinách, procházeli se, spěchali mimo; hlučný hovor, spor, rvačka a smích... zda ještě vzpomínáš na ten smích? Neslyšel bych ho rád v noci, když není jiného zvuku; ale v těch ulicích za šumějícího soumraku nemohl býti jiný; nebylo v něm radosti ani života, jen neuvědomělé nepřátelství, skrytá bolest a neúprosná, protivná zloba...

Chodil jsem mezi nimi; teď vidím člověka. Jenž měl mou tvář, slyším jeho smích i hlas je můj... Mluvili zvučným hlasem, široce a pomalu, chodili líně, s kolébajícím se tělem, hleděli do země, ale tvář

byla lstivá a příliš drzá; brzy jsem byl jejich bratrem podle hovoru, chůze i tváře a také mé myšlenky obracely se pomalu na tu prostrannou cestu, kde není třeba perutí ani síly ani odvahy; došel jsem poznání, jehož dojde člověk, když hledí do tmy místo na slunce, poznání kamene: kámen zůstane kamenem a vše je jedno, kde leží, dokud ho kolo nerozdrtí... Nemohl jsem již z noci ani mezi lidmi, kteří ještě měli paprsek sluneční v srdci; cizí jim byl můj smích, protivný můj hlas a slova, jež vytryskla přímo z mé bolesti, byla jim protivná a nepochopitelná...

Tenkrát to bylo, kdy jsem uviděl tebe, odbila poslední hodina.

Vyšel jsem z kořalny; pod pažďím vlekl jsem s sebou opilého, rozšklubaného starce a ztratil jsem ho na rohu. Hlava mne bolela kořalkou a tím nemocným, bláznivým sněním, jež bylo tehdy má potravina. Potřeboval jsem ho jako chromý berly, bál jsem se bez něho a volal jsem je, když nepřišlo samo. Hleděl jsem do země, chodil z ulice do ulice a s rozkoší užíval jsem svého těžkého snění, jež vypařovalo se z mého srdce jako jedovatý výpar z močálu... Šel jsem a boží anděl vzal mne za ruku a obrátil můj krok do široké předsíně.

Zdálo se mně, že jsem zaslechl slabý hlas, hlas z jiného světa; všecek jsem se zachvěl a zdvihl hlavu. Předsíň byla úplně tmavá a vedla na neširoké, dlouhé nádvoří, jaké člověk vidí jen ještě v starých předměstích, mezi nízkými, černými, polorozpadlými domy. Znáš to nádvoří; tam vzklíčila tvá mladost a nerozkvetla, poněvadž nikdy nezasvítilo slunce do toho zatuchlého soumraku... Některá okna v přízemí byla ještě světlá, zastřená zaláťanými cáry; zavolal drsný ženský hlas, zakřičelo dítě,

někde se přely opilé mužské hlasy. Náhle vše utichlo. Již jsem nic neslyšel než jen slabý hlas, jenž přicházel z jiného světa. Zrovna blízko předsíně byly přízemní dveře dokořán otevřeny. Světnice byla tak špinavá, černá, ubohá, jaké jsem dosud neviděl; byla podobna cele velikého zlosyna. Na stole ve vlhkém koutě hořela svíce dlouhým světlým plamenem, že sahalo světlo přes celé nádvoří a stíny se kolébaly na protější zdi. Uprostřed světnice klečelo na zemi dítě, oděné v ubohé cáry; tenké, bílé ruce byly vztaženy zrovna před tělem, jak se vztahují ruce v hlubokém strachu nemohoucí a chvějící se; hlava byla skloněna, takže stěží jsem rozeznal drobnou, bílou, ještě úplně dětskou tvář; tenká bluzička se na rameni roztrhla a obdivuhodně bílá pleť, ještě bělejší v té černé světnici se leskla v tom světle. Nad dítětem skláněl se starší již člověk v obnošeném, zabláceném oděvě; kučrnaté vlasy měl, spleené jako smola skláněly se mu do čela, tvář byla suchá, vypitá, porostlá řídkou, chloupkovitou bradou. Skláněl se nad dítětem, jeho dlouhé vlasy svíl si kolem levice, pravou pěstí bil jako v taktu po zádech, po odhalených ramenou, po skloněné hlavě. Za stolem seděl na hrubé židli malý člověk, kouřil cigaretu a hleděl nedbale za kouřem, který se vinul ke stropu; nohy natáhl daleko před sebe, klobouk si stiskl hluboko do týla: jeho šedá, opuchlá tvář s malýma, vodnatýma očima byla úplně zvířecí. Oba mlčeli; jen z jejího hrdla vyrval se časem ten tenký hlas, který přicházel jako z daleké dálavy, z jiného světa... Vše to jsem viděl v témž okamžiku; dveře bouchly, tma byla v předsíni a na dvoře opět se ozval surový ženský hlas, dítě zakřičelo a muži se přeli; někde vzađu se otevřely dveře, objevila se žena

s vědrem v ruce, šla ke studni klepajíc dřeváky.

Spěchal jsem přímo domů a té noci jsem nespal.

Poznal jsem veškeru ubohost a hnus těch ulic, viděl jsem ji v každé hodině, slyšel jsem oknem do své světnice hlas bídy, křik utrpení a moje srdce bylo klidné. Klidné, dokud jsem nezaslechl z dálky tvého hlasu, Nino. V něm nebylo bídy ani utrpení, jen nesmírná touha byla v něm... Slitování neznalo již mé srdce ani trpkosti; jen ještě smích, surový a zlomyslný smích těch ulic. Vzpomínám si, že jsem v tom čase, přesně před tím večerem mořil se dlouhou rozpravou: »O upotřebení dělnických dětí«. Chtěl jsem doplniti Swifta, který se mi zdál příliš pokorným. — Jednou ranou hodlal jsem řešiti sociální otázku. Takový byl obsah mé moudrosti: Největší nebezpečí pro moderní společnost je veliký nadbytek dělnických dětí. Ačkoliv čile se rozvíjí velkopřůmysl, všech rukou, které jsou nebezpečně svobodné a vztahují se po práci a chlebě, nemohou zaměstnati továrny a černé vojsko roste hrozivě. To je jen jedno líce tváře a jiné není o nic méně příšernější: děti, kterých jsou ty vlhké světnice plny jako štěnic, jedí dělníkovi chléb z úst a vyssávají mu sílu z kostí. Což je škodlivé v dvojím směru: Dělník mohl by se svým výdělkem poctivě obživit a dávatí pánu, což je pánovo; tak vycedí největší díl své šťávy nepotřebně, ku blahu lidí, kteří jsou pánu cizí a který jich neplatí; na tento druh, jako svatý Kryšpín, krađe pravici, aby sypal levici. — Další pak je, že rodinné starosti odvracejí dělníka s cesty spokojenosti a poslušnosti a činí ho vnímavým pro vzpurné myšlenky. Člověk, který je sám svoboden a zpívá v krčmě aneb se válí na cestě v blátě, není nebezpečen nikomu; nebezpečen je teprve, když je střízlivý a sedí za stolem

v té vlhké světnici, vidí, když se ohlédne, chtivé a hladové dětské oči. V těch hladových dětských očích je pramen nebezpečí... Nač mnoho přemýšleti? Věc je jasná a pevně jsem přesvědčen, že rozjasním mysl tisícero srdcí, když řeknu: Nadbytku dělnických dětí nedá se lépe pro lidstvo upotřebiti, nežli když se ta něžná, jemná tělíčka rozumnou výchovou a svědomitou methodou připraví jako delikátní potrava vyšším kruhům. Lidské maso nemá o nic méně výživných látek nežli zvířecí a k tomu je lahodnější, což potvrzují mnohá svědectví; obzvláště chutné a něžné je maso tlustých dětských lící a rukou; dále je třeba pomyslet, že by se pilnou výchovou dala vychovati nová vzácná a dražocenná plemena, jako se hospodářům poštětilo při drůbeži a dobytku... Třeba je doznati, že by to byla jen potrava vyšších, vznešenějších kruhů; vždyť již zboží nebylo by podle ceny, výživa těch vyschlých tělíček by byla drahá a choulostivá věc. S počátku by se snad někomu protivilo, kdyby viděl před sebou mezi salátem a omáčkami jasné tvary svého rodu; proto by bylo prospěšno, aby užívala první generace té delikatesy poněkud opatrněji, takřka skrytým způsobem, řekněme na paprice v husté omáčce. Časem by se myšlenky uklidnily; lidstvo učinilo již tolik znamenitých pokroků, proč by neučinilo ještě toho? — Bylo by třeba rozdělití to silné vojsko, které šumí tam dole a jež bije kladivy na železná vrata společnosti, ve dvě vrstvy: urozenou a otrockou. Urozená vrstva starala by se za první o obživu otrocké vrstvy, za druhé o opatřování vyšších kruhů jemnou stravou. Otrocká vrstva žila by na poli a v továrnách; rozplemenění v časně mladosti, dřímali by otroci v trpělivosti a poslušnosti, bez starosti a bez

myšlenky, bez touhy; to by již nebylo vojsko, bylo by to pokorné stádo tlustých, ničemu nezvyklých kleštěnců... Přesný a obšírný byl můj systém, dokonale promyšlen a hluboko odůvodněn; teď nevím, kde je ten rukopis...

Takový byl můj smích, dokud jsem nezaslechl, tvého hlasu.

První, co jsem pocítil, když jsem se vzchopil byl nesmírný stud... Již jsem nic neviděl nežli tu sehnatou bílou tvář, ty toužebně vztažené ruce a poznal jsem, jak nízké a špinavé bylo vše, o čem jsem dříve myslel, že je má ctnost a velikost. Viděl jsem bídu a utrpení, veškeré peklo života a zdálo se mně, že je nejlépe, když se tomu plně vysměji. Nejen nejlépe, spíše jediné potřebné a znamení povzneseného ducha, který dosáhl poznání... Jaký hnus! Když potkám dnes ty, jimž jsem jednou byl podoben, zamrazí mne. Ta klidná srdce nepovznesla se nad utrpení, spíše utrpení stisklo je pod sebe, ozdravěla v smrti... Spatřil jsem tvou tvář, slyšel tvůj hlas a s úžasem jsem prohlédl; smích ztichl v mém srdci a touha zapěla svou píseň plnou bolesti a důvěry.

Té noci jsem ještě nevěděl, kam míří má důvěra. Mé oči ještě neviděly jasně jako oči nemocného po dlouhém spánku. Jen to jsem věděl přesně a v prvním okamžiku, že půjdeš se mnou, kamkoli půjdu.

Vstal jsem jednou časně zrána a bloudil ulicemi. Zdály se mně jinými než dříve; kde byla jednou šedá, beztvárná mlha, kterou jsem dýchal vzduch svého domu, bez trpkosti a bez touhy, uviděl jsem nahou, jasnou a hlasitou hrůzu; mlha se roze-stoupila na obě strany a hlavu jsem sklonil jako člověk, který vkročí plaše a zahanben na místo, kde hřešil. Bloudil jsem do večera, do pozdní noci a tebe

jsem nenašel. Vyskočil jsem a zachvěl jsem se, když se mihl stín mimo, postál jsem a poslouchal, když zavolal hlas z předsíně. Prošel jsem všechny ulice v blízkosti tvého domu; nejtemnější kraj to byl; blátivé, úzké ulice skláněly se dolů a domy černé, nízké, polorozpadlé ležely jako v jámě. Přízemní okna byla jen polozastřena a surové ženské tváře s vysokými, směšnými účesy hleděly na ulici; v každém druhém domě kořalna a v každé kořalně roztrhaní, zablácení, souchotinářští lidé, kteří v pozdní hodině bledí a v polovědomí vyvrávorali na ulici. Také jeho jsem viděl, ihned jsem ho poznal; roztrhaný, vyhublý, bledý byl jako všichni a když vyvrávoral na ulici, s roztaženými rukama, bez klobouku, plakal. Zastýděl jsem se a utekl jsem pryč.

Tak jsem tě hledal každý den a každou noc a nenašel jsem tě. Stál jsem v předsíni skrytý za vraty a hleděl jsem ke dveřím; avšak dveře se již neotevřely. Byl jsem smuten, avšak má víra byla tak pevná, že by nezeslábla, kdybych na tě čekal do konce světa. Vše jsem již připravil pro tebe ve své tiché světnici; každého jitra voněly svěží růže na stole a na okně; věděl jsem, že přijdeš.

Vzpomínáš ještě na ten večer? Mnohokrát naň myslím a vždy cítím, bůh ví proč, jakoby bázeň, jakoby zlé tušení, kterému sám nerozumím.

Za soumraku to bylo, když jsem tě potkal; úplně blízko nás rozžal světlo člověk v dlouhém plátěném kabátě a tvář tvá se znenadání zaleskla jako v paprsku. Svěsilas hlavu a chtěla jsi mimo, já však jsem tě chytil za ruku, neboť se mně zdálo divným, kdybys šla mimo bez pozdravu a bez slova.

»Kam?«

Stála jsi přede mnou a ruka se ti trásla. Viděl

jsem tě zblízka a přece jsem tě viděl jako v mlze. Bylas drobná a malá, sotva jsi mně sahala k ramenům; proč jsem tě nevzal tehdy do náručí, nemocné děcko, a nezavedl tě k domu, který byl připraven pro tebe? ... Pustil jsem tvou ruku, hleděl jsem na tebe ulekán: zachvělo se celé tvé něžné tělo a zavzlykalas nahlas.

»Ne, pane!«

Rozuměl jsem a jen proto jsem nespěchal za tebou, neboť jsem nemohl hrůzou ...

Nino, proč ty slzy? Vše to minulo! Stíny minulosti nechtějí z našich očí a přece jsou to jen stíny; zasvitne jitro a zhasnou. Snad je spravedlivé, že leží ještě dosud tíha a chlad na našich srdcích; není třeba, abychom si zasloužili poctivě svého štěstí; přetrpíme tu poslední noční hodinu se silnou duší a bez strachu, o tolik lepší bude ráno ...

Nic se neboj, Nino! Proč tak usměvavě oddaný, tak smrtelně klidný je tvůj pohled? Nepromluv slova, které člu v tvém srdci! ... Kapka krve se ukázala na tvých rtech; také dnes v noci se tak stalo a přece ráno klidně jsi usnula, zardělá a krásná byla tvoje tvář. Ze smrti jsme se zdvihli, smrt jsme přemohli, proč se bojíš ještě teď? ... Obejmi mne! V mém náručí jsi a není na světě nikoho kraj světa, kdo by se tě dotkl, tebe, mně ze smrti narozené.

ČTVRTÁ NOC.

Čas se zastavil pro nás a první po prvé okusili jsme tajemné slasti přítomnosti. Klidně svítí hvězdy nad námi a nepohnou se, teplá noc mlčí. Svobodně se ohlédněme: kudy jsme chodili a kam vede naše cesta? Za námi je věčnost i před námi; v těch hodinách, kterých nám dopřál bůh jako ještě nikomu,

se spájí veškerenstvo s veškerenstvem před našima otevřenýma očima. Vichr, který hnal mimo nás hodiny a dny a rychle trhal je s sebou do propasti a do noci, náhle ztichl. Jen ještě vzpomínka a jen ještě tušení chvěje se v našich srdcích.

A ačkoliv ještě nezhasla v tobě a ve mně temná vzpomínka na minulost a ačkoliv ještě mihne se časem mou pevnou věrou stín bázlivé nedůvěry; těch tichých hodin pokoj je hozen veškerého utrpení, neboť dal nám poznání. Štěstí nám již ozdobilo svůj dům a připravilo nám světlici, prostřelo stůl a dveře jsou již otevřeny: jako by vstoupilo na práh se zavázanýma očima? Jen ty oči, které uzdraví poznání, spatří ráj.

Tak je to již blízko, Nino, a ještě tak daleko! Vskutku klidné je mé srdce a opravdu vidím jasně, kudy jsme chodili a kam vede naše cesta, avšak vždy více bolesti je v tom klídu a příliš jasně vidí již moje oči, vidí stíny, kterých neznám a kterých se bojím... Když jsem tě zdvihl v noci do náručí a objala jsi mne kolem krku, takže jsem cítil tvé obnažené ruce, zamrazilo mne. Pohleď mi do tváře, abych uviděl tvé oči: abych uviděl v tvých očích, co se zachvělo tehdy v mém zaleknutém srdci. Je-li za tvým lícem ještě jiné líce, za tvou dětskou plachou, důvěřivou duší ještě jiná duše, která mne nezná a která bloudí opuštěna na opuštěné cestě... Neplač, Nino! Malověrné a bázlivé je mé srdce; nevěř, co koktaje mluvím! Věř mi, že věřím v tebe; kdybych tu víru promarnil, co by bylo se mnou?...

Teď když jsi při mně a když je mír v nás a kolem nás, když vidíme minulost a tušíme budoucnost a když je cíl tak blízko, jak nám nikdy nebyl, teď jsem poznal, jak málo jsem učinil, abych dosáhl,

čeho jedině bylo třeba dosáhnouti. Nepřivedl mne svobodný krok, nýbrž náhodný vítr zavál mne na cestu, která byla mým osvobozením a mým znovuzrozením; tak se stalo mně i tobě. Nač teoy všechno utrpení, všechna bolest, všechen stud života, důvěra, zoufání, nemohoucí boj, odboj a oddanost? Teď, když se čas zastavil, vidím člověka, který je hltavý, neklidný a pobouřený, hnán svým srdcem a cizím bičem vydal se na cestu a spěchá, padá, spěchá k cíli v kruhu; ještě ani o krok nepřiblížil se k světlu, které tušil v srdci a kterého neviděly jeho slepé oči. Ještě teď by byl bloudil v kruhu, kdyby nebyl únavou, bolestí a zoufáním opilý, obrátil se náhodou stranou a padl náhodě do náručí, cíli, který byl úplně blízko a kterého neviděly jeho slepé oči . . .

A všechno to je touha. Touha nevidí, nepracuje, nechodí; nemá oči ani rukou ani nohou. Touha je umělec; nežije, avšak život všeho světa je v ní. Touha je tvůrce; sama nestvořena, tvoří život — z hrubého kamene, z mrtvého jílu; prázdnému slovu vdechne duši, studené barvě světlo. Má touha tě viděla, Nino, dříve nežli jsem tě objal . . .

Veliká byla má touha. Avšak byla jako plamen bez svíce, ztracený v prázdnotě . . . Ubohý poutník, který unaven spěchá a neví kam; mohl by se vrátiti, mohl by se obrátiti napravo, nalevo, nahoru, dolů! Jako zločinec bloudí, komu vševědoucí bůh udělil strašnou milost touhy . . .

Jen nejmenší část své moci, sotvaže paprsek svého ohně vydá pro svůj, od počátku určený, snad nepoznaný cíl; vše jiné je promarněno, na cestu vhozeno, lidem pod nohy! . . . Mnoho jich vidím teď, když hledím do zadu s otevřeným okem. Vidím je, jak by mohli představovati hory svýma rukama, avšak

vztahují je, chvějíce se, za kusem chleba. Byli zakrvaveni; úrodná by byla jejich krev, duby by vzrostly z ní a zahučely by k moři; avšak vyhlila se proudem ve vlhké světnici a vpil ji černý prach... Jen nejmenší díl moci, sotva paprsek ohně... sotva kapka kanula přes práh a zrodila, vše jiné vpil černý prach. Není třeba naříkati ani obviňovati: tak je poručeno. A znal jsem je, kteří milovali touhu, touhu bez útěchy. Jako objímá nemocného nemoc, naplní jeho srdce i duši úplně novým, zvláštním životem, který je proň pravda a vše...

Tam, kde jsem doma, rozprostírá se u líné vody, mlčící v hluboké strouze, velký dům, černý a tichý jako ohromná umrlčí komora. Zapsáno je na mokré zdi, na zamřížovaných, mlčících oknech, že byl vystaven ten dům utrpení pro domov a postel. Když jsem šel mimo a když všude jinde svítilo slunce, viděl jsem kostnaté ruce, které se držely železného mřížoví v oknech a veliké černé oči, které upřeně hleděly k slunci. Mnohdy někdo vstoupil do té tmavé, prostranné předsíně; a byla-li dříve jeho tvář červená a veselá, zbledla náhle a světlo zhaslo v očích; když se vrátil, šel sklíčen a kolísavým krokem jako v snění, bloudě; avšak málo jich bylo, kteří se vrátili z umrlčí komory. Široké kamenné schody stoupaly z předsíně na vše strany; široké, vlhké, věčně tmavé chodby točily se bez konce. Ozval se někdy krok jako v blízkosti, avšak člověka nebylo; míhl se stín mimo, stín bez těla; zaskvíl paprsek na mokré zdi, zhasl. Páchlo smrtí a práchnivělostí a do srdce sahal chlad. Petr Novljan — znáš ho, který umřel touhou, sotvaže zrozen? — bloudil těmi nekonečnými chodbami, v srdci divný, sladký strach a divná, sladká, ve věčné tmě rozní-

cená touha; napravo i nalevo byly dveře otevřeny; tiše je odstrčil a hleděl do veliké, černé, prázdné světnice; zdálo se mu, že tam umírali lidé, kteří v trpkosti toužili po slunci; bloudiv jako mnozí před ním, kteří vrávorali unavení a nenašli cesty, jako mnozí za ním a jako já; a lehl si na kámen a usnul... Vždy, když jsem tam přišel, zdálo se mně, že jde rychlý, malý stín přede mnou; že otvírá tiše dveře nalevo, napravo... a bylo mně, jako by šlo přede mnou mé srdce a hledalo cesty...

Vystupuje-li člověk vysoko po temných schodech, pak po dlouhé chodbě a opět po schodech dolů, tápaje opatrně v úzké, vlhké chodbě, přijde do světnice, kde žili jednou lidé. Teď je však prázdná a tichá jako všechny jiné, jen studené kapky padají se stěny. Žádné oko nemůže již rozeznati, že jednou v této světnici bylo tolik života a světla, kolik ani slunce nemůže dát.

Ve tmě klopýtl člověk o mokrý kámen a zavdil rukama přímo o dveře. Otevřel je a také ve světnici byl soumrak. Jen jediné okno, malé a zamřížované, bylo tak vysoko ve stěně, že musel vystoupiti na stůl, kdo chtěl jím se podívat. Nevzpomínám, že by byl někdo někdy vstoupil na stůl; snad první den, první večer; pak bylo tolik světla v srdci, že denní světlo bylo temnější nežli noc umrlčí komory. Jako nemiluje již vězeň zaprášeného nádvoří a zůstane v cele, protože sní o polích světlých jako ráj.

U zdi byla postel s červenou příkrývkou; dobře si vzpomínám na tu červenou příkrývku, která se zvláště leskla ze tmy; již dvakrát příkrývala umírajícího, nikdy ještě šťastného člověka. Pod oknem stál stůl, všecek pokryt papírem, knihami, chlebovými kůrkami, ořechovými skořápkami a roztroušeným tabákem.

Když jsem žil v té světnici, zdála se mně těsná a malá. Jako všem jiným, kteří někdy tam žili, zdálo se mně, že tiskne se strop s velikou tíhou na hlavu, na rameno a že nelze pokročiti, že nelze pohnouti rukama. Zdálo se mně, že jsem odsouzen do těsného, nízkého vězení, živý zazděn do umrlčí komory jako všichni, kteří utekli, aby se skryli do tmy těch vlhkých chodeb a umřeli v utrpení a hanbě... a myslil jsem, že venku je svět veliký a světlý... Jak se mi zdá teď ta světnice jiná, jak nekonečně veliká! Předě dveřmi se kříží chodby do nekonečna, cesty, jimž není ani konce ani cíle. A cesty, ačkoliv jsou temné a pusté, jsou přeplněny lidmi: a světnice, ačkoli je nepřívětivá, je plna lidí... a ve všech srdcích žije myšlenka, která neodpočívá ani den ani noc: že je venku svět veliký a světlý. Že se rozbřeske jitro veliké noci, den vzkříšení...

Tam, kde jsem doma, rozprostírá se u líné vody ohromný, černý dům. Ten dům byl vystavěn, aby se v něm zrodila touha a vylila v horkých vlnách prostornou zemí. Dlouhá léta již stál dům a čekal na své hosty. Když přišli, byly oči jejich ještě veselé a stoupali spokojeně po kamenných schodech. Ve světnici pohlédli na sebe a poznali svůj osud. Tak jde bláznivý člověk rychlými kroky a s usměvavou tváří do své cely, a když se otočí klíč, vyskočí vzhůru a bije do dveří pěstmi a hlavou: venku je světlý den...

Je-li venku světlý den aneb je-li noc, je-li cela těsná a zavřená aneb rozprostírá-li se bez konce od východu k západu: srdce je ve vězení a sní o svobodném slunci. První host, který spal pod rudou příkrývkou a umřel pod ní, mnohokrát utekl. Nevím, jak se mu to podařilo, avšak někdy spatřil jsem ho

na cestě, také u moře jsem ho viděl. A vždy se vrátil do umrlčí komory, spokojeně kráčel po kamenných schodech a zavřel se a byl unavenější nežli před tím a silnější touha byla v jeho srdci. Neboť světlo, které viděly jeho oči, nebylo světlo jeho snění. Poslouchali jsme, když nám vypravoval o svém snění; a šli jsme za ním, když nás vzal za ruku a vedl nás po kamenných schodech do umrlčí komory — proto, abychom tušili paprsek, kterého oči nikdy nespátří . . . Umřel pod rudou příkrývkou, u jeho postele jsme stáli, jeho bratří a synové. V poslední hodině byla jeho tvář plna hrůzy: v hrůze bylo poznání . . .

Brzy přišel druhý host a lehl pod rudou příkrývku. Táž příkrývka to byla, táž postel, táž světnice. A také touha byla táž, zrovna tak silná a věrná. Snil o světlých polích, která se rozprostírají venku do bílých hor, o selském domě s vysokou střechou a zelenými okny a sám stál na prahu, vysoký, s červenou bradou a zapaloval si dýmku a ohlížel se po svém živém bohatství. Co bylo velmi divné: věřil, že jsou venku světlá pole, bílé hory, že stojí tam na pahorku selský dům s vysokou střechou a zelenými okny; a ještě divnější bylo: věřil, že bude jednou státi na prahu, vysoký, s červenou bradou a bude se ohlížeti po svém živém bohatství. Také toho jsem jednou potkal. Šel trávníky, když vysoko rostla tráva, jeho pohled byl však neklidný a plachý. Pak se vrátil do umrlčí komory; neboť pole, která viděly jeho oči, nebyla podle jeho snění; vrátil se a zpíval o kráse země, o které věřil, že je jeho posledním domovem. Také on nás vzal za ruku a šli jsme spokojeni za ním, když nás vedl do černé světnice . . . Umřel, umrlčí komora zůstala a zdá se mně, že jejich hostí je vždy více.

Neboť je veliká a prostorná, celý národ může bydleti v ní. A jak jsou jí věrní obyvatelé, tak i ona je věrna jim. Zaměř krok, kam chceš, umrlčí komora tě doprovází; celá chodí s tebou, se svými tmavými, vlhkými chodbami, se světem práchnivělosti a se svým jediným, strašným požehnáním touhy. Srdce již nežije, jen ještě tuší; oči nehledí, jen ještě sní. A jako stín, půlnoční host z umrlčí komory, bloukáš, nevidíš se sám a nikdo tě nevidí...

Tak jde národ věčností; nikdo ho nevidí, nikdo naň nevzpomíná...

*

To je píseň o krásné Viďe: umřela, neboť veliká byla touha jejího srdce. Když jsem slyšel tu píseň, zamrazilo mne, jako bych byl slyšel hlas svého srdce, slovo, kterého jsem si nikdy netroufal vysloviti, myšlenka, před níž jsem utíkal... Krásná Viďa stála na břehu, přijela bárka po šedém moři a krásná Viďa utekla, kam toužilo její srdce. Opravdu svítilo tam jižní slunce, vskutku bylo moře modřejší nežli nebe a skutečně zrály pomeranče na břehu; krásná Viďa stála na zlatém balkonu a plakala, krásná Viďa toužila nazpět k starému muži a nebohému dítěti...

A kdyby se byla vrátila krásná Viďa, místo aby umřela?... Nesmrtelná je touha.

*

Znal jsem ji; byla mezi námi, když přicházeli hosté do umrlčí komory. Ještě posledně viděl jsem ji ve tmavé předměstské ulici; mihla se kolem mne a nepoznala mne; zahalena byla dlouhým šedým šátkem, shrbená byla, hleděla do země a vpadlá byla její tvář...

V té době se nám objevila, když byla naše touha tak silná, že zdolávala pravdu. Stěží jen jsme viděli černou zeď, umrlčí komory již jsme neviděli. Naše země byla malá, na celém obvodu obehnaná vysokými horami, že přes ně nesahal pohled z nížiny. Nestarali jsme se o hory; neboť byly lidské ruce příliš slabé, aby oddělily hory, přesunuly hranice, stavěli jsme svůj svět do vzduchu; nebyl-li prostranný, byl vysoký... Silná byla naše touha a zdolávala pravdu; to bylo veliké požehnání. Neboť pravda byla, že byl ten čas časem bídy a hanby a že bylo napsáno ještě rozhodněji nežli kdy před tím na všech dveřích, které vedly do umrlčí komory a z ní: Zřící se naděje!...

Proto se nám objevila; neboť bylo by možné, že by v pustém okamžiku, obzvláště v hodině hladu a smrti, sáhla malovérnost do našich srdcí a že by oči prohlédly; a v poznání umře touha... Tak jasně ji vidím, že bych jí mohl ruku políbiti jako tobě. Její pleť byla bílá, avšak tenkou průhlednou kůží svítila krev a na spáncích a na rukou ukázaly se něžné modré žilky; tělo bylo štíhlé a vláčné jako vrbový proutek. Její tvář nebyla krásná a všichni jsme ji milovali; čelo bylo vysoké, světlé, bílá líce byla poněkud pihovatá, obzvláště u nosu a pod očima, tlusté rty byly příliš málo rudé jako bez života; zvláště dosud vzpomínám si na její oči: byly veliké, vždy široce otevřené, světlošedé jako bezbarvé a přece svítilo z nich veliké světlo; tak svítí měsíc v průhledné vodě, světleji nežli na obloze.

Seděla s námi jen večer; časem otevřela dveře, pohlédla do světnice, pozdravila a šla. Věděli jsme, že je blízko, že jde její lehký krok po těch tmavých chodbách, že dýchá těžký vzduch, který je naším

údělem; a to bylo dosti. Co mne poutalo k ní jako jiné, bůh ví; teprve později, velice pozdě, tušili jsme, co to bylo... Viděl jsem to vláčné, pružné, štíhlé tělo, chvějící se v neuvědomělé touze, neviděl jsem ženy, nikdo jí neviděl. Neozval se nikdo v umrlčí komoře ani světla ani vášně nebylo; jak by milovala strašidla?... Oni, kteří umřeli pod červenou příkrývkou, snili o slunečných polích, o šumějícím životě, o bílých hradech, o dívce na balkoně a nikdy jsem neslyšel krásnějších zamilovaných písní, jaké oni zpívali ve své touze. S velikýma očima snili a skrytá vášeň hryzla udišla; a žena seděla s nimi za stolem a jedla z téže mísy. Nemohlo býti jinak; kdyby byla zpozorovala kousíček pravdy, bylo nebezpečí, že by spatřila vše.

Měla ženicha, člověka, který žil v umrlčí komoře, protože měl blíže do hrobu. Prázdný a mrzutý člověk to byl, žil v ospalosti a lenosti a mluvil ustavičně o znamenité budoucnosti. Mezi všemi, jichž snění zapsáno je na šedých stěnách té světnice, on jediný nebyl umělcem; proto bylo v jeho snění, které šlo rovnou cestou, více trpkosti, proto cítil ve své nemohoucnosti více hanby, hněvu a utrpení. Znal jsem lidi, kteří měli méně duševního vtipu, méně síly neb dokonce méně štěstí a dosáhli přece krátkou, slabou rukou svého cíle, nezůstali daleko za svou chromou touhou. On chodil po světnici v obnošeném kabátě, ruce v kalhotách, hlavu skloněnu a přemýšlel o znamenité budoucnosti, která se mu leskla zdaleka jako sotva zřetelné světlo. »Čas je... čas je...« ohledl se k vysokému oknu a chodil ještě rychleji po světnici. »No, hleď!« zastavil se před ní, když otevřela dveře. »Tedy zítra... zítra bude třeba něco učiniti... No, jen měj str-

pení!« ... Teprve později jsem poznal, že ji opravdu miloval...

Ležel jsem ještě a nevěděl jsem, je-li ještě noc aneb je-li již jítro; ve světnici byl věčný soumrak. Na zemi jsem ležel, na tenké podušce a v posteli nade mnou ležel básník, který za čtrnáct dní později zemřel. Dveře se otevřely a pohlédla do světnice stará ženská tvář. »Což není u vás?« — »Není!« — »Jezus Maria!« — Ihned jsme vstali oba a nepromluvili jsme slova. Nevěřili jsme, ale zmocnila se nás pòdivná bázeň. »Což nebyla doma večer?« — »Ani večer a ani také ráno!« —

Se žádným citem nemohu srovnati nesmírné zděšení, které jsme tehdy pocítili. Úplně nesrozumitelné a proti povaze to bylo, že utekla. Z našeho snění, z našeho poloopravdového života se něco utrhló, proti řádu a právu. Cítili jsme se jako okradeni a nevinně ošizeni. Přišel do světnice ženich, jeho tvář byla jako ze šedého kamene. Postál před námi, po řadě si nás prohlédl a chtěl mluvíti. »Spravedlivé!« zakoktal, lehl na postel a přikryl se přes hlavu... To se stalo v únoru, tehdy, když se připravovali na svatbu. Vážně jsme hleděli na ženicha i na nevěstu, také oni vážně hleděli a všichni jsme si hráli jako dorostlé děvče s panenkou; šije jí pestrou sukničku, klade jí do postele, odívá jí, ale zardí se a skrývá hračku, vstoupí-li cizinec do světnice. Nevěsta šila si svatební oděv, ženich objednal si již černý kabát; ale to vše zůstalo mezi námi a nebylo třeba, aby nás někdo mýlil svou pravdou... Pak přišla jednou večer, již pozdě v noci, otevřela dveře dokořán. Seděli jsme, hleděli jsme na ni překvapeni, téměř přestrašeni. Snad jsme poznali tehdy, že je krásná, snad jsme pocítili první záchvěv bázně.

Stála na prahu, oblečená do světlých, pestrých cárů ; červená sukně s pozlaceným krajem sahala jí do kolennou, na ruce, obnažené k loktu, chřestil nevkusný, tlustý, stříbrný náramek a z uměle učesaných vlasů visela smutně již polozvadlá růže. Stála na prahu a všecka tvář její se ještě usmívala ; avšak pomalu mizel úsměv pod šedým stínem, pohled byl plachý, ruce kle-saly k tělu ; jen rty zůstaly ještě polootevřeny jako u dítěte, které přispěchalo veselé a spatřilo zlostnou tvář.

»Kde jsi byla?«

Za ní se ukázala veselá, červená tvář, plná života a zvonivý hlas nás pozdravil.

»Na plesu jsme byli, pánové!«

Všichni jsme ho poznali, v témž okamžiku však byl nám všem cizincem. Na jeho tváři viděli jsme život, který byl venku a z jeho hlasu jsme jej slyšeli. Podíval se na nás, mávl rukou a šel.

Když jsme zavřeli dveře za ním, přistoupil ženich k nevěstě a hleděl bedlivě na její pestrý oblek, doťkl se zašpiněného hedvábí na ramenou, na prsou, kolem pasu a ustoupil krok dozadu.

»Zahoď to pryč!«

Zdá se mně, že bylo na jeho tváři více bolesti nežli studu . . .

To se stalo v témž čase, kdy se připravovali na svatbu. Druhý den nikdo již nevzpomínal na její pestré cáry, na její úsměv, na její plachý pohled ; a přece vše tam bylo zapsáno. V únoru to bylo a teď vím, že venku již tál sníh, že bylo slunce teplejší a že vál z nezorané roviny opojný výpar . . .

»Proč utekla teď?« tázal se básník, tak zděšený jako já. »Proč ne již té noci?« — Hleděl mně dlouze do tváře. »Jak mohla utéci, jak, z tohoto domu?« pravil a rty se mu trásly. »Silnější byla!« odpově-

děl sám a obrátil se, neboť se polekal své myšlenky.

Myšlenka to byla, stín myšlenky, jaký se zmocnil opilého, který se vzbopí z ráje a ohlédne se ospalýma očima. Hleď, svět je tu, opravdový, aby jej chytil člověk rukama, aby po něm chodil a ku podivu božímu je šerednost světa přesně na vlas zrovna tak veliká jako krása rajska; oč více svítilo slunce, o tolik temnější byl stín a když usnul tupý mozek unaven rájem, zmizela šerednost... »Venku bychom museli žítí ... krásně je snad venku!« pomysll si básník a trpkost, které dříve neznal, rozlila se v jeho snění. Vysoko mezi hvězdami se ohlédl a pocítil touhu po domově.

Divný nepokoj byl v našich srdcích; dříve spěchaly myšlenky v rovném letu a teď poletovaly nepokojně v kruhu, nerozhodně. Procházeli jsme se po poli, z něhož dýchal jarní opojný výpar, již jsme se rozhlíželi k horám, které se leskly stříbrně a zlatě v únorovém slunci; a když se smrákalo, skláněli jsme hlavy a vraceli jsme se do umrlčí komory. Důvěra byla hluboko v nás všech a všichni jsme ji skrývali; důvěru i strach zároveň. »Kěž by se vrátila! ... Snad se vrátí již v noci, již zítra ráno!« — »Kěž by se navrátila! ... Krásný je venku svět a světlý!« ...

Ještě teď nevím, bylo-li to vše, jak jsem viděl, aneb snil-li jsem ještě napolo s bdělýma očima. Ležel jsem, ruce pod hlavou a spařil jsem vysoko na stěně bledé jitřní světlo, které žloutlo a klesalo. Ve světnici byl soumrak a těžký vzduch ležel na mých prsou. Tu pomalu, sotvaže jsem to zpozoroval, klikka cvakla a jemně, tiše se otevřely dveře. Mezi dveřmi! úplně dole ukázala se její tvář; sklonila se hluboko, dotkla se rukou kliky a pohlížela do světnice. Opřela se o loket a zdvihla hlavu; poznal jsem ji

a byla mně cizejší nežli v pestrých cárech, v červené, zlatě obroubené sukni a se stříbrným náramkem. Oblečena byla podle módy v světle šedý těsný oblek z jemného sukna, na hlavě měla klobouk s pomněnkami, na rukou šedé rukavice. A vše to jí slušelo ještě méně nežli pestré cáry; nikdo ještě nenosil v umrlčí komoře takového oděvu, ani v masopustě by ho neoblékl. I sama to věděla, neboť plachá byla její tvář a všecka zahanbena.

»Co se ti stalo venku, Viďo?«

Vstoupila do světnice a neodpovídala. Druhými dveřmi přišel obuvník Damjan, zasmál se hlasitě a zavolal do chodby. Ženich se ukázal ve světnici s kudrnatou hlavou, hleděl dlouze na nevěstu, jako by jí nemohl poznati.

»Co se ti stalo venku, Viďo?« tázal se pomalu kottaje, neboť byl opilý jako vždy.

Svlékala rukavice třesoucícma se rukama, takže se trhaly knoflíky; rukavice padly na zemi, když se obrátila, stoupla na ně; vzala jehlici z klobouku a také klobouk s pomněnkami spadl na zemi; pak odepiala veliké, světlé knoflíky na prsou.

Její rty byly napiaté jako k pláči, její oči však byly suché a rozhlížely se neklidně a ustrašeně po nás všech od tváře k tváři. A když přišla matka nechápající a udivená, prosila dychtivě a úplně neznámým hlasem: »Dejte mi ten oblek... můj oblek mi dejte!«

Ohlédla se ještě po nás, jen tak přelétl její pohled jako přestrašený pták v kleci, pak šla. Viděl jsem ji ještě široce otevřenými dveřmi, ukázala se na chodbě v soumraku, stála nerozhodně, ruce ještě za zády, na dveřích, hlavu lehce skloněnu. Měla tu zelenou, obnošenou, kratičkou sukni, kterou jsem

znal a staromódní živůtek s vysokými rukávy; v rychlosti se nepřepásala a dvě dlouhé tkanice jí visely po bocích; jedna noha ještě byla v střevíci, druhá již v bačkoře. Stála a zdálo se mně, že hleděla tak přesně mně do tváře jako já jí. Přistoupila ke dveřím, pak se rychle obrátila a zmizela v soumraku. Teprve o půl hodiny později viděl jsem ji opět, když ji vytáhli z vody; avšak tehdy byla její tvář studená a pootevřené oči byly úplně bílé.

Toho večera nerozzáli jsme světla ve světnici; básník seděl na posteli a brnkal na kytaru. Nikdo nepromluvil slova.

*

Není možno utéci z umrlčí komory. Není pravda, že jsou silné její zdi, že je nízký její strop, že jsou zamřížována její okna. Rozprostírá se do nekonečna; jako učarovaný chodí člověk, běží, cesty se křížují, stoupají a klesají a když se zastaví unaven, spatří kraj, odkud byl začal svou cestu. Nikde není hranic, nikde dveří. Ve svém srdci nosí umrlčí komoru a miluje ji. Kdyby mu Bůh sám otevřel dveře a ukázal cestu: »Utec!« — sklonil by hlavu a vrátil by se do svého domova. A touha je jen bolestný květ z umrlčí komory; nikde jinde nemůže vzklíčiti a růsti. Neutěšitelná je a já nevěřím, že je utěšena v smrti.

Jsem teď daleko v kraji, kde svítí slunce na zelené pole; a ty nevíš, jak mně je u srdce, jak veliká a plna trpkosti je moje touha po umrlčí komoře, po vlhké světnici, tmavých chodbách, po té červené pokrývce umírajících. Vrátím se jednou, aspoň v poslední hodině, neboť se bojím ciziny . . .

*

Ta temná touha po domově to byla, Nino, kterou jsem viděl v noci v tvých očích, když jsem tě nesl k oknu. Víím, vzbudí se časem v tobě na dně srdce, plná bolesti, jako se vzbudila ve mně tu hodinu... Ráj je před námi, již stojíme na prahu, již paprsky proplétají tvé vlasy a v blahém teple chvěje se tělo... Proč stojíme? Proč se ohlížíme nazpět? Tam dole je černá země... tam dole je naše utrpení, jež jsme tak milovali...

Ó Nino, tys nemocna a nemocen jsem i já! Hrozný je ten klid bez času a bez života; příliš daleko vidí oči a příliš hluboko. Poutník nesmí odpočívat: ohlédne se unaven po své cestě a bojí se... Příliš dlouho jsme odpočívali a strach zmátl naše oči: ty jsi nerozhodná, stojící v soumraku na chodbě, ruce za zády a na dveřích, hlavu lehce skloněnu; mělaš zelenou, obnošenou sukni a staromódní živůtek s vysokými rukávy; hleděla jsi mně tak těsně do tváře jako já tobě, s velikým, napiatým pohledem, přistoupila jsi ke dveřím a pak ses náhle obrátila a šla jsi... A já jsem byl básník, který seděl nemocen na posteli, červenou přikrývku přes kolena a brnkal na kytaru...

PÁTÁ NOC.

Zůstaň v posteli v noci, chladná je noc; neusneš-li a budeš-li se báti, sednu k tvé hlavě a budu ti vypravovat krásné pohádky, nemocnému dítěti...

Když jsem byl venku a byl světlý den, náhle se mne zmocnila hluboká bázeň. Bez důvodu — jako se stiskne srdce na hřbitově aneb v lese, když si uvědomí klid. Neviděl jsem již papíru před sebou, ruce se

mně třásly; šel jsem na ulici; tam bylo světlo, lidé chodili mimo, vozy spěly a mně pak bylo jako v lese aneb na hřbitově. Pomníky na rovech hledí a mluví; ze pně šepce hlas, upřeně hledí oči. Když jsem šel po ulicích, mezi lidmi, zdálo se mně (a ještě teď vím, že to bylo pravda), že se ohlíželi na mne soustrastným pohledem; avšak spěchali mimo, jako litují člověka malomocného a utíkají před ním. Nikdo mne neoslovil, avšak přede mnou i za mnou tiskli hlavy dohromady a šeptali. Chtěl jsem k nim, abych se jich otázal; přišel jsem a nikoho nebylo, kabát zmizel za rohem a kroky ztichly. Považ, jak veliké bylo moje utrpení: všichni věděli, co bylo napsáno na mé tváři, všichni věděli, co spalo v mém srdci, já sám jsem bloudil, nevěděl jsem, kam bych spěchal, kde bych se bránil. Znali mou bázeň, já jsem jí neznal... Přišel jsem k tobě chvějící se, vstoupil jsem před dveře; téměř tuším, kam směřoval můj strach; tuším, neodvažuji se toho vysloviti. Zdvihl jsem ruku, abych ji položil na kliku; ruka se mně třásla a klesla. Jemně jsem stiskl, abych tě ne-
vzbudil; dveře byly zavřeny...

Pomalou rozlézal se po celém těle divný chlad a sám jsem cítil, jak se má tvář znetvořila; jako bych se viděl teď v zrcadle: dítě, které spatřilo v soumraku, těsně před sebou, bílou řízu, hledí upřeně a nemůže křičeti hrůzou... Obrátil jsem se a stoupal tiše po schodech, po prstech, sám nevím, proč; tak chodí v umrlčí světnici a přece by se mrtvý nevzchopil, kdyby křičeli a patami o zemi bili. Pod schody stála posluhovačka a mluvila s domovnicí. Pohlédla na mne udiveně, když jsem stál před ní a hýbal rty a nemohl promluvíti. »Co se stalo, pane?« — Když jsem se vrátil a otevřel dveře, tekl mi po tváři a po

těle studený pot a sedl jsem k tvé posteli, k hlavě, neboť se mně nohy třásly a světlice kolébala se před mýma očima... Považ, jak divný strach přelétl mne, když jsem tiskl kliku a dveře byly zavřeny: zdálo se mně, že jsi utekla. Viděl jsem tě, jak ses zdvihla v posteli, jak jsi tiše vstala, že sotva zašustila poduška. Vrávoralas nemocná, ubohá; viděl jsem tě jako stín na stěně, který se plaše a tiše kolébá a zmizí bez stopy. Oblékla jsi tu tenkou, černou bluzu, obula jsi ty pantofle, které jsi měla tehdy, když jsem tě nesl v náručí do světlice, vzala sis šátek, pod kterým bylo stěží vidět tvou drobnou, bílou tvář; a šla jsi po prstech a zavřela dveře, otočila klíčem pomalu, jemně, aby neslyšela posluhovačka pod schody... Tak přesně jsem tě viděl, jak jsem ještě v snění ani v strachu neviděl člověka.

Seděl jsem u tvé hlavy; ty jsi spala. Nad tvou tvář držel jsem ruku tak blízko, že jsem cítil její teplotu; neodvážil jsem se tě dotknouti, ne proto, aby ses nezbudila; ve mně celém, též v mé ruce byl strach; věděl jsem, že by byla hrůza v tvém pohledu, kdybys otevřela oči — kdybys hleděla tvář v tvář a byla bys cizí...

Klidně jsi spala; když jsem držel ruku nad tvými rty, necítil jsem dechu; tvé oči byly hluboko pod čelem, víčka byla tmavá a sotva zdvižené černé řasy sahaly, zdálo se mně, doprostřed bílých lící. Hleděl jsem na tvou tvář, na tvé tenké ruce, které ležely na příkrývce a nesmírná bolest spadla mi na srdce, na tělo; nevím sám, proč. Vždyť ještě nebylo ani pomýšlení na to, co se šinulo tenkrát mimo srdce, sotva bylo slovo mimoděk a polovyslovené. »Což taková bude její tvář, když bude ležeti mrtva přede mnou? Taková bude její tvář, jen ruce budou sepiaty a budou objímatí kříž...«

Šel jsem mimo zrcadlo a má tvář byla unavena a smutna jako tvá.

Snažil jsem se, abych poznal, odkud je ta bázeň, které jsou plna naše srdce, která hledí z našich očí a mluví v našich slovích. Jaký to bude osud, když se vyplní, jak nám jej prorokuje bázeň? Poznal jsem jen, že byla všechna ta radost vzkříšení, že byl ten krásný velikonoční cit jen zrozen z bázně. A od počátku, od toho okamžiku, když jsme si po prvé pohlédli z očí do očí, byl naším údělem neklid a strach . . . Hleď, spala jsi a úplně blízko byla tvoje tvář, kterou tak miluji a úplně blízko byly tvoje rty teplé, polootevřené: proč jsem se nesklonil, abych tě políbil a abych se dotkl zrovna jemně těch teplých rtů, těch bílých tváří aneb té kadeře, která ti visela přes čelo k víčkům? Proč byla tak tvrdá má tvář, jako by zkameněla bolestí? A proč jsem věděl tak dobře, že by se lekly tvé náhle probuzené oči a že bys mne objala plačíc a chvějíc se? . . . A vše krásné, zdálo se mně, o čem jsem snil a več jsem doufal, bylo jen blouznivé snění ubožáka, který doufá v ráj, neboť mu země byla udělena . . . Není ještě tomu dlouho, zdá se mně sotva hodina, když byla moje slova ještě plna radosti a spásy; tak jsou ještě blízko, že je slyším. Teď není již třeba, abych tajil, co mluví můj pohled a co odpovídá tvoje bleďá tvář a tvá chvějící se ruka. Šli jsme nocí těsně objati a zpívali jsme o jitře a slunci, pohlédli jsme na sebe, zmlkli jsme a báli jsme se . . .

Šli jsme . . . zdaž víš teď, proč jsme utíkali mlčky a udýchání? Zdaž rozumíš teď, proč jsme se zalekli při prvním objetí chladnějším smrti? — Mohli jsme jíti pomalu, ruku v ruce, po ulicích; nikdo by nám nebyl bránil. Stěží dosud věřím, že to nebylo

jen snění, co se stalo toho večera divného a nepochopitelného. Avšak vše, co se stalo, bylo velké znamení. a kdybychom mu byli rozuměli, věděli bychom kam vede naše cesta.

Rychlými kroky pln veselého očekávání stoupal jsem do temné ulice, kde byl tvůj dům. Ale sotva jsem spatřil zdaleka dům, zamrazilo mne; poněvaďž sám jsem nevěřil své bázni, zapíal jsem se těsněji do kabátu, vstoupil jsem do kořalny a vypil jsem doušek kořalky. Bylo mně zima, že jsem se třásl a zuby mi klepaly; a přece večer byl teplý, dělníci seděli v kořalně rozhaleni a zapoceni. U zdi, daleko od světla, seděl starší člověk ve višňové bluze; když jsem se náhodou ohlédl, spatřil jsem ho v soumraku a jeho oči upřeně hleděly zpřima na mne. Pohledem zlým, polopohrdavým, polosoustrastným. Obrátil jsem se stranou, avšak ihned jsem se opět ohlédl na něho a on se usmíval pod rozježenými vousy. Dělníci se náhle zdvihli, přeli se ještě mezi dveřmi a šli; světlice byla zvláště tichá, temnější a zdála se mně těsnější. Člověk u zdi se smál až se mu vousy třáslly a mžikal rychle malýma zlýma očima. »Snad něco ví?« pomyslnil jsem si; nic příliš hříšného jsem nehodlal a přece zmocnil se mne strach jako zločince, který zrovna před sebou uvidí zlé, pohrdavé oči: »Proč se skrýváš? Neutečeš!« — A jako zločinec, který je unaven zapíráním a zároveň touží, aby se osud vyplnil, vstal jsem, přistoupil rychle k němu, úplně rozčilen a chvěje se. »Co chcete ode mne? Co hodláte?« — On se smál a nepohnul; pomalu mne přeměřil, když jsem stál před ním jako dítě; a když promluvil, byl soucit v jeho hlase. »V tvé kůži bych nebyl rád. Vždyť já jsem také ztracený pes, avšak naprosto obyčejný pes; ty však máš rudou

pentli okolo krku a ležel bys rád na podušce« ... Mlčel jsem a divil jsem se. »Já, hleď«, smál se vesele, »mohu se proháněti tady po ulicích a nikdo mne ani nekopne, neboť jsem již tak hubený a špinavý dosti; tobě však se ještě špatně povede. Tedy nechoď po ulicích, neběhej, spíše se skryj a čekej, až přijde hodina!« —

Tak mluvil; nebylo nic velikého za těmi bezcennými slovy, já však jsem se jich lekl, jako by mně byla odhalila osud. »Nic jinak, zrovna po starém: vysoko jsi létal, proto nízko padneš; již vázanka tě prozradí!« — V střízlivé hodině byl bych se opilci zasmál a šel; teď však jsem se třásl před ním a nemohl jsem promluvit ani sebou hnouti. Moje nemocné, blouznivé oči viděly jinou tvář za jeho, ve tmě, a slyšel jsem jiný hlas: »Nechoď dále, nechoď nikam, vše je bez prospěchu!« — »Odkud to víte?« tázal jsem se koktaje. »Vázanka tě prozradí!« zasmál se. »Vždyť ji máš zavázanu!« »Zatajil pravdu!« pomyslíl jsem si v bolesti. »Nechce mluvití zpříma«. — Šel jsem pomalu chvěje se a již jsem mu nepohlédl do tváře. Když jsem vstoupil na ulici, vzchopil jsem se, ale byl jsem tak smuten jako nikdy. Myslíl jsem ve své hlavě, že mne neklidného spletl opilec opilými slovy; avšak srdce nechtělo, bylo zdrceno v předvečer zrození.

Když jsem se vydal na cestu, domníval jsem se, že učiním, jak jsme se smluvili. Vstoupím do před-síně, vezmu tě za ruku a povedu tě do domu, který je pro tebe připraven ... Sotvaže jsem přestoupil práh, skočil mimo mne člověk a zmizel v rychlém běhu; tlustý strážník spěchal za ním, avšak již na rohu se zastavil, mávl rukou a utřel si čelo. Ačkoli rychle skočil ten člověk mimo mne, ihned jsem ho poznal:

tenkrát, když jsem tě po prvé uviděl, seděl na židli, klobouk stlačený do týla, cigaretu mezi zuby. Cizí mně byla tehdy jeho surová, nízkým hříchem poskvrněná tvář; teď však jsem se zachvěl nepochopitelným strachem, když se mihl mimo; v témž okamžiku jsem pocítil hluboko, že mně již není cizím a že jsem s ním svázán pro vždy...

Teprve teď tě vidím, Nino; příliš nemocné byly tehdy moje oči. Proč jsi nepřišla tak, jak jsme se smluvili: že přijdeš ve svátečním rouchu, že budeš mítí růži na prsou; — a teď si vzpomínám, že jsem také já ztratil růži z knoflíkové dírky; padla mně na zem, když jsem stál před opilcem.

Chytil jsem tě oběma rukama: ty ses třásla a hledělas na mne jako na cizince.

»Nino!«

Tvoje tvář byla úplně bleďá; a nestála jsi přede mnou ve svátečním rouchu; dlouhým, šedým šátkem jsi byla zavita, tvoje vlasy byly rozpleteny, svázány na rychlo černou stuhou a růže nebylo na tvých prsou.

»Kam šel?« tázala ses a vyvinula z mých rukou.

»Což tak mne vítáš, Nino?«

A objalas mne a skryla ses pod mým kabátem.
»Odtud!«

Co bylo v tvém srdci? Cítili jsme oba a nerozuměli jsme a nemohli vysloviti.

Šli jsme rychle předsíní, na prahu pustila jsi mou ruku a ohlédla ses nazpět.

»Ne odtud!«

»Co bylo tehdy v tvém srdci?«

»Jen rychle odtud!«

Těsněji jsem tě objal a spěchali jsme tmavou ulicí udýchání, beze slov. Ulice byla zaprášena, plná dělníků vracejících se z továren. Vzpomínám, jak jsme spěchali hluboko skloněni, poněvadž se nám hnal prach zrovna do tváře. Drželi jsme se za ruce a hleděli jsme do země a přece jsme viděli lidi jdoucí mimo a vysoké, tmavé domy, které hleděly upřeně na nás, tmavou zeď našeho vězení. A všechny ženy byly jako ty, jako tvá tvář, znetvořená v zrcadle: drobné, plaché, nemocné, tážící se neklidnými očima, utíkající bůh ví kam a bůh ví před kým, utíkající bez důvěry, zrozené ze tmy a toužící do tmy. A všichni mužští byli jako já, jako má tvář znetvořená v zrcadle: zasmušilí, nedůvěřiví ze studu před hříchem, hříchem poskvrnění, brodící se v kalu, kletbu na rtech a zoufání v srdci. Šli jsme mezi nimi.

Ulice se šířila, domy se rozbíhaly; vítr foukal silněji a byl chladný; nebylo již hlasu, nebylo sporu ani sípavého smíchu; někdy rychlé kroky spěchaly mimo; strážník se sklonil, pohlédl nám blízko do tváře a hleděl upřeně za námi. Na ulici zasvítla první světla, ještě bledá v soumraku... Proč ses náhle připíala plaše silnými, třesoucími se rukama na mne, proč skrylas tvář? Míhl se mimo, rychle zavadil o nás utíkající stín a stáli jsme opření o zeď, oba chvějící se jako učarování... Dva lidé vidím tam dole v mraku; ohlédni se, Nino, uzříš je sama! Dva černé stíny, těsně spiaté, dvě bledé tváře, dvě tmavé oči do noci hledící. Oddělil se stín od druhého, zavrával u zdi... Sotva ztichly kroky, vyvinula ses z mého objetí a nikdy jsem nespatriil tolik utrpení jako v tvých očích prosících. Nerozuměl jsem tvé prosbě a přece jsem cítil

v srdci, cos cítila sama; že jsem poznal v té hodině — kratší by bylo utrpení tvé i mé...

»Ne, dále již ne!« prosila jsi; a někdy, když se opru o tvé záhlaví, slyším v snění tvůj hlas, jako jsem jej slyšel tehdy.

»Dále již ne!... Již mně nehleď do tváře, nedrž mne za ruku, také nehleď za mnou, když půjdu a nehledej mne již!... Hleď, šel mimo a já musím za ním, poněvadž mne vábil rukou a rozkazoval mně očima; tam dole je můj dům, tam půjdu; tam umru, jak bůh chtěl; nehleď za mnou a nehledej mne již!«...

Proč jsi nešla? Proč jsi stála přede mnou nemo-houcí, chvějící se, proč jsi mne objímala vždy těsněji, skrývala tvář na mých prsou, abys neviděla stínu, kdyby se mihl mimo, kdyby zavadil běžící o nás?

»Dále již ne!«

A již jsi mne chytila za ruku a vedla jsi mne, sama utíkajíc drobnými, nejistými kroky jako pře-strašené dítě.

»Dále!«

Cesta byla již úplně opuštěna. Když se zdaleka ukázal člověk, utekli jsme na druhou stranu; a sotvaže zmizel a ztichly jeho kroky, vypustila jsi mou ruku a hleděla upřeně za ním. Šli jsme mimo světlé, nezastřené okno, ty ses zastavila a hleděla do svět-nice. Na stole hořela svíce, na zemi rozházené po-dušky a hadry a na hadrech ležely děti. Za stolem stál člověk v modré bluze, rozhalené na prsou; jeho tvář byla hrubá, zasmušilá, přes nízké čelo padaly vlasy k obrvím; pravici, černou, silnou pěst zdvíhal vysoko, v zápěstí se mu rozepial rukáv a svalnatá, porostlá ruka byla obnažena až nad loket. Hluboce skloněn byl v pasu a bil levicí po krku ženu, která polo

stála, polo klečela a opírala se hlavou naznak o stůl, takže jsme viděli podivuhodnou bělost jejích očí. Oba jsme mlčeli; také děti ležely na zemi na hadrech a mlčely.

Hleděli jsme oknem, pak jsi přistoupila ke dveřím.

»Kam?«

Stiskla jsi kliku a pohlédla jsi mně do tváře dlouhým, plachým pohledem jako tehdy, když se kolem nás mihl stín. Takový je tvůj pohled, když se probudíš a pohlédneš na mne a neznáš mne.

»Pojďme tam ... tam si odpočineme!«

Sehnul jsem se úplně blízko k tobě a viděl jsem tvou tvář a zachvěl jsem se.

»Vždyť tam je náš domov!«

Otevřela jsi dveře tak lehce a rychle, jako by nás někdo čekal a otevřel zevnitřku. Studený vzduch, plný zpráchnivělosti a smrti nám zavál z předsíně do tváře. Obrátili jsme se a spěchali rychlými kroky po ulici.

Cesta stoupala, jen tu a tam mlčel opuštěný dům ve tmě a náhle byli jsme uprostřed samoty, na kraji lesa. Hluboko pod námi zalesklo se město.

Když jsem tě držel za obě ruce, sklouzla jsi pomalu tiše na kolena, a když jsem se sklonil, padla jsi mi do náručí. Volal jsem tě, hleděla jsi mně do tváře, smála ses a neslyšelas mne.

Před námi stál strážník, ohromný člověk, s opuchlou, dobrodušnou tvář.

»Co pak vy dva? Kam pak jste namířili?«

Podivil se a sklonil se níže, aby nás viděl.

»Kdo je to nemocné dítě? Kampak jste namířili? Opuštěný je tento kraj!«

Cizí hlas nás vzbudil; zazáblo mne a ty ses zachvěla v mých rukou.

»Kam?« otázali jsme se oba ještě v polosnění. Strážník pokýval hlavou.

»Chcete-li do města — tam je cesta!«

Šli jsme pomalu, unaveni ... Kam vedla naše cesta, kam jsme utíkali? ... — Tužil jsem; teď vím ... Kdo nás vábil temnou rukou, když spěchal tiše mimo nás? ... Neviděl jsem ho; teď ho znám ... Utíkali jsme ... a od toho okamžiku, když jsme vyšli, do této hodiny nás nepustila jeho temná ruka; na našich tvářích je jeho stín, v našich slovích je jeho hlas. A již se nebojím, ukáže-li se tam dole u zdi, když zhasnou všechna světla ...

Světlejší byly ulice, když jsme se vraceli. Se skloněnou hlavou přestupovali jsme práh, na kterémž chtěl jsem tě vítati jako královnu. Otevřel jsem dveře a mrazilo mne ve světnici, kterou jsem ozdobil pro tebe. Klidně jsi ležela v mém náručí, jak jsem tě nesl po schodech; tvé studené ruce objímaly mne kolem krku. Položil jsem tě na postel, dítě, a mně samému bylo, abych lehl na zemi a skryl tvář do rukou ...

Rozžal jsem světlo a vrátil jsem se k tobě a sedl jsem si u tvých nohou. Nikdy jsem neviděl tvé tváře tak zblízka a v tak jasném světle; podíval jsem se na tebe a nová, divná hrůza stála přede mnou jako hora temná k obloze. Tvé oči byly stisknuty, ležely hluboko v důlcích; čelo bylo světlé a zapocené; líce tak drobná a něžná, byla vyschlá a na rtech vroucích, napiatých, jako ve vzlykotu se chvějících viděl jsem tebe celou a tvoje veliké utrpení. Chtěl jsem tě zavolati, skočiti k tobě, políbiti tě na rty.

Avšak nedostal jsem hlasu z hrdla a nepohnul jsem se. Pomysli, Nino: ačkoliv se chvěly tvé horké rty, ačkoli se pohnula někdy tvá tenká ruka na příkrývce – zdálo se mi, že sedím vysoko na tvém katafalku, u nohou a tak nemocná byla má myšlenka, že jsem viděl svíce kolem, svíce a věnec nad tvým bílým čelem a v tvých rukou černý kříž ...

Ještě hořelo světlo na stole, když jsem se vzbudil; ležel jsem tváří na příkrývce a líce moje byla mokrá od slz; tak smutné bylo moje snění. Pohlédl jsem na tebe a podivil jsem se.

»Tedy se to již stalo? Tedy je již blízko vzkříšení?«

Již jsem tě neviděl na katafalku; tvoje líce byla zardělá a tvé rty se smály. Tak jemně, abych tě ne-
vzbudil, dotkl jsem se tvých vlasů, tak jemně dotkl jsem se rty tvé tenké, bílé ruky. A pak jsem se ohlédl, je-li to moje světnice, je-li to ta světnice, kterou jsem připravil pro tebe ... A divné, dětské, blouznivé veselí se mne zmocnilo; se smíchem dětským jsem si vyčítal sám: »Což tak jsi ji přivítal na svém prahu? Což to je vzkříšení, jak sis je myslil? Komu kvetou ty růže na stole, pro koho je připravena večere? A kde je hlučný hovor, který jsi slyšel každý večer, každou noc v sladkobdícím snění? A kde je ten zvonkový smích, že by se zastavil osamělý člověk pod oknem a pocítil by touhu po domovu hluboko v srdci?... Co se stalo?« ...

Stál jsem uprostřed světnice a nemohl jsem domyslet. Byla již pozdní noc, světlo na stole dohořivalo, na ulici zhasínala světla. Ty jsi spala. Dýchala jsi silněji, tvé čelo nebylo již zapoceno, rty se rděly ...
»Jak zvláštně se mi snilo!« pomyslil jsem si ...
»Vždyť jsem chtěl oslaviti vzkříšení... vše jsem již

připravil a pak to snění, — které nebylo v programu ...
jaké to bylo snění?«

Něco temného, nepřívětivého bylo v minulosti, naprosto blízko; nepříjemný host byl u mne a ještě jsem viděl jeho kabát, který právě zmizel mezi dveřmi. Věděl jsem, že byl u mne; rozeznal jsem ho již, ještě jeho tváře jsem neviděl v ospalé vzpomínce a také jeho hlasu jsem neslyšel.

Ty ses vzbudila; hleděla jsi na mne dlouho velikýma, klidnýma očima, pak ses usmála. Poklekl jsem u tvé hlavy a líbal tvoji ruku ...

Ne ten útek, Nino, ne ten strach, ne ta trpkost našich srdcí — vše to nebylo snění. Naše radost, když jsme se políbili unaveni, nemocni, naše důvěra v očekávání velikonočního jitra — to bylo snění! Viděl jsem tě dnes, jaká jsi byla této noci, když jsi ležela na katafalku a sedl jsem si k tvým nohám. Ještě v hlubších důlcích byly tvoje oči, ještě bleďší, vyschlejší ta tvoje líce a tvé krásné rty byly vážné a přísné ... Viděl jsem tě, a když oněmělo mé srdce bolestí, poznal jsem, kam vede naše cesta, kam nás vábila temná ruka ...

Ty na mne hledíš a oddanost je v tvých očích.

Ne oddanost, Nino ... Skloň se ke mně, zvedni tvář, pohleď mi do očí, úplně zblízka! Ne oddanost, Nino! ... Před nikým již nebudeme se chvěti, nebudeme již zavíratí dveří ani zastíratí oken; nebudeme se ohlédatí stranou s příliš bledou tváří, když přijde stín tam dole, zastaví se u zdi a hledí upřeně na nás! Nač tu bázeň? Zavřela nás do vězení, dokud jsme jí nepoznali; otevřeli jsme oči a tmavá zeď padla jako mlha pod sluncem! ...

Utrpení bylo naším údělem, zapsané nám jako věno a dědictví; a srdce malověrné přitulilo se k věnu a dědictví. Z mraku zrození, z hnusu a bolesti, báli jsme se světla, toužili jsme, ztracené děti, po mraku a bolesti... Pověz, chceš nazpět? Nepustím tě! Osud nám zapsal utrpení a pokoření; jeho slovo, Nino, je plakatí v samotě! —

Chvěješ se... klidně a světle hledí tvoje oči jako ta studená obloha, jako ty hvězdy, jež zhasínají...

ŠESTÁ NOC.

Když jsem se vracel dnes domů, šel jsem sadem. Mám rád ten čas, kdy zavanou chladné větry a ve vzduchu honí se žluté listí. Málo lidí se procházelo a všichni byli nudní; hleděli mrzutě a balili se do kabátů; to byli lidé, kteří na jaře jsou veselí a na podzim smutní; nemám jich rád.

Potkal jsem muže a ženu; šli vedle sebe, avšak tak daleko od sebe, že by se nedosáhli vztaženou rukou. On byl suchý, sehnutý, souchotinářský; na jeho vyschlé, usoužené tváři byl studený, nudný klid. Klid byl také na jejích něžných, úplně bílých lících a v jejích očích, které byly široce rozevřeny, prázdné bez snění. Šli tiše, stejnoměrně, on hleděl do země, tenkou hůlčičkou odsunul časem stranou žlutý list, který padl před něj na zemi; ona hleděla upřeně tichým pohledem přes pokosená luka, která se rozprostírala na oné straně sadu; lehce se kolíbalo její štíhlé tělo, černé boa vlálo ve větru pod jejím krkem a na bocích.

Chtěl jsem mimo, když náhle mne pozdravili; zasmála se jeho i její tvář, úplně zmizel klid a chlad. Já však jsem se lekl; neboť rok uplynul

a změnil se jim hlas, líce i pohled. Dokonce pohyby byly jiné i chůze. Neuplynul rok, uplynul i život.

Šel jsem s nimi a sedl jsem si na verandu, na slunce.

On zdvihl číši a ihned ji postavil na stůl.

»Pila jsi z té číše?«

»Pila jsem.«

»Přineste mně jinou číši!«

Napřáhl ruku a mrštil číši živým křovím do trávy.

Ona pohlédla na mne a zasmála se; avšak viděl jsem stud i zlobu v jejím pohledu. Její tvář byla veselá, její úsměv sladký a zdálo se mně, že každé její slovo, každý pokyn je přesně promyšlen; jako na jevišti před tisícovýmá očima.

»Lékař zapověď, abych pila z jeho číše a on teď schválně pije, když si nalejí vína, dokonce okusí vody dřívě, nežli sáhnu po číši, vezme do rukou chléb, který si ukrojím... Není to příjemný život?«

Také on se smál a zdálo se mně, že jsou také jeho slova dobře naučená; řezavý a mrtvolný byl jeho úsměv na tenkých rtech pod zježnými vousy a kosti vystupovaly vysoko z vybledlých lící. Dýchal těžce, hovořil rychle a přerývaně.

»Nikdy jí nenapadne, aby nepila z mé číše, aby nejedla z mého talířku; nenapadne jí, když je člověk při tom, že si pomyslí: hleď, nešťastníci přivázanou k nemocnému starci! — Avšak já jsem zdravější nežli ona!«

Zvučně se zasmál, pohlédl stranou veselým pohledem a odpovídal.

»Zdravější! Ona je nemocna, ne já! Lékař to řekl — souhlasí se mnou — řekl, že půjde ona dřívě nežli já. Podívejte se na její rty! Vzbudím se často v noci, ona praví, že jsem kašlal a plival na

pokrývku; avšak kašlala sama, seděla na posteli a tiskla kapesník na ústa . . .«

Smál se tiše, přerývaně, hleděl opatrně na ni s polotupýma, s polozvědavýma očima. Čekal na odpověď s napiatou, poněkud plachou pozorností, jako čeká zápasník, když je již unaven a třesou se mu kolena.

Obrátila se nedbale.

»Vždyť ho vidíte! A není-li to dosti — vždyť jste ho slyšel!«

Jak bylo promyšleno její lehounké pohrdání, tak promyšlen byl její neočekávaný výkřik.

»Jak dlouho ještě!«

Smál se ještě stále, namáhavě dýchal, skloněn hluboce na stůl.

»Ještě dlouho! Ještě dlouho!«

Náhle zvažněla jeho tvář; mluvil tiše, pomaleji, chtěl jasně ukázati, jak vážná a smutná je věc, kterou chce vysvětliti.

»Podívejte se na tu ženu a prohlédněte si ji dobře! Podle ústroje, podle hovoru by člověk nescoudil, že je to nevěstka, neboť moje žena, ta žena, která sedí zde s námi, je nevěstka! Myslíte, že mluvím bez uvážení? Jen dobré slovo jí řekněte a půjde ještě této hodiny, kam si přejete. Moje nohy jsou teď příliš slabé, proto nemohu vždy běhati za ní. Sotvaže si lehnu, sotvaže stisknu oči, již zmizí tak tiše, jemně jako zloděj. Já však nespím, slyším ji dobře, jde mimo postel, zastaví se a poslouchá, pak jde ke dveřím a půl hodiny tiskne kliku, pak aby nevrzla, půl hodiny zavírá dveře. Někdy se zlobím, otevru oči, zavolám ji v tom okamžiku, kdy stojí mezi polootevřenými dveřmi. Tenkrát zbledne, zachvěje se a můžete si myslit, že na mne nepohlédne

velmi přívětivě ... Posledně jsem si koupil hůlku, dlouhou, tlustou hůlku, kterou dosáhnou od postele ke dveřím. Tak sedím v posteli, směji se a hrozím hůlkou, ona křičí, pláče, neodvažuje se ke dveřím a takovým příjemným způsobem si hrajeme někdy do pozdní noci ... Tak je tomu, pane: má žena je nevěstka!«

Vstala.

»Pojďme!«

Obrátila se k němu s klidnou tváří.

»Chceš-li, pojď, nechceš-li, zůstaň!«

Opět se zasmál a namáhavě se zdvihl.

»Půjďme! Půjďme!«

Chytil se mne za ruku a šli jsme rychle; on kráčel vrávoravě tenkýma, sehnutýma nohama, avšak nezůstal za námi ani o krok, ačkoli dýchal namáhavě a zalesklo se mu zapocené čelo.

Hleděla do země, aby jí neprozradil pohled.

»Přijďte odpoledne ... k večeru ... Teď půjde do hostince, tam usne, nepřijde brzy ... abyste poznal ten život ...«

Když zmlkla, viděl jsem na jejích lících stín opravdové bolesti. On se ušklíbl, věděl jsem, že rozuměl.

Šli jsme dále, potkali jsme pohřební průvod. Černá rakev s velikým, bílým křížem byla ve voze, na rakvi a na voze ležely na hromadě vonící věnce s dlouhými stuhami. Za vozem šlo procesí černě oděných pohřbívajících. Mezi nimi šla žena s překrásným, černým závojem, který sahal k zemi. Pod závojem skrývala si tvář kapesníkem a tělo se časem zachvělo jako ve vzlykotu.

Pevně se mne chopila její ruka.

»Kéž bych již se dožila tak krásného pohřbu, kéž bych já nosila tak krásný závoj . . . Každý večer se modlím, aby mne bůh vyslyšel . . .«

Mluvila hlasitě; jeho tělo bylo ještě sehnutější, schoulilo se a třásko v tichém smíchu.

»Nikdy ho nebudeš nositi, černého závoje . . . avšak já budu nositi černou stuhu na klobouku . . . S radostí budu ji nositi!«

Naklonil se ke mně, položil mi ruku na rameno a šeptal mi tak blízko do ucha, že jsem cítil zápach z jeho úst.

»Přijďte večer do hostince . . . tam vám vysvětlím . . . ona se v té době vždy cigání po ulicích . . .«

Když jsem šel svou cestou, nevěděl jsem, je-li to pravda, co jsem zažil, aneb jen dětská nerozumná komedie. A byla-li to komedie, bylo to za jevištěm nekonečné, nesnesitelné utrpení.

Odpoledne jsem šel k ní. Když mne přivítala na prahu, pohlédl jsem udiven na ni. To nebyla již ta žena, která seděla na verandě, nebylo již zloby v očích, pohrdavého úsměvu na rtech, pohyby byly lahodné a klidné, hlas byl měkký a přívětivý jako kdysi. Jen hluboká, bolestná únava byla na tváři a dýchala z těla. To byla ta žena, kterou jsem znal jednou; tenkrát ještě nebylo únavy na té bílé tváři a oči, které snily jako teď, snily veseleji . . .

Vidím ji jako tebe; a zdá se mi divné, že ti byla tak podobna. Také ona byla polo dítě, také její snění z přezrálého života zrozené bylo úplně dětské. A stalo se, že ji vzal za ruku, objal a nesl v náručí do své světnice, která byla připravena pro ni. Když ji položil na postel, sedl si u její hlavy, hladil ji po lících, po bílých rukou, které ležely na přikrývce, ona se smála a usnula. Avšak pomysli: když se

probudila, byla tmavá noc a vše bylo tiché ve světnici. Okno bylo otevřeno a měsíc svítil rovnými paprsky na postel. U okna však byl stín, který se nehnul. Pokřížovalo se dítě a mělo strach. Ze stínu, z mraku hleděla postava, bílá tvář; silněji vonělo jako v zavřené světnici plné vonných růží... Pohnul se stín u okna, ukázala se tvář; paprsek sahal z nebe, z noci a nakreslil profil tak přísný a bílý, tak nemocný, jaký jen on dovede, jenž nezná hlasu, jenž nezná radosti... Hleděla, když tak ležela na posteli a neodvažovala se zavolat. Cí to byla tvář, kterou nakreslila tak náhle noc z noci. Viděla jednou něco podobného: zrovna totéž čelo to bylo, totéž obrví, tytéž rty; avšak teď leželo obrví hluboce na temných očích, rty byly tenké a přísné líce zhubeněla do temných důlků... Hleděla, domyslíla si a lekla se. »Což tak jsem ho přivítala, když mne přijal na prahu? Což to je vzkříšení?«...

A teď ještě pomysli, Nino, když se vzbudila každý večer, každou noc byl stín u okna. Přišel k ní, políbil ji, byl však úplně smuten.

»Když usneš, když je tak klidná tvá tvář, tak tichá jako ta světlá noc, zavolá mne hlas zvenčí. Neznám ho a musím ho poslouchati... Jednou jsem viděl nemocné dítě a rád jsem je měl. Viděl jsem je u okna, když odbila půlnoc a svítily hvězdy. Bílá byla její tvář, tak bílá a krásná jako tvá a ještě krásnější nežli tvé byly její oči, když svítily hvězdy v nich. Sotva zavanul ranní vítr, položila se dlouhá víčka na její líce a unaveně dýchala prsa; a sotvaže ztichly ulice a zhasl večer, odestřelo se okno a hvězdy zasvítily v probuzených očích. Za podzimního rána, když oblaka potáhla oblohu a zavanul studený vítr, zdvihly čtyři ruce to drobné tělo a položily je

na postel. Nikdy již neotevřely se oči, nikdy již ne-
svítily hvězdy v nich... Když sedím u okna a hledí
na mne světlá obloha, zdá se mně, že je její duše
ve mně a veškeré její utrpení« ...

A když mu pohlédla do tváře, byl jí cizí.
»Což to je vzkříšení?«

Za těch nocí zatoužila nazpět do tmavé ulice,
do hnusu a utrpení...

Seděl jsem na lenošce, ona seděla přede mnou
na nízké židli, ruce sepiaté na kolenou, tělo sehnuté.
Okno bylo zastřeno, v mraku bledostí pronikalo
její líce.

»Řekl, že jsem nevěstka a pravdu řekl. Každou
hodinu, když zavře oči, každý večer, když sedí
v hostinci, uteku na ulici. Ne v hedvábné bluze,
ne v šustící sukni, bez klobouku, s vysokými, neče-
sanými vlasy, v obnošené sukni, lehké bluze a tak
uteku. A nechodím světlými, hlučnými ulicemi.
Tam se skryji, kde byl jednou můj tmavý domov.
Tam páchne kořalkou, špatným tabákem, vyvětralým
pivem a plísni. Tam je můj domov. Vždy hledám
člověka, kterého jsem viděla před dávným časem.
Zasmušila a hrubá byla jeho tvář a když byl opilý,
ovil si moje vlasy kolem ruky a hodil mne na zemi.

Hledám ho a tak po něm toužím a již ho ne-
najdu... Šla jsem jednou a nevrátila jsem se týden.
Tenkrát bych byla umřela, jak umírají tam: nepoznání,
neoplakávání; a umírají bez smutku; našli mne, pla-
kala jsem, když jsem spatřila světlici s koberci, ča-
louny a měkkou postel. Plakala jsem a ležela jsem
dlouho, on však seděl přede dveřmi a smál se« ...

Zdvihla hlavu a pohlédla na mne velikýma očima,
všechno dřívější snění žilo v nich.

»Nemilovala jsem ho, když mne nesl v náručí do své světnice a také on mne nemiloval. O vzkříšení jsme mluvili, o tom krásném životě, který jen nám je usouzen — a všechno to byla lež. Myslili jsme, že nenávidíme ten svět, který nám udělil tolik utrpení — a milovali jsme jej od srdce. Utíkali jsme ten večer před minulostí, před osudem, který jsme znali a před životem samým — oba jsme toužili nazpět, s trpkostí jsme čekali, aby se vyplnil osud. Vše bylo vylháno, vylhána byla i naše láska, protivná a hnusná komedie... Již jsme nemluvili o vzkříšení, již ani ne o budoucnosti; mlčeli jsme a pozorovali jsme dobře, lživě jeden druhého; v pohledu byla nedůvěra, v srdci nepřátelství... Když zavanul ráno chladnější vítr, vzbudila jsem se a ohlédla k oknu. — Kéž by již sáhly ty čtyři ruce, kéž by položily na postel to hnusné tělo! — myslila jsem si a doufala v chvějícím se srdci, že se již ruka nepohne, že se již neotevrou oči... Když bylo utrpení příliš veliké, myslila jsem ve svém blouznění: Proč byla lží ta píseň o vzkříšení? A byla-li to lež... krásnější by bylo žítí v ní, nežli v hnusné pravdě... Teď vím, že by nebylo možné žítí. Dětské snění to bylo od počátku, pak to byla jen slova; víry však nikdy nebylo. Sotva jsme si pohlédli do očí a poznali, že nebylo víry, ucítili jsme nepřátelství tak prudké a upřímné, jak ještě žádné srdce nepocítilo. — Vzal jsem tě z ulice! — vyčítal mi. — Vhod mne na ulici nazpět! Na ulici chci! — Neotevřel dveří, objímal mne z nepřátelství silněji, nežli by mohl z lásky. Neboť také on toužil nazpět, do své pošpiněné minulosti; táž byla naše cesta, skrytá, utajovaná; proto jsme se nenáviděli a proto jsme chodili těsně při sobě, proto jsme si bili pěstmi do tváře a nerozloučili jsme se«...

Opřel jsem se hluboko v lenošku a cítil jsem, jak jsem zblebl v tváři.

Její líce se rděla, temně hořely její oči. Mluvila rychle a viděl jsem její bolest v ohni jejích očí lépe, nežli jsem jí rozuměl ze spěšných, nemocných slov. Jen tomu jsem rozuměl, jedno jsem cítil:

»Bez víry!«

Hle, snili o budoucnosti a snili bez víry! Oslavovali vzkříšení a nevěřili v ně!... Šli nocí, lesem a zazpívali svatební píseň, když bylo srdce plno strachu a trpkosti . . .

Náhle vstala, obrátila se a přistoupila k zrcadlu. Když obrátila ke mně tvář, byla veselá a klidná.

»To byly události mládí... Člověk by rád... co? Sám nevím co. Dítě křičící po jablku vhodí je na zemi a udeří po ruce, která mu je dala!« . . .

Nalila mně kořalky; rukáv padl jí k loktu a zasvítila bílá ruka.

»Nepijete kořalky? Já se opíjím téměř každou noc« . . .

Opřela tvář do dlaní.

»Teď čekám... Již loni řekl lékař, že je mu ještě souzeno sotva několik měsíců; avšak hrozně se vleče čas a já myslím, že si schválně dolévá života do té prázdné číše... Vždyť byl již tenkrát nemocen; avšak tenkrát byla jeho bolest ještě krásná a zajímavá« . . .

Tiší byl její hlas, hluboký, vlahý.

»Tenkrát... šli jsme jako na mši... v neděli přes louky... Proč nepijete?... Teď je ostudná jeho nemoc... pozoroval jste? Již neumí ani mluvit, polovici slov již zapomněl... A tak krásně tehdy mluvil... že ho nenávidím ještě upřímněji, vzpo-

menu-li si ... Povězte mně spravedlivě: kdy myslíte, že mne vysvobodí?«

Vstal jsem a sám nevím, proč bylo mé tělo tak slabé a proč se mně mlžilo před očima, jako bych vstal po nemoci ...

Ještě mezi dveřmi mně ukázala levou ruku, která byla oteklá pod zápěstím.

»Seděla jsem za stolem a četla, tu ruku jsem vztáhla přes židli; ležel na posteli, slyšela jsem, když se zdvihl; náhle mne udeřil hůlkou, že jsem zavrávala strachem a bolestí; opřel se o záhlaví a smál hlasitě« ...

Těžké, jako opilé byly moje nohy, když jsem vstoupil na ulici. Smrákalo se již; když jsem pocítil večerní chlad do lící, zachvěl jsem se jako při ošklivé vzpomínce ... Ještě jsem nedošel do hostince, když jsem se ohlédl ulicí, mihla se z předsíně šťihlá žena bez klobouku a bez límce, v lehké, světlé bluze a obnošené sukni; neohlédla se a zmizela za rohem jako stín ...

V hostinci seděl sám; světnice byla velmi veliká, prázdná a polotemná. Když vstal a pozdravil mne, podivil jsem se starci. To nebyl ten člověk, kterého jsem znal ještě loni, štíhlý, vysoký, ještě v životě života dychtivý, sehnutý byl a shrben, kostnatý a zlomyslný stařec, který hledí zlostným pohledem na minulost a ani sám se neraduje nad tím, co minulo ... Vzbudil se, když uslyšel dveře, jeho oči byly ještě červené a ospalé.

»Buďte vítán! Krásné je, že jste přišel! Byl jste také tam? Co povídala? Co lhala ta nevěstka? ... Vždyť vím, co lhala! Že jsem ji posledně udeřil po ruce schválně, jen tak pro zábavu. Avšak neudeřil jsem jí pro zábavu; nevyprávěla, že mně nasypala

do číše soli a pepře; nic jí nevěřím, můžete si myslet! Přinese mně číši, já však naleji psu do mísy, pes okusí, kýchne, zakašle a vyplivne... Tam na polici, úplně vzađu, skryta je totiž malá sklenička a ve skleničce bílý prach, jenž se mně nezdá být křesfanským... Mohlo by se někdy státi, tak po večeri... a nikdo by se naprosto netázal, když jsem již tak u konce... co myslíte?»

Zakašlal, sklonil se nad stůl; když zdvihl tvář, svítily jeho oči divným leskem.

»Nebyla by člověkem na této zemi zrozeným, kdyby neměla toho prášku na polici. Já bych si jej byl již dávno pro to vyrobil, pro co je stvořen a byl bych obratnějším než ona: poslouchá, hledí nedůvěřivě, chodí po prstech, takže již na sto kroků pozná člověk nepoctivé tajemství. Já bych jednal jinak: byl bych veselý a přívětivý, otevřel bych okno dokořán, takže by svítilo slunce do světnice... a uprostřed veselé písně, nejteplejších paprsků, v smích a plesu bych nalil kalich... co myslíte?»

Jeho světlý, těkavý pohled nehledal odpovědi v mých očích; hledal jen milosrdenství a odpuštění.

»Nikdy jsem nemiloval té ženy. To je třeba dobře rozvážiti, bylo by třeba i napsati... neboť když jsem opilý (a já, pane, jsem často opilý), nevěřím sám, že jsem jí nikdy nemiloval: zatoužím po ní jako mladík, vezmu klobouk a vrávorám domů a když otevru dveře, plivnu jí do tváře. Tak je tomu... Koho jsem miloval tehdy, kam jsem toužil, když jsem ji zdvíhal silnou rukou a nesl ji v náručí do své světnice? Nikdy nežilo tak moje srdce a její také nikdy jako tenkrát. Pro koho žilo, kam toužilo?... Tehdy, pane, jsem oslavoval své vzkříšení!»

A když jsem na něho pohlédl, poznal jsem ho náhle všecek uděšen. To byla ta tvář, kterou jsem viděl včera v noci v zrcadle, když jsem šel světnicí; ohlédl jsem se a náhle stál přede mnou člověk úplně sehnutý, starý, čelo svráštěné, tvář zasmušilou a zamýšlenou.

»Když jsem hledal ruku, o kterou bych se zdvihl ze tmy svého života, ze špinavé minulosti, nemohl jsem, nesměl najít jinou než její; neboť také ona hledala mne, naše cesta byla táž... Nebylo možné jinak, pane, nežli že jsme se našli; neboť oba jsme byli odsouzeni«...

Zatřásl hlavou, vzal číši a pil; ruka se mu třásla a víno rozléval po prsou.

»To jsou události mládí... Snad jsem si to vše teprve teď vymyslel... snad v noci, když nemohu spát a sedím u okna... Tenkrát si myslím, že by byl možný jiný ten život a že nebyla úplně chybná ta myšlenka o vzkříšení... Co pravíte?«

Zachvěl jsem se a hořká bolest byla v mém srdci — jako by bylo moje všechno to nízké ostudné utrpení, které se rozvinulo přede mnou, moje odedávna, mně souzené, již do dna vypité, teprve teď poznané.

Ne na něho, na sebe jsem zavolal.

»Co je to? Je to komedie, je to pravda? Proč se trápíte? Zhaslo-li to mladé, blouznivé snění, když se rozbřeskl den — proč nezapomenete na ně, nežijete za bílého dne v pravdě? Jaký je to půlnoční život plný strachu, zloby a příliš plný nekonečné bolesti, to neustálé, zbytečné potácení se stínů?«...

Hleděl na mne s údivem, konečně se zasmál.

»Také já jsem se již tak ptal!... Avšak zbytečná je to otázka; není odpovědi... Vše, co se

stalo, byla obvyčejná, malá chyba... Klamali jsme jeden druhého takovým znamenitým způsobem: ukázal jsem jí měsíc, zasmušilý úplněk a otázal jsem se: Vidíš slunce, dušičko? — Vidím! — odpověděla a ukázala na stodolu u cesty: Vidíš náš hrad, příteli? — Vidím jej! — odpověděl jsem moudře a velmi krásné bylo, dokud jsme věřili jeden druhému. Avšak měsíc je měsíc a stodola je stodola; omyl byl v tom, že jsme se příliš spoléhali na svou lehkověrnost« ...

Zdvihl hlavu a oči se mu zaleskly radostí.

»Teď musím domů, rychle domů! Víte, co hodlám v noci? Teď není doma, běhá po ulicích a myslí, že se vrátím teprve pozdě v noci. Když totiž přijdu, je již v posteli a tváří se, že spí; já však vím, že nespí a že skočila do postele teprve, když uslyšela mé kroky na schodech. Co udělá, když je sama doma? Proč zhasne světla a skočí do postele, když přicházím? V noci ji lapnu. Zavru dveře a skryji se pod postel. A když přijde... pomalu otočí klíč, ohlédne se po světelnici, rozžne světlo... a pak... velmi jsem zvědav, pane!«

Smál se tiše a oblékal.

»Nedoprovodil byste mne? Pojďte se mnou, skryjete se se mnou pod postelí! Buďte to pěkná komedie!« ...

Viděl jsem ho oknem, když šel po ulici rychlými, drobnými kroky suchý, sehnutý, vrávorající...

Proč se mne zmocnila tichá hrůza, když jsem vstoupil do světlice a uviděl tě v posteli? Proč jsem tě políbil tenkou, ubohou rukou, jako bych tě prosil o odpuštění? ... Přišli jste mi dnes vstříc — jako vzpomínky před smrtí; a smutné je mé srdce a plno strachu ...

POSLEDNÍ NOC.

— Otevři okno! —

Vzdych nemůžeš vstátí, Nino, víchr je venku...

— Otevři okno! Tam stojí již tak dlouho a čeká na mne a volá mne. Otevři! —

Víchr je venku a klepe na okno... Zavři oči, Nino, a spi!... Jak je zapocené tvé čelo a tvé ruce jsou úplně studené... A nezavírej oči, Nino, hleď mi přímo do tváře! Bojím se, když ležíš klidně a tvá líce jsou tak bílá a nehnou se tvé rty... Teď není již bázně v tvých očích, klid je tam, fak tichý a cizí, že si přeji bázně; neboť život byl v ní... Nino! Usměj se, jen jemně, jen v koutku rtů! Zaplač, tiše, jen ať se zachvěje líce! Řekni slovo, jen v srdci je řekni, jen v myšlence a uslyším je! Jen vzdych ať zastíní tvé rty — a věděl bych, že jsi ještě u mne, že ještě stojím mezi tebou a prahem! Klid je v tvých očích, na vší tvé tváři, na tvých tenkých rukou; a sahá tiše v mé srdce tvůj klid, bílá hrůza sahá v mé srdce... Nino!...

— Viděl jsi tu ruku tam? —

Víchr otevřel okno, Nino.

Nikdo tam není; víchr otevřel okno, jeho ruka to byla, která sáhla do světlice... teď klouže po skle kostnatými prsty... nemůže do světlice... Usni, Nino! Bude seděti u tvé hlavy do rána a nic se nebudu báti, že bude tak tichá tvá tvář a že budou zavřeny tvé oči; vím, že se otevrou zrána a že pohlednou na mne; tvé tiché, mlčící oči...

Přikryj se, těsněji se zaviň a skryj také ruce, ty ubohé, studené, které tak miluji... Nic se neboj, Nino; brzy ztichne víchr, ještě tuto noc a hvězdy tě pozdraví...

Zůstaň u mne; ne jen pohledem, ne rukama, též srdcem mne obejmí, vší myšlenkou... Zdálo se mně, že jsem vše poznal, že jsem pohlédl osudu do tváře, který se jednou vyplní a zdálo se mně, že jej čekám se silnějším srdcem. Teď jsem vytušil jeho krok a jsem příliš sláb, abych nesl tu bolest; Bůh chybil, příliš těžký je ten ranec na moje ramena... Zůstaň u mne!...

Dovol, Nino, abych políbil tvou ruku, abych políbil aspoň tvůj oděv za ten milosrdný úsměv! Nebyla-li jsi myšlenkou, nebyla-li jsi srdcem, byla jsi u mne tím úsměvem — šla jsi mimo, ohlédla ses na mne a pozdravila jsi mne...

Ó Nino, děkuji ti za úsměv a chtěl jsem tě jednou celou — to tvoje tělo a všecek tvůj pohled a všechny tvé myšlenky! Zdá se mně, že jsem ještě před týdnem byl boháčem; a dnes jsem žebrákem. Tak resignuje již moje srdce, že ti děkuji, smím-li žebrati na prahu domu, který byl kdysi mým... Tak rychle zmizel tvůj úsměv; avšak, Nino, nezlob se, stěžuji-li si; budu trpělivě čekati do rána, do zítřka, do večera, až se vrátí úsměv...

Nic jsem ti nevyčítal, když jsi mně přišla v noci vstříc; tak resignuje již moje srdce... Kam jsi chtěla, když se třásly tvoje nohy a hledala jsi stěny rukama? Netázal jsem se tě, kam jsi chtěla. Netázal jsem se tě, poněvadž jsem ve svém srdci věděl a poněvadž jsem se bál odpovědi... Neodpovídej, Nino, neodvažuji se tě tázati!...

Již jsem byl všecek smuten, když jsem přicházel; daleko sahá stín bolesti a uvidí jej člověk, sotvaže jen bolest tuší. Viděl jsem ten dům zdaleka, také předsín jsem viděl otevřenu a neodvážil

jsem se dále, poněvadž se mne zmocnil studený strach. Jen ještě sto kroků bylo do předsíně a myslím si tiše, jako by bylo vysvobození v té myšlence: jen ještě sto kroků, tak vidí moje oči; avšak moje oči již mnohdy lhalý a proč by nelhalý v noci? Teď půjdu, půjdu vždy dále a dům bude vždy tak daleko, vždy sto kroků a nikdy nespátřím hrůzy, která je tam za dveřmi a čeká na mne číhavýma očima. Tak jsem si myslel . . . A šel jsem a bál jsem se, poněvadž se dům blížil, jak jsem se blížil já. Ve své malověrnosti vrátil jsem se, obrátil do jiné ulice, abych již neviděl té tmavé předsíně, která hleděla přímo na mne: Teď přijď, teď je hodina! — Já však jsem odpovéděl: Vždyť ještě není večer, vždyť ještě není noc; půl hodiny ještě mohu čekat, nežli se vyplní osud, půl hodiny, aspoň ještě pět minut; jen se ještě trochu podívám do kořalny, která je zde na rohu již odedávna, a o níž jsem dosud nevěděl; ještě na chvíli vstoupím tam do té krčmy, které jsem ještě nikdy neviděl, a kterou prozradily náhle veselé hlasy. Šel jsem do kořalny, zápach tam byl a hanba, na zemi padla číše ještě dřívě, nežli jsem se jí dotkl rty. Člověk v modré bluze, viděl jsem ho již jednou, seděl v koutě, v polotmě a smál se mně přímo do tváře. Šel jsem do krčmy; tam byla veliká světnice a prázdná, opuštěný člověk dřímal za stolem, když jsem zavřel dveře, zdvihl tvář a poznal jsem ho ve svém blouznění; souchotinářská tvář to byla, zasmušilá a zlostná. Nahnul hlavu, zakryl oči dlaní a dřímal dále. Vždyť ještě není čas! — myslil jsem si. Vždyť ještě není noc! — Někdo šel mimo krčmu, mimo okno a zavolal: Čas je! — Dělník to byl; anebo opilec; snad člověk, který chodí za mnou od narození. Otevřel jsem dveře, neviděl jsem nikoho.

Unaveny byly moje nohy jako po dlouhé cestě; a moje hlava se klonila, dolů visely moje ruce... Sel jsem a ohlédl jsem se k předsíni; viděl jsem, co tam bylo napsáno: Řekl jsem si v svém srdci, že již nepřijdeš; myslil jsem si, že utečeš ještě tuto hodinu; avšak od počátku bylo souzeno, že se vrátíš! — Odpověděl jsem malověrně a ve své malověrnosti neupřímně: od počátku již jsem myslil, že se vrátím; ničeho se nebojím, neznám strašidel a nikdy jsem v ně nevěřil. Je-li čas, aby se vyplnil osud, nechť se vyplní a pohlédnu mu zpřímá do tváře; nejsem bázlivec, abych utekl před posledním utrpením; již dost jsem nosil, ještě vezmu tento ranec...

Nohy se mně třáslly, když jsem přestupoval práh. Předsíň byla temná, se schodů svítilo světlo, poněvadž byly dveře otevřeny dokořán. Ještě dříve, nežli jsem zdvihl hlavu, viděl jsem tě; viděl jsem tě již na ulici, když se mne zmocnil strach, a když mne na okamžik přelétla myšlenka, abych se nevrátil již, abych utekl daleko proto, abych tě neviděl bdícíma očima... Stála jsi na schodech, rukama ses opírala o zeď a tak jsi byla oblečena, také ty bačkory jsi měla jako tenkrát, když jsem tě nesl v náručí do té světnice... Klidně jsi stála, když jsem ti šel vstříc a bez bázně jsi mně hleděla do očí, když jsem stál chvěje se před tebou.

V témž okamžiku se vyplnilo, co bylo souzeno od počátku, co jsem tušil v temném strachu již tehdy, když jsem ještě snil dětský sen o vzkříšení a lásce. Avšak výčitky není na rtech ani v srdci, také ne, prosby.

Když se sklonila tvá hlava a padla jsi u zdi; zdvihl jsem tě do náručí a nesl jsem tě do světnice; ležící byly tvoje ruce a víčka lehla hluboko na

oči. Položil jsem tě na postel a zdá se mně, že jsem usnul také sám, divný spánek beze snu a pocitu; neboť noc byla, když jsem se ohlédl.

Klečel jsem u tvé hlavy a loučil se s tebou, se všemi krásnými sny a věrou i budoucností. Bez výčitky jsem se loučil.

Bez výčitky a bez slz podáváme si ruce. Pro tmu stvořeným, nám bylo souzeno, abychom viděli slunce. Pro utrpení stvořeným, z utrpení zrozeným, nám bylo uděleno, abychom užili čisté radosti, o níž jsem snil na okamžik v nerozumné příliš smělé důvěře. Poďejme si ruce a vraťme se do noci, aspoň se usmějeme při vzpomínce na příliš smělou odvahu..

Brzy ztichne víchr; a když bude venku teplá, klidná noc, vstaneš a podáš mi ruku a já ti otevru dveře a doprovodím tě ke schodům. Ale dříve nežli se to stane, Nino, vzpomeň si někdy, že tě miluji tou velikou, utrpení plnou láskou, jako miluje vězeň slunce, žebrák bohaté sny! Podívej se na mne někdy přívětivým pohledem, jako jsi na mne hleděla jednou, usměj se někdy...

Pohleď na mne, Nino, jen na okamžik otevři oči, jen na okamžik se usměj...

Nino! —

Kdo umírá v této světnici, ženo, že rozžháte svíci? —

Nino! Tak studená jsou tvá líce, vane z nich ke mně tichý chlad; proč nedovolíš, abych je zahřál polibky? Vždyť není třeba, Nino, abys vyslyšela prosbu žebráka, který klečí před tvým prahem; již nebudu mluvit o lásce, zavru své srdce, abys neslyšela jeho proseb a neviděla jeho utrpení... Jen lehounce otevři oči, jen pohni rty, abych se zara-
doval: Nina je u mne, ještě nepřišla hodina opuštění,

mohu se ještě dotknouti její ruky, její sukně ...
Řekni, Nino, že jsi u mne ...

Kdo umírá v této světnici, ženo, že klečí lidé na prahu? Komu přináší duchovní poslední pomazání? Zavřete dveře! —

Jen ještě jedenkrát, Nino, jen ještě na rozloučenou podej mi ruku proto, abych měl drahocennou vzpomínku: bez výčitky a bez slzí podala mně ruku, sám jsem jí otevřel dveře, sám jsem ji doprovodil na schody ... a ještě se snad usmála tak jemně, že smutné oči neviděly a jen tušilo děkující srdce ...

Nedotýkejte se jí! Proč je kříž v jejích rukou, proč je věnec na jejím čele? Sám ji doprovodím ... ani mně nepodala ruky, ani se na mne neusmála ...

Nino! Nino! —

EPILOG.

Šel jsem z města za časného jara, když ještě příliš světlý sluneční paprsek byl cizí zemi i očím. Za plotem ještě ležel sníh pokrytý špinavým prachem; stromoví stálo holé a volně lilo se světlo prázdnými větvemi. Tak svítilo slunce do toho prázdného srdce — prázdným větrovím, které již nevyžene poupat a pupenců.

Cizí bylo již světlo mým očím, avšak co jsem spatřil, poznal jsem a rozeznal jasně jako nikdy před tím. Moje oči byly kdysi zastřeny: hleděly jak velelo srdce; můj smutek rozprostřel stíny do nekonečna, má radost je smazala i když bylo nebe zamlženo od východu k západu; podivně zvětšený a podivně zmenšený pohyboval se život těsně přede mnou, fantastické pohyby fantastických stínů, které přicházely tiše a tiše zhasínaly na osvětleném plátně. Teď není již ani žalosti ani radosti v mém srdci, daleko,

daleko je teď život a rozeznávám jej v tom chladném mrtvém paprsku, jako jsem ho nerozeznával před tím...

Kdy se to stalo? Otevřel jsem oči; okno bylo jen polozastřeno, venku tiše poletoval sníh, nebe bylo šedé, střechy však se jasně leskly. Někdo vstoupil do světnice, opatrnými kroky přistoupil k posteli a také já jsem mu hleděl přímo do tváře; oba jsme mlčeli. Pak jsem se obrátil ke stěně; nebyl jsem ani veselý ani zlostný, že stál u postele a přece se mně zdá, že to byl člověk, kterého jsem kdysi miloval. V témž okamžiku jsem poznal dobře, vše jsem poznal, co bylo, všechno své divné blouznění — cizí mi byl blouznivý básník, nepozdravil jsem ho krásně a také jsem se ho nelekl, moje srdce bylo klidné, obrátil jsem se ke stěně jako před člověkem, kterého jsem jednou miloval...

Šel jsem z města za časného jara; bylo ticho; ještě v noci trásl víchr zemí, teď byla na nebi tenká, bílá oblaka, nehnula se, jen země, zdá se mně, ještě nedýchala...

Prošla mimo opuštěná dvojice; stařec s holí, sehnutý, oděný do těžkého kabátu; slunce svítilo na šedou tvář jako na lebku na náhrobku; kostnatými tenkými prsty držela se ho stařenka úplně zavinitá v dlouhý, černý šátek; pokyvovala a třásla hlavou, oči mžikaly a bály se světla. Stařec se zastavil, zastínil oči a nehleděl nikam.

»Krásné jaro bude letos, krásné léto... V nohou to cítím, šel bych do hor... Letos, Toničko, půjdeme do hor«...

»Já bych také šla, Jeníčku... avšak zdá se mně, že stárnu«...

Velmi se podivil stařec, široce otevřel oči.

»Nebuď divná . . . Letos půjdeme do hor« . . .

Prošli mimo dva muži černě oděni; jeden nesl pod pažďím drobnou bílou rakev, nesl ji kolébově a pohodlně jako pecen chleba. Za ním spěchala mladá žena, oděná do volného, příliš dlouhého, vypůjčeného oděvu; promočeným kapesníkem utírala si opuchlou, uplakanou tvář.

Stařec stál a divil se; stařenka třásla hlavou.

»Také mladí . . . umírají!«

»Také mladí!«

Šel jsem dále; tam byl hřbitov.

Přímo na prostranný, bílým pískem posypaný prostor před hřbitovem svítilo slunce a zářivě leskla se zeď vysokých, zděných vrat. Jako na svatbu kolébali se černí muži a bílá rakev pod pažďím svítila jako do bílého ubrusu zabalená buchta.

Mezi hroby, mezi bílými pomníky, mezi zelenými mohylami — jen veselé tváře; ještě tuto noc, ještě toto jitro snad byly smutny a uplakaný; teď svítilo slunce a vysušilo všechny slzy; pod černým závojem smály se jasné oči.

Tam hroby zapomenutých, ze tmy do tmy zakopaných; časná tráva vyháněla z opuštěných mohyl, opuštěných, snad teprve včera nasypaných. Dva dělníci seděli u vykopané jámy. Oba ještě mladí; ruce těžké, tlusté, prstí pokryté, také obleky jako by vstaly ze země; svěží, teplá, jako živá prst byla tvář. Čekali na svačinu. Náhle napadne příteli, opatrně dá ruku za hřbet, hrábne lehce hrst prstí a hodí ji příteli do tváře. Ihned skočí oba, obejmou se silnýma rukama, nappnou se pružná těla, hlava opře se o hlavu, kudrnatí oba, červení a zapocení, socha se nahne, ruce se těsně ovinou a socha se náhle

zachvěje, padá do jámy; z jámy, z hrobu zavzní veselý smích, ukáží se dvě veselé tváře a dvě těla prstí pokrytá — vyrostla ze živé země.

Přišla žena, přinesla snídání. Spatřila zdaleka kudrnaté vlasy, veselé oči a zasmála se také její tvář. Sedli si u nasypané jámy všichni tři a slunce svítilo na ně.

Sel jsem dále, tam, kde byly stíny hlubší, kde spali zavržení. Na bílou, ještě písčitou stezku svítilo slunce, několik kroků daleko u zdi pak ležel sníh. Z nedbale nasypaných, neurovnaných, vlnících se mohyl vyháněly zvonečky.

Přesně na hranici mezi stínem a sluncem stály dvě děti; ramena i ruka a půl sukně bylo již ve stínu, líce však se leskla v jasném, světlém paprsku, ve vlasích hrálo si slunce a z očí hořelo. Stáli proti sobě, chlapec a děvče. Ona ruce na zádech, hlavu lehce skloněnu, přistřižené, pšeničně světlé vlasy na ramenou, na čele, na tváři a ve vlasích nad spánky modrou pentličku; její oči se smály potutelně, přezíravě, poloplaše, polo příliš směle; červená suknička sahala sotva do kolenou. On tiskl obě ruce v kapsách; stál poněkud stranou, ale kudrnatá hlava byla lehce skloněna; na zdvižených ramenou, na napjatém, něžném, jemně zarděném týle, na celém štíhlém tělíčku bylo znáti, že je připraveno na veselý, potutelný boj; rty se trochu soustrastně smály a velmi nevšímavě; v očích pak byla jen živá radost.

Náhle skočila, chytila ho oběma rukama silně za vlasy, oba se zvonkovitě zasmáli a v témž okamžiku leželi na mohyle. Také on ji chytil za světlé vlasy, pentle se odvázala, avšak na pěsti bylo viděti, že nedrží pevně, ihned pustila také ona, urovnala se a klečela nad mohylou, on ještě ležel a smál se.

»Proč jsi nekuřil?«

Tázala se vážně a všechna její tvář se smála divně a překrásný paprsek sálal z její tváře.

»Nechci!« smál se.

V jejích očích vzkypěl dětský hněv; skočila naň, jak ležel a drobnými, sevřenými prstíčky zabořila se do jeho kudrn; slzy mu vstoupily do očí a smál se vždy hlasitěji. A když se smál, pustila ho, stiskla líce do dlaní, také on ji objal okolo krku a políbili se na rty.

Oba vstali. U mohyly ležel hrnec na květině s velkou dírou na dně; teprve teď jej zpozorovali. Ihned se shodli, sedli si proti sobě, hrnec uprostřed na zemi; naplnili jej vlhkou prstí, on s velkou opatrností vyhrabal zvoneček z mohyly a přesadili jej; oba si umazali tváře, ruce i oděv mokrou prstí a oba byli tiši a klidni . . .

Šel jsem dále, nemiloval jsem života; k těm jsem šel, kteří spí v nejhlubším stínu, poněvadž zatoužili po oddechu; nejsladčí je jejich snění.

Šel jsem, nemiloval jsem života a také oni se nestarali o mne, neviděli mne, když jsem šel mimo; oba, já i život, jsme věděli, kde je naše společnost . . .

OBSAH:

	str.
První noc	53
Druhá noc	62
Třetí noc	73
Čtvrtá noc	82
Pátá noc	97
Šestá noc	110
Poslední noc	123
Epilog	128

OPRAVY:

na str. 5.	ř. 10.	shora:	místo	na pravo	—	napravo
				na levo	—	nalevo
>	> 7.	> 2.	zdola:	vám	—	vaše
				ješitnost	—	ješitnost,
>	> 11.	> 10.	shora:	poučením	—	poučením,
>	> 12.	> 4.	zdola:	odstíny,	—	odstíny
>	> 13.	> 10.	> :	hřichy	—	hřichy,
>	> 17.	> 16.	> :	oblak	—	oblak.
>	> 23.	> 10.	shora:	přítel,	—	přítel.
>	> 25.	> 7.	> :	farisejům	—	farizejům
>	> 35.	> 3.	> :	náma	—	námi
>	> 44.	> 4.	> :	Chrvatů	—	Chorvátů
>	> 48.	> 5.	> :	vichoru	—	vichru
>	> >	> 8.	> :	kamisolu	—	kamizolu
>	> 55.	> 1.	> :	opadlá	—	vpadlá
>	> 56.	> 13.	> :	naplnilo	—	naplnila
>	> 57.	> 1.	> :	mne.	—	mne . . .
>	> 61.	> 11.	zdola:	Ó, Nino,	—	Ó Nino,
>	> 64.	> 14.	shora:	ním	—	ním,
>	> 65.	> 3.	zdola:	Z pod	—	Zpod
>	> 66.	> 16.	> :	nemyslím	—	nevzpomínám si
>	> 67.	> 3.	shora:	pak	—	potom
>	> 67.	> 10.	> :	kdysi	—	když
>	> 68.	> 4.	> :	vyhozené,	—	vychozené,

Po svém odchodě na Slovensko nebyl jsem v přímém styku s tiskárnou a nechtěl jsem tisk zdržovati zdlouhavým zasiláním korektur, tak vloudily se do textu chyby, jež dodatečně opravuji. Jiné nechť si čtenář laskavě opraví sám!

Překladatel.

C06155 4842400

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000426349

